

Leto 2018

09 CENA 4,00 €

Mladika

Izbira italijanščine
v pisanju
slovenskih avtorjev:
zatajitev ali
odprtost do drugega?

V TEJ ŠTEVILKI

09 ❖ 2018

UVODNIK

03
Saša Martelanc
Lepa dolga leta

FOKUS

04
Kdo je slovenski pisatelj?

04
Vilma Purič
Izbira italijanščine v pisanju
slovenskih avtorjev: zatajitev
ali odprtost do drugega?

16
Marija Pirjevec
Vprašanje jezikovne identitete

EKOLOGIJA

18
H. J.
Bi preživel dopust na otoku
plastike?

18

ANTENA

20
Novice

LITERATURA

29
Dare Gozdnikar
Pesmi

33
Bernadette Pojbič
Brezdomka

KULTURA

38
Mojca Polona Vaupotič
Viktor Sulčič

45
Adrijan Pahor
Predstavitev knjige Prah
Marija Čuka

IZ TISKARNE

46
Seznam novejših del
slovenskih avtorjev v Italiji

ZGODOVINA

48
Boris Golec
Fanny Valvasor Morelli

PRICEVANJA

52
Mira Kosem Borštnik
Kdo solze naše posuši?

56
Erika Jazbar
Lavrenčiči – ljudje
številnih talentov

60
Mirella Urdih
Razmišljanje zdomske
tržaške Slovenke (XXV.)

LEPA DOLGA LETA MED NAMI

Saša Martelanc

Ko smo pred štirimi leti na prav taki uvodni strani naše revije čestitali Alojzu Rebuli ob njegovi devetdesetletnici, smo voščilnim mislim dodali tudi kratek oris njegovega življenja in dela. V nujno le bežnih obrisih smo se zaustavljali in strmeli nad bogatijo njegove umetniške ustvarjalnosti, zelo pa nas je pritegnil tudi njegov značaj v soju vrednot, ki jim je bil zvest od prvih spoznanj do neomajnih gotovosti. Ob iskanju najvišje nadzemske Resnice je bil predvsem iskalec resnice med ljudmi; njegov kategorični imperativ je imel zelo jasno ime: pravičnost. Prisluhnil je vsemu vrednemu v človeškem nehanju, posebna ljubezen in zvestoba sta bili namenjeni slovenstvu kot naravni danosti s pravicami in dolžnostmi. Nad vsem pa je vel Božji mir skozi preizkušnje njegovega bogatega življenja.

Tisti naš voščilni zapis se je končal z zahvalo za vse, kar je Alojz Rebula dotlej daroval slovenski kulturi in zavesti ter splošnemu razgledovanju po poljanah duha. Današnji sestavek se na onega izpred štirih let naravno navezuje. Po neštevilnih izjavah spoštovanja in vsakršnih spominov, ki so se ob poslednjem slovesu kar usuli z vseh strani, od visoko uglednih do prisrčno osebnih, nam preostaja zelo naravna in zelo občutena obveznost: zahvala.

Prijateljska družina vseh, ki smo si od nekdaj bili domači na zbirališčih slovenskih snovanj v duhu svobode, demokracije in krščanskega etosa, se zahvaljujemo profesorju Rebuli, da je bil toliko lepih let med nami. Rad je sodeloval pri Mladiki, dragocen je bil njegov doprinos pri načrtovanjih in izpeljavah študijskih dnevov Draga, s svojim znanjem, temperamentom in izvirnostjo je poživil naša srečanja, zborovanja, posvete in debate. Vedno je bil prepričljiv, znal je biti zelo toleranten in prav tako oster, ko je srečeval neresnico in nepravico. Ko je grebel po travmah slovenske polpreteklosti, je dobro vedel, kakšna je razdalja med stisko in slabo vero. Vedel in čutil je, kje so pristna čustva in kje gnezdiijo zle namere. V sebi pa je skrival tudi veliko vedrine in optimizma, zmožen je bil sproščenege smeha in blestečih puščic. V njegovih pristopih med nami je bilo nekaj osnovno prijateljskega, to smo čutili vsi in mu bomo za to hvaležni do izteka naših dni.

KDO JE SLOVENSKI PISATELJ?

Novejše pisateljske prakse kažejo na vse več jezikovnih prehajanj v tradicionalno slovenskem literarnoustvarjalnem prostoru. Pojav, ki je bil nekoč izjemen, postaja vse bolj pogost. Najprej se je to dogajalo na avstrijskem Koroškem pri avtorjih, ki pišejo tako v slovenščini kot nemščini. Veliko pozornosti je pred par leti vzbudila pesnica in pisateljica Maja Haderlap, ki je svoj roman-uspešnico *Angel pozabe – Engel des Vergessens* – napisala v nemščini, mi smo ga v slovenščini brali v prevodu. Tudi v italijanskem zamejstvu prihaja do podobnih pojavov: ob piscih, Slovencih, ki se odločajo pisati samo v italijanščini (npr. Claudia Voncina, Nelida Ukmar ...) so tudi taki, ki pišejo v obeh jezikih, npr. Dušan Jelinčič, Tatjana Rojc, Igor Pison idr.

Kam spadajo dela v neslovenskem jeziku, ki jih pišejo Slovenci? V slovensko, italijansko, avstrijsko oziroma tujo književnost? Natančneje pa bi se morali vprašati: kaj določa slovensko književnost oziroma kdo je slovenski pisatelj? Kdor piše v slovenskem jeziku, kdor ustvarja v slovenskem duhu in v svojem delu prikazuje slovenski kulturni prostor ...? O tej temi v tem Fokusu predstavljajo svoja gledanja in stališča pisateljica, doktorica literarnih ved Vilma Purič, literarna zgodovinarica, predsednica Slavističnega društva Trst-Gorica-Videm profesorica Marija Pirjevec, redna profesorica za slovensko književnost na Filozofski fakulteti v Mariboru, doktorica literarnih ved Silvija Borovnik, pesnik, pisatelj in gledališki kritik Marij Čuk ter pisatelj in režiser Igor Pison. V posebnem članku smo zbrali tudi mnenja nekaterih osebnosti iz sveta kulture in umetnosti, ki smo jih zasledili v časopisju.

Ur.

Vilma Purič

Izbira italijanščine v pisanju slovenskih avtorjev: zatajitev ali odprtost do drugega?

Zapis nudi pregled odnosa do prostora in jezika, ki ga ubesedujejo v svojih italijanskih stvaritvah avtorji slovenske narodnosti.

Tržaški kulturni sistem niha med težnjo k dialoščnosti in med zaprtostjo v enoznačnost posamezne etnije. Povojna mestna politika je podpirala italijansko podobo Trsta in izrinjala drugačne na obrobje, pri čemer medsebojne kontaminacije med različnimi kulturnimi sistemi skoraj ni bilo. V tem kontekstu so razmišljanja o odnosu med

materinščino in drugim jezikom bila ideološko pogojena in so izhajala iz narodnopotrjevalne usmeritve in jezikovno-obrambne strategije. Prevladalo je prepričanje, da večjezičnost prinaša površno poznavanje in površinsko doživljanje jezika, prelamlja notranje ravnovesje v posamezniku in ohromi trdno povezavo s skupnostjo. V devetdesetih letih

prejšnjega stoletja sta se spremenili percepcija in reprezentacija večjezičnosti, intelektualci so ovrednotili multikulturalnost in ji prisodili zmožnost globljega poznavanja prostorske pojavnosti. Prepoznavanje različnih interpretacij krajevne danosti ustvarja stična znanja, širi miselno gibljivost in sproščeno počutje v presečiščnih prostorih ter ozaveščeno prehajanje v kulturo drugega.

Poudarjanje pozitivne večjezičnosti v javnem diskurzu je spodbudilo nekatere slovenske ustvarjalce, da so začeli pisati v italijanskem in slovenskem jeziku. Tako pesnik Ivan Tavčar (1943) od leta 1995 objavlja pesniške zbirke v obeh jezikih. Pojav je takoj pritegnil pozornost literarnih zgodovinarjev, ki so si postavili vprašanje, katero mesto dodeliti ustvarjalcem in njihovem delu znotraj literarnega sistema. Že v devetdesetih je Martin Jevnikar obravnaval Tavčarjevo pesniško ustvarjanje, vendar je upošteval le besedila v slovenščini, kar pomeni, da v vsebinski razčlenitvi ni upošteval italijanskih pesniških stvari-tev in ni razmišljal o primeru literarne

dvojezičnosti. Izhajal je iz predpostavke, da sodijo slovenska besedila v slovenski literarni sistem, pesmi v italijanščini pa so del italijanske literature.

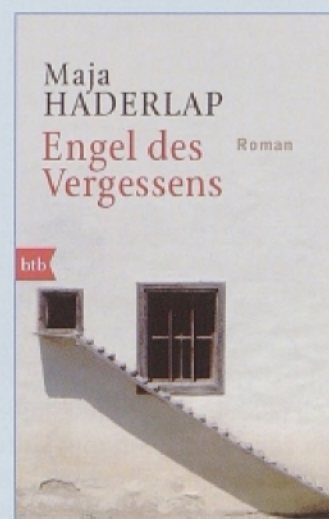
Mlajši literarni raziskovalci so dvojezične in večjezične ustvarjalce ter avtorje, ki so se odločili za vzporedno prevajanje v slovenščino, z zadržanostjo vključili v slovenski literarni sistem. Miran Košuta (2006: 50) govori o »posebnem jezikovnem poglavju«, v katerega uvršča ustvarjalce z mešano narodno identiteto, ki za svoje pisanje izbirajo italijanščino, in poudarja, da »je njihovo število zadnje čase opazno naraslo v vseh treh pokrajinah.« Tako ob delu Ivana Tavčarja obravnava tudi lirsko snovanje goriške besedne ustvarjalke Claudie Voncina

»Poudarjanje pozitivne večjezičnosti v javnem diskurzu je spodbudilo nekatere slovenske ustvarjalce, da so začeli pisati v italijanskem in slovenskem jeziku.«

Silvija Borovnik

Medkulturalnost v romanu Maje Haderlap »Engel des Vergessens«

/.../ »Maja Haderlap pa je že pripadnica generacije koroških Slovencev, ki gojijo do nemščine kot literarnega jezika nekoliko drugačen, manj obremenjujoč odnos. V Avstriji so imeli možnost za to, da so se lahko šolali v slovenščini, v Celovcu so lahko obiskovali slovensko gimnazijo, na tamkajšnji univerzi je bil v okviru slavistike uveden študij slovenskega jezika in literature, brali so lahko slovenske časopise, izdajali revije v slovenskem jeziku. Živijo pa v svetu, zaznamovanem z globalizacijo, ki prinaša tudi na literarnem področju najrazličnejše jezikovne prakse. Med njimi literarni prestopi v drug, „tuj“ jezik, nikakor niso redki, nastajajo pa iz popolnoma osebnih in zelo različnih razlogov. Po mojem mnenju bi bilo treba te razloge spoštovati in se prepustiti pisateljevi izbiri. Roman pa je zaradi vsega naštetega, kljub temu da je napisan v nemščini, tudi slovenski roman. Sodi med dela tistih avtorjev oz. avtoric z dvojno, medkulturalno zaznamovano identiteto.« /.../

Odlomek iz članka v reviji »Przekłady Literatur Słowiańskich« 7/1, 303-315, 2016

(1943) in omenja večjezično tržiško ustvarjalko Liliانو Visintin (1952). Med najbolj nadarjene sodobne slovenske pesnike prišteva beneškega ustvarjalca Miho Obita (1966), čeprav gre za avtorja, ki izbira italijanščino kot prevladujoče pesniško izrazilo. Kot urednik antološkega dela *Drugačni verzi/Versi diversi* (2006) Košuta tej skupini posveti manjšo pozornost, namenja ji torej obrobni status, v izbor vključi le poezijo Mihe Obita in iz njegovega pesniškega opusa privilegira pesmi, ki so nastale v beneškem narečju. Podobno stališče zavzame David Bandelj v antologiji *Rod lepe Vide* (2009), v seznam slovenskih sodobnih pesnikov vključi vse omenjene ustvarjalce in ustvarjalke, vendar so posamezni izbori v glavnem omejeni na besedila, ki so že bila objavljena v slovenskem izvirniku ali prevodu.

Zagonetnejše vprašanje, ki zaposluje literarno stroko, je: zakaj ustvarjalci sežejo po jeziku večinskega naroda? Med razlogi, ki botrujejo izbiri italijanščine, Miran Košuta (2006: 50) navaja »poostritev asimilacijskega pritiska«, čedalje manjše obvladanje slovenskega jezika, »hibridne tipologije slovenstva«, »mešano narodenost, večkulturne družinske razmere, hegemonične vplive večinskega okolja«, osebne življenjske okoliščine ali »individualni okus«. Pregled biografij kaže, da so avtorji, ki so izbrali italijanščino za svoje pisanje, povsem vključeni v manjšinsko tkivo. Na slovenščino jih veže kraj bivanja, opravljeno šolanje, delovanje v slovenskih društvih, v večini primerov tudi poklic. Veliko jih je zaposlenih v slovenski šolski mreži: profesorice na slovenskih šolah so Nelida Ukmar, Claudia Vincina, Antonella Bukovaz, Miha Obit opravlja delo urednika pri čedajskem tedniku *Novi Matajur*. Izbire ne moremo torej utemeljiti kot izraz izgubljenega odnosa z etnično narodenostjo ali s pomanjkljivimi stiki s slovensko jezikovno in kulturno danostjo.

Raziskovalci nihajo med ugotovitvijo, da večjezična ustvarjalnost pomeni večjo odprtost, in med trditvijo, da je izraz zatajitve materinščine. David Bandelj (2008b: 162) utemeljuje izbiro drugega jezika z željo po ustvarjanju kulturnega pretoka, dvojezično pisanje obravnava kot medkulturni proces, ki prinaša skupna doživetja različnih in

omogoči preseganje kulturno- zgodovinske travme prostora. Iz te perspektive pomeni ustvarjanje v jeziku drugega izstop iz ustaljenega binarnega razmišljanja, dvojezični avtorji preraščajo slovensko-italijansko bipolarnost, omilijo razlike med etnijama, presežejo okosteneli obrazec konfliktnosti in drugače izražajo svet okrog sebe. Uporabljajo torej prenovljen imaginarij, ki ni vezan na etnično paradigmo in omogoča večjo medsebojnost z nenehno izmenjavo kulturnega materiala. Drugače razlaga literarno dvojezičnost Boris A. Novak (2005: 235). Izbiro jezika drugega označi kot neke vrste »kontrolirano shizofrenijo« in zapiše, da »bogastvo obvladanja dveh jezikov, dveh svetov, pomeni namreč v isti sapi tudi bolečo razcepljenost«.

»Zagonetnejše vprašanje, ki zaposluje literarno stroko, je: zakaj ustvarjalci sežejo po jeziku večinskega naroda?«

Ob upoštevanju obeh izhodišč skušam razumeti, kako izbira jezika večine usmerja vsebino in vpliva na obliko. Nedvomno je največje prilagoditve deležna krajinarska motivika. Zapisi o prostoru na drugačen način upravljajo z etnično vsebino, pri čemer narodne vrednote in doživetja vstopajo v besedila v modificirani obliki ali so povsem zamolčani. Tradicionalna razlaga prostora postane relativna resnica in eno od možnih dojemaj sveta, kar razbremeni binarno povojno interpretacijo zgodovinske travme. Pisci zajemajo vsebine iz položajev vmesnosti, zanemarijo nekdanje kolektivne predstave, težijo k poenotenju pogledov in proizvajajo nov označevalni sistem, ki odpravlja razlike.

V svojem knjižnem prvencu *Amore chissà se* (2009) Elena Cerkvencič (1965) namiguje na travmatično identiteto Trsta s podobo gorečega Narodnega doma (Cerkvencič 2009: 22–23). Pojav skuša izvzeti iz slovenskega okvira in ga vključi v seznam genocidnih dejanj, ki jih je v zgodovini izvršil evropski človek. Ob gesto škvadristov postavi še genocid nad judovskim narodom, uničenje tasmanskih aborigenov, masovno deportacijo nemškega prebivalstva iz sovjetskega teritorija ob reki Volgi. Z golim naštevanjem nasilnih gest pesnica izniči vlogo zgodovinskega konteksta in združi

/.../ »fundament, na katerem se gradi identiteta. Narodna skupnost pa lahko gradi le na jeziku in kulturi.«

Florjan Lipuš, Nedelja, 7. 10. 2018

Ali spadajo dela Slovencev, ki pišejo v tujem jeziku, v slovensko književnost?

Dilema je povsem iz trte izvita slovenska in o njej ne bi veljalo izgubljeni besed. Vozel je zelo preprosto razvezljiv in ne zahteva hujšega intelektualnega ali literarnovednega znojenja. Prestop v drug narativni jezik pomeni povsem naravno prestop v drugo literaturo. To velja za vsakega besednega ustvarjalca, tudi za slovenskega na obeh in vseh straneh meje. Umetnik ostaja seveda Slovenec (če se ne odloči drugače ...), njegovo delo v tujem jeziku pa ni del slovenske književnosti, saj se le-ta prvobitno udejanja in razvija prav na ravni jezika, ki potegne za sabo še vse ostalo družbeno-politično in gospodarsko dogajanje. Zelo pomenljiv je primer „francoskega dramatika romunskega rodu Eugena Ionesca“ ali pa argentinske pisateljice slovenskega rodu iz Doberdoba Laurenciccheve ali italijanske pisateljice Slovenke Claudie Voncina ali itd. Pisati v nematernem jeziku seveda ni greh in je pač odločitev posameznika, v nobenem primeru pa ne more zajemati resnice, da literatura pisana v določenem jeziku sodi tja in ne drugam, sodi v tisto določenost, v kateri se izraža. Čeprav naj bi se časi spremenili in da bi bilo treba spremeniti tudi pojmovni svet, tako se kot nekakšno opravičilo širi glas po zamejstvu, ostajajo nekatere osnove še vedno trdne. Je pa protislovno smešno, da v skupnosti, ki naj bi utemeljevala svoj obstoj z jezikom, ki je njeno razpoznavno vesolje, opuščajo jezik prav tisti, ki naj bi bili njegovi avtentični in nekoruptivni varuhi, ki puščajo v nemar vse svoje oportunistične osebne uveljavitvene težnje. To je žalostno in tragično-humorno in bizarno. V slovenski narodni skupnosti v Italiji ima tako početje posledice Hirošime in upepeljuje vse, kar se počenja na ravni civilne in politične družbe, da bi bil slovenski jezik dostojno zaščiten in da bi se uveljavil in da bi imel čim več govorcev. Ves ta boj je izničen s tem, ko dajemo kratilcem pravic v roke medeno brezplačno orodje: zakaj ves ta halo za zaščito jezika, ki ga še njihovi pisatelji ne uporabljajo več? Je manjvreden jezik z nično veljavo, v italijanščini jim veliko bolj teče, saj so vendar Italijani ... Strupeno pogubno pa je tudi to, da v drugem jeziku pišejo celo najvišji slovenski politični predstavniki, pa se zavzemajo za manjšinske pravice, med katerimi je jezik na prvem mestu! Funkcija brez vsakršne verodostojnosti! Brez jezika, živega, zapisanega in ustvarjalnega, nas ni in nas ne bo! Če izgubimo besedo, kot nam grozi nova vlada, piše Primorski dnevnik, slovenska manjšina v Italiji v hipu izumre.

Marij Čuk

različna stališča v skupno neodobravnje nasilja. Pri tem se odpove etničnemu urejevalnemu načelu zgodovinske dediščine in dogodek umesti v neko splošno uravnoteženo čutenje.

Srečanje z drugim je temeljno vodilo pesniškega ustvarjanja Liliane Visintin (1952), italijanske pesnice, živeče v Ronkah, okraju ob Trziču, kjer od nekda

domuje večjezičnost in kjer preplet slovensčine, italijanščine in furlanske avtohtone govorice dopolnjuje babilonski vrvež sodobnih prišlekov, zaposlenih v tržiški ladjedelnici. Literarni proučevalci so poudarili njeno večjezično pesniško aktivnost (Bandelj 2009: 388; Košuta 2006: 38), ki kaže ne le na odprtost do lokalne večkulturnosti, ampak tudi

zmožnost izražanja v jeziku, ki ni vezan na teritorij. Pestro jezikovno gradivo obsega ob italijanski in slovenski še besedila v španščini in verze v hrvaščini. Sproščen plurilingvizem izvira iz potenciranja sporazumevalne funkcije jezika; pesnica namreč izbira tiste načine izražanja, ki učinkovito nagovarjajo drugega, iz kulturnih vzorcev privilegira primerljive, skupne in podobne lastnosti in opušča specifično, z narodnostjo zaznamovano besedišče, etnično opredeljeno podobje, enoznačne kulturne pojme in nacionalne napetosti. S tem postopkom ustvarja »skupni pajčolan« – »uguale velo« (Visintin 2010: 33) oziroma brezkončne prostore srečanj: »moj pogled seže onkraj meja, / vidim in ne gledam, / voh krmilo je / za moj prehod neukročeni« (Visintin 2010: 15) – »il mio sguardo oltrepassa i confini / vedo e non guardo / il fiuto è un timone / per il mio indomito passaggio« (Visintin 2010: 14). Svet okrog sebe opazuje z odprto notranjo držo, ki preraste miselne bariere, jezikovne omejenosti, zaprte

»Sistem vrednot, vključenih v kolektivni mit, je povsem relativiziran in označen kot monotona, nespodbudna in dolgočasna predloga bivanja.«

pesniški jaz doseže izpolnitev sebe. »V enem samem sipkem udarcu vek / so zaplamljeni pritajeni ognji. / Brezsramni, žareči podplati / zgoščenih trav so razbijali vezi / in se iztrgali iz Devina«

■ »V kolumnah ste se dotikali pojavov, ki so vas torej zaskrbeli in pogosto zaskrbeli, torej večinoma negativnih pojavov. Zavedam se obrabljenosti vprašanja: Ali je slovenščina danes ogrožena?

● Čeprav v besedilih statistično najbrž res prevladuje ta raba negativnih asociacij, sem se trudil za splošnejše izhodišče. Marsikatero kolumno sem zato skušal intonirati tudi v pozitivnem tonu.

A sprašujete me, ali je slovenščina danes ogrožena. Katera ogroženost je tu mišljena: razvojna, prehodna, začasna, usodna, smrtna? Slednja pač, upam, še dolgo ne. Čeprav je celo veliki poznavalec in ljubitelj slovenščine p. Stanislav Škrabec zapisal, da slovenščina morda ne bo čisto dočakala sodnega dne. (*nasmeh*) Saj ga nihče od ljudi našega časa najbrž ne bo, pa se vendarle, dokler migamo, skušamo ohranjati in nadaljevati, kolikor le moremo. Tako tudi raba slovenščine. Katera ogroženost je torej aktualna, če ni ta smrtna? Slovenščina je razvojno ogrožena. Najprej zaradi banalnih omejitev pri denarju, ki bi bil potreben za raziskave in razvoj novih elektronskih aplikacij, brez katerih danes

kulturne modele in človeške razmejitve. Tudi Kras opiše v spletu ustaljenih lirskih predstav in splošne vednosti, ko motiv borovih gozdov spoji z »razvoznicami« – »impulsi cristallini« in »vortici idromantici« – »hidromatičnimi vrtinci« (Visintin 2010: 29).

Najceloviteje se funkcija srečanja izrazi v lirski izpovedi *Lepa Vida* (Visintin 2010: 65), portret devinskega dekleta je vklenjen v trenje dveh različnih odnosov do sveta. Sistem vrednot, vključenih v kolektivni mit, je povsem relativiziran in označen kot monotona, nespodbudna in dolgočasna predloga bivanja. Za Visintinovo so srečanja s tujim, prodiranje v neznano in prevzemanje novega temeljne vrednote, povezane z zmožnostjo »razbijanja vezi«, z »močnim vzgibom volje«, z »opijanjenostjo prepustitve«. S seganjem v neznano

preprosto ne gre. Ne moremo čakati, da bi nam Irci ali kdo drug delali aplikacije za slovenščino, moramo jih sami, tudi če so to stvari, ki za majhen slovenski trg nikoli ne bodo ekonomične. Čeprav čisto neekonomične, kot so sprva mislili, tudi niso. Poglejte operacijski sistem Windows: kako so pri Microsoftu prodrli in bili s slovensko različico ekonomsko uspešni, in to brez kakršne koli pomoči ali namiga slovenske države. To je bila pobuda dveh uslužbencev Microsofta, ki sta preračunala, da bi se slovenska različica najbrž izšla. In se je res. To je imelo v naših razmerah izredno visok učinek, tako da bi ga za sodobni razvoj in preživetje slovenščine lahko primerjali z učinkom Gutenbergove iznajdbe!

■ Ali ima morda katoliško občestvo večji čut za jezik? Ali to morda pove kaj celo o odnosu med jezikom in vero?

● Pove v obe smeri. Najprej vidimo veliko, celo veličastno katoliško tradicijo od Slomška in Mohorjeve družbe do posameznih duhovnikov, ki so na podeželju »gor držali« kulturo, bili pisatelji in

(Visintin 2010: 65) – »Ad uno schiocco di palpebre / s'agitarono fuochi sommersi. // sfrontati, i piedi ardenti / d'erbe fitte si sganciarono / da Duino scivolarono« (Visintin 2010: 64).

Zadrževanje v presečiščnem pasu, izpostavljanje podobnosti, prilagajanje lastnega videnja mišljenju, doživljanju in zaznavanju drugega zamegli avtentično predstavo etnične identitete posameznika. Marco Pizzi (2016: 59) meni, da zamolki in zatajitve v podobo sebstva vnašajo občutja nedovršenosti, neprimernosti, rahle shizofrenije. Visintinova začrta kompleksno identiteto v opisu očeta: »Ti, ki si hote uporabil svoj notranji nemir, da si poiskal izhod iz ozkega vsakdana, si se oddaljil od svoje rojstne vasi in se podal v brzice neke druge življenjske reke; ni bilo časa čakati na naravne postopke dozorevanja in na prilagoditev svetu, ki je tako skromen s spodbudami« (Visintin 2008: 19). Zapis osvetljuje odnos očeta do neznanega sveta in do domačijske stvarnosti, ki je razvrednotena. Nemir očetovega sebstva izvira iz disonantnega razmerja do lastne etnije, ki je za subjekt manjvredna, zato je bistvo narodne skupnosti izvzeto iz subjektovega življenjskega načrta, ki se usmeri v iskanje drugega in novega. Jaz se odloči torej za konstruirano samopodobo, ki jo je Pizzi proble-

matiziral, ko je izpostavil nesproščeno dojemanje lastnega in ga označil s terminom »izkoreninjeno pleme« – »stirpe senza radice« (Pizzi 2017: 48).

Tudi pesnica Antonia Claudia Voncina (1943) pojasnjuje svojo izbiro v okviru zatajitve. Na predstavitvi pesniške zbirke *Emozioni* (2017) je vzrok za pesnjenje v jeziku drugega prisodila povojnim družbenim in političnim razmeram, ko so lokalne in državne oblasti skušale podrediti narodnost konceptu državljanstva in tako »preprečile velikemu številu slovenskih otrok, da bi obiskovali šolo v slovenskem jeziku.« (Primorski dnevnik, 15. 6. 2017: 14). Kljub poskusom slovenske stroke, da bi Voncino uvrstila v slovenski literarni sistem v Italiji, je očitna prevlada italijanskega modela. Voncina piše izvorno v italijanskem jeziku, njen prozni opus obsega le italijanska dela, prav tako je v italijanščini napisana glavnina njenih pesniških tekstov. Doslej sta izšli dve dvojezični pesniški zbirki, in sicer leta 2000 *Fantasia/Fantazije* in antološka zbirka *Mosaico/Mozaik* (2006). Kot približevanje slovenščini lahko interpretiramo njen prevajalski trud, saj je Voncina izvornike sama prevedla v slovenščino. S tem je potrdila svojo vez z materinim jezikom in pokazala čut odgovornosti do jezika prednikov. Na tej točki lahko pritrdimo

še marsikaj drugega. V drugi vidimo razmislek, na katerega ste pokazali z vprašanjem o razmerju med vero in jezikom. Ali imajo verni ljudje večji čut za jezik? Tu smo lahko hitro na spolzkem terenu. Po eni strani sami jezikoslovci pa tudi filozofi pravijo, da je jezik največja stvaritev človeškega duha; po drugi strani pa nam evangelist Janez zanosno pripoveduje o Besedi, ki je bila v začetku in ki je bila Bog. Jezikoslovec je tu s svojim znanstvenim aparatom kakor slon pred trgovino s porcelanom; bolje, da ne vstopi. Tudi teolog se lahko izgubi v metaforiki na tretjo potenco. To so reči, ki si jih ne bi upal tako rokodelsko razpletati. To seveda ne pomeni, da jezikoslovci v razmerju med vero in jezikom ne bi vedeli povedati nič razumnega in uporabnega. Jezikoslovje nam skupaj s prevodoslovjem že tisočletja pomaga globlje spoznavati Sveto pismo.

Pri raziskovanju vlog jezika je bilo ugotovljeno, da je jezik izredno gibčen in prilagodljiv vsaki nalogi in potrebi. Ko pravim *vsaki* nalogi in potrebi, se je treba zavedati dvoreznosti pojma *vsak*: to lahko pomeni pozitivni in negativni, dobri ali hudobni –

jezik se bo prilagodil *vsaki* potrebi in ji bo služil. In tu se srečamo z Mojzesovimi tablam: bogokletje, krivo pričanje, laž. Evangelij problematizira celo priseganje. Pazite, to so sama močna in versko obarvana govorna dejanja. Po drugi strani pa jezikoslovje in elektronika znata popolnoma brezosebno s svojimi programi že precej zanesljivo razločevati, ali gre v nekem besedilu za resnico ali laž; besedilo govori po pravici ali laže. To vam odgovori stroj.

Tako je torej pri razmerjih med vero in jezikom – nedvomno so globoka in prvinska, imajo pa svoje skrajnosti in pasti. Za vero je najbolj klavrno, če pogovor o jeziku nasede na pravopisnih plitvinah, če se skuša pravovernost dokazovati s pravopisno ubogljivostjo in inflacijo utemeljevalnega pojma »spoštljivost« (npr. pri besedah *božji, cerkev, duh* ...). Sami veste, kako se poudarja, da naj znanost in vera sodelujeta, a se ne smeta mešati v banalnem pomenu te besede; vsaka ima svojo raven.«

Janez Dular v intervjuju z Bogomirjem Štefaničem, Slovenski glas, št. 101, september 2008

Priznati moram, da nimam še razčiščenega mnenja o svojem odnosu do pisanja v italijanščini ali slovenščini. Oba jezika sta zame orodje, s katerim lahko svoje ideje prelijem v vsakomur razumljivo zgodbo. Ne mislim pa, da bi z rabo jezika zanikal ali potrdil svojo narodno pripadnost. V svojih nastopih sem večkrat poudaril, da je pravzaprav zgodba, ki določa jezik. Če bom pisal nekaj o Trstu, se tekst rodi v slovenščini. V italijanščini zveni moj opis Trsta zlagan in patetičen. Z leti sem opazil, da se dramski teksti razvijejo hitreje v slovenščini, zadnje čase celo v nemščini. Fantastične in nadrealistične zgodbe pa se prilegajo italijanski sintaksi in besedam. Vprašanje abstrakcije jezika v družbi, ki komunicira v glavnem preko vizualnega, ustvarja še večji izziv avtorjem, da se poslužijo kateregakoli jezika in se dotaknejo zamolčanih (torej nevidnih) globin človeka.

Igor Pison

»Beneško ozemlje se razgrajuje, hrup prostora izgublja slovenski glas, materinščina izginja, postaja "nemi izvir".«

ugotovitvi Mirana Košute (2006: 50), da se slovenski avtorji, ki pišejo v italijanščini, »losovsko« vračajo »k slovenskemu jezikovnemu izviru, k tudi materinskemu (ali polmaterinskemu) verzemu izpovedovanju.«

Medkulturni vidik ustvarjanja Voncinove literarna kritika prepleta z evidentiranjem vpliva specifične narodne perspektive, pri čemer med ugotovitvami nastajajo vidna razhajanja. Tako npr. v motivih reke Soče Tatjana Rojc (2017: 9) razbira vpliv Ljubke Šorli. Navaja pesem *Su una pietra levigata* (Voncina 2017: 47) in poudarja podobnost v opisu mogočne reke, ki zmore zaobliti ostrino kamenja in nuditi boljšo prihodnost potomstvu. Razlaga Rojčeve namiguje na simboliko, ki jo ima v slovenski primorski literaturi reka Soča od Gregorčiča naprej in vključuje kolektivno narodno čutenje. Drugače interpretira

podobe reke Soče v poeziji Voncinove italijanski literarni kritik Fulvio Castellani (2000: 4–5): povezuje jo z intimnim mikrokozmosom pesniškega jaza, ki na reko projicira svoja občutja. Pesmi, ki jih je Voncina posvetila Soči, nimajo narodnega pomenskega ozadja, temveč se navezujejo le na opisne oznake vode. Moč reke pesnica preslika v možnost intimnega prerorenja, ki ga smragadna reka daje posamezniku: »Naj ponovno / stopim // v svetle vode / Soče // v zelene vode / v bistre vode // da prerorena / spet / grem na pot« (Voncina 2006: 92) – »Voglio bagnarmi / ancora // nelle acque lustrali / dell' Isonzo // acque verdi / acque chiare // che mi rifaranno / pura // e pronta / a riprendere // il cammino« (Voncina 2006: 92). »Še stopam / po bregovih / Soče // in za mano / Sanje / minulih dni« (Voncina 2006: 99) – »Ancora cammino / sulle rive / dell'Isonzo // e mi seguono lenti / i Sogni / d'un tempo« (Voncina 2006: 99).

Mlajša ustvarjalka Antonella Bukovaz (1963) je eden izmed najbolj izvirnih, reprezentativnih in prodornih lirskih glasov v beneški literarni stvarnosti. Poglavitno vprašanje njenega pesništva je razmišljanje o razmejitvah, ki ločujejo

ozemlja, jezike in ljudi, nihajoče med zaprtostjo v lastno enoznačnost in željo po preseganju. Vsaka presežnost se spaja z zavestjo izgube in posledično bolečino ali vzhičenostjo nad tistim, kar stoji za črto. Njen pesniški prvenec *Tatuaggi* (2006) se začena z edino dvojezično pesmijo v zbirki, v kateri avtorica razgrajuje tradicionalni literarni model razdelitve med objektivno stvarnostjo in intimnim svetom subjekta oziroma med empirično izkušnjo in miselnimi pričakovanji. Za avtorico sta fizična in duševna izkušnja posameznika povsem spojeni in soodvisni, med njima ni ločitve, temveč simbioza, sobivanje v gibljivem součinkovanju: »ponoc / san zakurila tapod me / od teokrat / potikam vsak dan / an ahtam / da se na umorim« (Bukovaz 2006: 9). Zavedanje svoje biti, sposobnosti delovanja in ustvarjanja stvari pesnica simbolno prenese na podobno ognja, ki ga zakuri zunaj lastnega duhovnega in fizičnega sebe. Tako se približa razmišljanju Hannah Arendt, ki obravnava soodvisnost med notranjostjo posameznika in njegovo vlogo v zunanjem svetu: »Vita activa, človeško življenje, ki je dejavno, se vedno giblje v nekem človeškem svetu in v svetu stvari, ki ga nikdar ne transcendirata. Vsaka človeška dejavnost se odigrava obdana s stvarmi in ljudmi, v tem okolju je lokalizirana in brez njega bi izgubila vsak smisel« (Arendt 1996: 25). S preseganjem tradicionalnega ločevanja med subjektivnostjo in objektivnostjo se spremeni tudi pojmovanje pokrajine, prostora, predmetnosti in telesnosti. Problematika razlike med entitetami postane manj pomembna, prav tako zanemarljivo je zaznavanje mej med posameznimi prizorišči. Pesnica odpravi konkretne otipljive robove, ustaljene miselne oznake, celo ločitve med vidnimi izkušnjami in govornimi zaznavami: »ne morem stati in zemlja je povsod / iščem drugačno snov / da vzdrži zemljevid / tetoviran na mojih podplatih« – »non sto in piedi e la terra non manca / io però cerco un'altra materia / a sostenere la geografia che porto / tatuata sotto la pianta dei piedi« (Bukovaz 2006: 13). V besedilu *Storia di donna che guarda al dissolversi di un paesaggio* (2009) stopi v ospredje prenovljeno pojmovanje prostora. Razgradnja se ne nanaša na lokalni družbeno-kulturni položaj, pesnica namiguje na tipološko motiviko beneške literature, ki upesnjuje izgubo in razgradnjo nekdanjega celovitega bivanja z motivi demografskega usihanja, propadanja vasi in podobno. V načrtani prostorski skladnji so posamezne entitete predstavljene v kaotičnih razmerjih in v gibajočem stanju, po katerem med

prostori, predmeti in telesi ni pravih mej, temveč prehodi. Vse torej prehaja iz ene entitete v drugo, vse se giblje, meša, spaja, razhaja, vse biva v skupni navzočnosti, je »pokrajina v gibanju«: »Sedim in sem / v letu postovke sledim / z očesom njivam dokler / šušteča v gozdu ne izginem/ in gozd piha v potok in vse stvari / prehajajo čez rob / in robovi med rečmi se požirajo / hitro in jasno v cvilečem pisku« – »Così resto seduta e sono / nel volo della poiana seguo / il prato con gli occhi fino / a sparire fruscando nel bosco / e il bosco soffiando nel ruscello e ogni cosa / insinuandosi nella cosa confinante / e i confini tra le cose ingoiano se stessi / sibilando un rumore veloce e chiaro« (Bukovaz 2011: 13). V tako reprezentacijo teritorija skuša pesnica zajeti vezi s predniki, ki se ne morejo v celoti pretvoriti v besedo, temveč se izrišejo v znakih na koži ali pronicajo v podkožje; s svojo barvo, obliko in zvočnostjo se prostor preliva v človekovo telo.

»Tako osnovana motivika se odmakne od slovenskega kolektivnega spomina in išče splošno veljavo v neki namišljeni človeški skupnosti.«

Beneško ozemlje se razgrajuje, hrup prostora izgublja slovenski glas, materinščina izginja, postaja »nemi izvir« – »fonte ammutolita« (Bukovaz 2011: 64), ki prisostvuje lastnemu uničenju in je zavestno vdana predsmrtni agoniji, podrejena »bremenu še ne izumrlega« – »fatica di non esserti ancora estinta« (Bukovaz 2011: 30). Nekateri preživeli jo še uporabljajo, vendar v njih prevladata votli strah in zaskrbljenost zaradi ničesa, zato izražajo le jalove ostaline in ostajajo daleč stran od jedra dogajanja. Vendar sprejemanje izumiranja pesniškega jaza ne vodi v osvoboditev, pač pa začrta novo bolečino: izdaja vnaša konflikt, dvom, nelagodje, izražanje v nematernem jeziku pomeni oddajanje zvena, ki ni uglasen s prostorom sebe in lastnega bivanja ter ne odseva najglobljšega smisla: »le korak sem proč od sebe / in je jasno, / da za vselej« – »sono a un passo da me / ma è chiaro ormai che sarà per sempre« (Bukovaz 2011: 62).

Izrekanje v italijanščini računa na moč poimevanja in zaupa v prehajanje jezikov. Vendar v

»/.../ ni pomembno 'koliko ljudi govori en jezik, temveč kako precizno znajo s tem jezikom ravnati in kako sami sebi z jezikom gradijo hrbtenico'«.

Lojze Wieser, Delo, 2. 10. 2018

vsaki izpovedi ostaja nekaj nenapisanega, nedosegljivi del subjekta, kajti substitut ne more ubesediti tistega dela intimnosti, ki ostaja zvest zapostavljenemu govoru: »Onkraj ograde izpuhti beseda / ki je bila zemlja in je bila vojna / moje prvo bivanje je bilo v njej« – »Al di là della siepe svapora la parola / che è stata terra ed è stata guerra / ho dato la mia prima vita a lei« (Bukovaz 2011: 14). Od tu izvira občutek razklanosti med literarnim jezikom in govorico srca, slovenščina pospremi lirski jaz v večerni spanec in pripoveduje spomine iz otroštva, ki jih spremlja skupinska večerna molitev. Ravno ubesedovanje teže dveh jezikov: »plezam po svoji dvojnosti« – »arrampico il mio doppio«, postane boleči motiv v verzih Antonelle Bukovaz (2011: 41). Pesnica ne zastira bolečine, ne skriva občutka krivde, svojo izbiro italijanščine imenuje »izdajstvo« – »tradire«: »Preko tebe sem šla in te izdala« – »Ti ho attraversata per tradirti« (Bukovaz 2011: 24). Še več: razumeti hoče, kako globok, trajen in dokončen je prestop v tuji jezik, kolikšna je moč italijanščine, da more prekriti izvorno govorico, koliko lahko zastre prisotnost prvotnih zvokov. Hkrati se pojavi vprašanje, ali se zatajeni govor lahko osvobodi in ponovno artikulira v pesmi. Pod tesnobnim pritiskom soobstoja dveh jezikov si pesnica želi, da bi slovenščina v njej ugasnila, jo rešila razklanosti in razgradnje. Hkrati pa v besedilu *Canto per lingue sconfinare* (Bukovaz 2011: 21–33) pride do izraza zagon k materinščini, nenehno iskanje izgubljene besede, ki »deluje kot glas iz globine« – »lavori come un rumore di fondo.«

Brane Senegačnik (2016: 137) razmišlja o doživljajski razsežnosti lirike, ki »pove čisto določene stvari na čisto določen način, a tisto, na kar zares kaže, je »vse«. Ta »vse« ni njena vsebina ne oblika, temveč obzorje naše eksistence.« Če to misel apliciramo na razmerje med dvojno jezikovno identiteto Antonelle Bukovaz, v njenih verzih zaslutimo prisotnost slovenščine. Pesnica se vrača k prvotni govorici z direktnimi omembami slovenske danosti, z vnosi slovenskih besed in

verzov, predvsem pa z držo pesniškega jaza, ki jasno izrazi potrebo po spregovoritvi v maternem jeziku (Bukovaz 2011: 29):

Si moja piham diham
piham si moja
medtem ko čakam da se odpre
diham si moja
medtem ko čakam
da se odpre piham
si moja
ko čakam tvoj veter
diham si moja
medtem ko čakam
čakam si moja
da se odpre
tvoj veter.

Upanje podpira večkrat izraženo prepričanje, da se nobena snov v univerzumu dokončno ne izniči, ampak le prestopi v neko drugačno resničnost, ki ne vstopa v polje čutnih zaznav in ni del diskurzivne označitve, vendar se postopoma sestavlja v seme, ki bo vzkliko: »kar izgine / torej (vsebuje / napoveduje / kaže / izpostavi) / kraj / v notranjosti, kjer nastaja seme« – »ciò che scompare infatti (contiene / annuncia / indica / rivela) un luogo più interno / più profondo per farsi seme« (Bukovaz 2011: 11–19).

Nekatere pesnice, ki pišejo v italijanščini, se v verzih ne dotikajo narodnostne usode Slovencev v Italiji. Njihov ustvarjalni zalet se omeji na intimno izpoved, iz katere je izbrisana etnična podstat. Označevanje prostora je povezano z osebnim doživljanjem, ki ne posreduje globljega dožemanja razlik. Tatjana Križmančič (1967) slika resnico svojega Krasa, v kateri je opazen interes za obrobne lastnosti kraškega sveta, »za resnico mojega Krasa« – »la verità del mio Carso«: »Lepota kamenja in bivanja / očara in preseneti / Kako lahko ta luknjasta skala podarja / mojemu pogledu omamo in krutost?« – »La bellezza di pietra e vita / affascina e sconcerta. / Può roccia corrosa regalare / al mio sguardo questo crudo piacere?« (Križmančič 2008: 39–40).

»Za izbiro prevzetega jezika se skriva neko kompleksno doživetje, zaradi katerega slovenščina ima manjšo vrednost.«

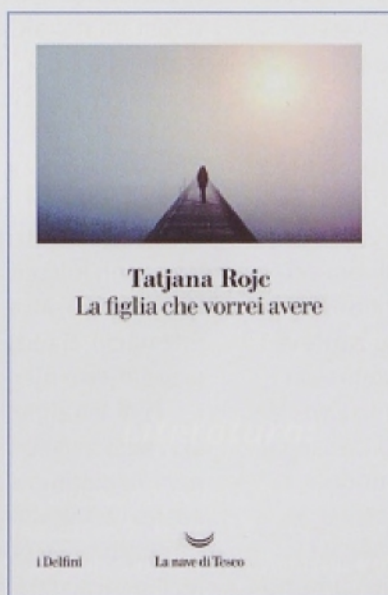
V jezik drugega prestopa tudi Nelida Ukmar (1955), ki je doslej objavila pesniško zbirko *Phoenix dal calcare del Carso* (2013) in potrdila slovensko narojenost s prevodom uvodne pesmi *Preghiera* (Ukmar 2013: 15), *Molitev* (Ukmar 2013: 9, prevod Ester Sferco). Pesnica pripada ustvarjalno najmočnejši generaciji slovenskih pesnikov

v Italiji, rojenih v petdesetih letih, ki so inovativno posegli v narodnoobrambno logiko. V nasprotju z vrstniki, ki so prenovitvene postopke udeležili znotraj rabe slovenskega jezika, je Ukmarjeva svojo izvirno in avtentično razlago eksistence našla v duhovno- kulturni podstatu drugega, kar potrjuje že izbira naslova *Phoenix*. Podoba iz antično grško-rimske semantike uteleša zmožnost ponovnega rojstva iz lastnega pepela. Ravno prerodenje in življenjska vzdržljivost njeno poezijo bližata tisti skupini pesnikov (Alenka Rebula, Boris Pangerc in drugi), ki ubesedujejo svetle postulate

bivanja in verjamejo v človekovo sposobnost, da v luči ljubezni preoblikuje sebe in si prizadeva za boljši svet. Osrednji motiv njenih verzov je usoda modernega posameznika, ki živi zunaj utrjenega smisla in tava v kaotično zasnovanem kozmosu, vendar s poglobljenostjo vase in z zaupanjem v božji red najde orientacijo ter se napolni z duhom novega smisla. Njene verze lahko beremo kot klic k večnemu upanju, njen pesniški register pa opredelimo kot intimni optimizem.

Ostalino slovenske duhovne in čustvene zavesti predstavlja v poeziji Ukmarjeve prostorska metaforika. Realistični zarisi prepoznavne tržaške danosti se prepletajo z odkrivanjem starodavnih sledi. Pesniški jaz intenzivno čuti arhetipsko poslanstvo upesnjene predmetnosti, prepojene s starožitnim kolektivnim videnjem. V upodobitvah Ukmarjeve se simbolna vrednost spoji z občutji izgube, hrepenja in domotožja, kajti podobe nastajajo iz ruševin, obrabljenih predmetov in od človeka zapuščenega rastlinja. Oživlja jo v glasu pesniškega jaza, ki v trdoživosti hrasta na kraški gmajni prepoznava svojo vitalno energijo, v kamniti zloženosti vodnjaka sluti trud prednikov, usmerjen v zbiranje vode

»Gre za vprašanje neke notranje, intimno kreativne zavezanosti svoji prvinski osebni jezikovni identiteti in skozi njo identiteti ogrožene skupnosti.«

kot temeljnega življenjskega vira. Tako osnovana motivika se odmakne od slovenskega kolektivnega spomina in išče splošno veljavo v neki namišljeni človeški skupnosti. »Ob tvojem vznožju, izvir življenja, / iskalka sem skrivnosti, / mogočne sile dejanja, / ki me ohranja in nahrani.« – »Sorgente di vita, / io ai tuoi piedi a cercare arcani segreti, / tu che metti in atto forze potenti, / che mi trattieni e mi alimenti.« (Ukmar 2013: 45, prevod Loredana Umek).

Poseben pojav predstavljajo večjezična besedila, jezikovni hibridi, v katerih se izgubljajo meje med jeziki, preko besednega ustvarja-

nja se izraža mešanica kultur, pesem postane sredstvo osvobajanja iz etnično-jezikovne paradigme. Gre za literaturo, ki izstopa iz obmejnega nacionalnega modela in skuša zajeti večjezičnost prostora. Tako osnovan literarni nagovor ni več *corpum separatum*, usmerjen v samospoznavanje, ampak posreduje vsebine, ki so sprejemljive za vse kulturne komponente prostora. Take so nekatere pesmi Elene Cerkvenič iz zbirke *Sapor di vini* (2012), v katerih se prepletata italijanščina in slovenščina, zanimiv je dodatek opomb, v katerih pesnica razlaga izgovarjavo v pesmi imenovanih slovenskih intelektualcev (Slavoja Žižka, Dragotina Ketteja, Frana Erjavca), iz teh namigov je razvidno nepoznavanje slovenščine s strani italijanskega someščana. S prehodom v drugi jezikovni kod pesnica ponovi že izrečen pomen, dvakrat upesnjena misel je vključena v igrivo prepletanje vprašanj, ritma in rim, ki vključujejo besede obeh jezikov.

Obmejna odprtost je temeljna značilnost pisanja Sanje Širec, na kar kažejo tudi jezikovne in slogovne izbire. Pesniški začetki Sanje Širec so vezani na srbo-hrvaški jezik, saj je leta 2001 izšla pesniška zbirka z naslovom *Trag jagode*. V Hiši razvajenih

otrok (2018), ki je pesniški prvenec v slovenščini, pesnica preseneti ravno s sproščeno rabo različnih jezikov. Upomenja svet v slovenščini, hrvaščini, angleščini, italijanščini, francoščini, latinščini in nemščini, uporablja celo onomatopejske izraze ali zapisuje črke tako, da se zdijo šifrirana telefonska sporočila. Jezik torej ni identitetno določilo, ki določa narodnost pesnice, hkrati ni golo sredstvo sporočanja, temveč postane akter: že sama izbira jezika namreč upomenja, kot bi lahko nekatere vsebine, pojme in doživetja lahko povedali le v določenem jeziku.

Če izhajamo iz misli, da »vsak jezik drugače kategorizira in konceptualizira svet glede na različna merila skupnosti kot uporabnika jezika« (Tokarz 2012: 386), lahko prevzem tujega razumemo kot zatajitev. Med izvornim in prevzetim jezikom prihaja namreč do nihanja, disonance, razklanosti in tesnobe. Izražanje v nematerinem jeziku zahteva prilagajanje tujemu čustvenemu in duhovnemu izkustvu, kar vodi večinoma v ponavljanje konstruiranih drž drugega in v oddaljitev od lastnega. Marco Pizzi meni, da v prevzem tujega modela vodi občutje manjvrednosti do izvirne etnije, ki v posamezniku ustvari potrebo, da se uveljavi v svetu drugega in s tem rehabilitira lastno samopodobo (Pizzi 2017: 52). Za izbiro prevzetega jezika se skriva neko kompleksno doživetje, zaradi katerega slovenščina ima manjšo vrednost. Materni jezik ni prostor varnosti, ker ne zmore ubesediti vseh življenjskih položajev in ne doseže vseh ravni subjekta. S šibkostjo jezika utemelji izbiro italijanščine Miha Obit (2016: 100) in ugotavlja: »ko pa sem imel potrebo, da nekaj povem v narečju, se mi je večkrat zgodilo, da mi je zmanjkalo besed.«

Po drugi strani pa tudi izbrani jezik ne more sproščeno zaživeti. Bolečina izgube jezika v verzih Claudie Voncina operira v zamolku, ki zoži in skrči izraz, kar predstavlja najpretnesljivejšo stran njene izpovedi. Z oblikovnega vidika so njene pesmi omejene na nekaj kratkih verzov in zgoščene na izčiščeno sporočilo, ki ne pozna dekorativne estetike. V količinsko zreduciranem toku besed prevladuje preiščena izbira, ki kaže na priučeno obvladanost. Izčiščeni zapisi puščajo povedano v nedorečenosti, ekspresija postane nositeljica nedovršenega sporočila, iz katerega uhaja semantično bistvo. Gre za okrnjeno jezikovno zmogljivost, ki ne dosega svobode izrekanja, ampak se nesproščeno prelevi v slutnjo strahu in v občutek stisnjenosti. Literarna kritičarka Isabella Flego je za

tak stil uporabila termin »zadržana poetika« – »stile poetico sospeso«, tudi pesnica je potrdila zavedanje jezikovne okrnitve, ko je svoji besedi prisodila lahkotnost, rahlost, površinskost: »moja lahna beseda« – »la mia parola lieve« (Voncina 2004).

Pesnica Antonella Bukovaz je ravno v napetosti med izvornim in privzetim jezikom našla navdih za svojo lirsko izpoved v italijanščini in izpostavila razklanost, ki izvira iz zatajitve materinščine: »Obstaja nekakšen odpor, ki stalno zadeva ob italijanski jezik, italijansko kulturo in to trenje mi povzroča bolečine. Tudi iz tega črpam jezik za svojo poezijo, ki je v italijanščini, ampak jedro moje poetike je prav v tem; kako škripata ta dva jezika« (Primorski dnevnik, 24. 9. 2017: 11). Njen pesniški izraz kaže konstruirano, intelektualno govorico, podrejen je racionalno utemeljeni pomenskosti, izbrani rimi, intenzivnemu ritmu in nevsakdanji intonaciji. S temi sestavinami pesniškega jezika je poudarjena njegova artificialnost.

Tudi v italijanskih besedilih, v katerih je opazna slovenska vsebinska matrica, pride do izraza v načinu pisanja napeta zadržanost. Vsebina je občasno razlagalna, podana iz razumske, refleksivne oddaljitve. To pomeni, da je vključena v kontroliran jezikovni sistem, ki presnavlja izkušnjo v nadzirano besedo. Odmanjka pomenska nedoločljivost, ki jo jezikovni znak daje vsebini. Boris A. Novak (2005: 7) je zapisal, da se določena razsežnost pomena »poraja iz zvena«. S svojo zvočnostjo jezik zajema pomene iz arhetipskih duhovnih dimenzij in predhodnih izkušenj, ki se v sedanosti ne več racionalno upomenjajo, ampak oglašajo ravno preko zvočnih frekvenc. V literarni zgodovini je bil ta aspekt ustvarjanja označen kot božji navdih, norost ali snov, ki je ustvarjalec ne more povsem opredeliti in obvladati, ki pa se v njem giblje samostojno in mimo vsake vednosti. Po Heideggerju (1967: 287) gre za zajemanje »sprtosti razsvetljave in skritosti«, za Ireno Žerjal je »sumljiva poezija«, ki razgalja nedoumljivosti in upomeni svet zunaj ustaljene logike jezika. Za literarnega zgodovinarja Borisa Paternuja (Primorski dnevnik, 4. 1. 2018: 11) »gre za vprašanje neke notranje, intimno kreativne zavezanosti svoji prvinski osebni jezikovni identiteti in skozi njo identiteti ogrožene skupnosti.«

Naj bo zapuščanje, zatajitev, prehodnost, fluidnost, odraz dvojne literarne identitete, prestopanje v večjezično umetniško izraznost – v vsakem primeru se boleče oži *ekstaza* slovenskega zvonenja, ki zaslužni in osvobaja.

Viri:

- BUKOVÁZ, Antonella, 2006: *Tatuaggi*. Pordenone: LietoColle.
 – – 2011: *Al limite*. Firenze: Le Lettere.
 – – 2012: *Casadolcecasa*. Ozky-esound.
 CERKVENIČ, Elena, 2009: *Amore chissà se*. Trieste: Libreria editrice San Marco.
 – – 2012: *Sapor di vini*. Empoli: Ibiskos editrice Risolo.
 KRIŽMANČIČ, Tatjana, 2006: *Vendo le parole al vento*. Empoli: Ibiskos.
 – – 2008: *Passi al ritmo della vita*. Empoli: Ibiskos.
 ŠIREC, Sanja, 2018: *Hiša razvajenih otrok*. Trst: ZTT.
 VISINTIN, Liliana, 2008: *CantiEre mare morje*. Tržič – Monfalcone: Jadro, Združenje staršev otrok romjanske šole.
 – – 2010: *Preden luna izpuhti – Evanesce luna*. Trst: ZTT.
 VONCINA, Claudia, 2000: *Fantasia – Fantazija*. Empoli: Ibiskos Editrice.
 – – 2004: *Colori*. Empoli: Ibiskos Editrice.
 – – 2006: *Mosaico / Mozaik*. Gorica: Transmedia.
 – – 2017: *Emozioni*. Gorizia: Goriška Mohorjeva.
 UKMAR, Nelida, 2013: *Phoenix dal calcare del Carso*. Lanuvio: Narrativa e Poesia di Alessandro Cocco.

Literatura:

- ARENDE, Hannah, 1996: *Vita activa*. Ljubljana: Krtina.
 BANDELJ, David, 2008a: *Razbiranja žarišča*. Trst: ZTT.
 – – 2008b: Večjezičnost v sodobni poeziji Slovencev v Avstriji: multikulturalnost ali asimilacija? Košuta, Miran, (Ur.): *Slovenščina med kulturami*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 159–176.
 – – (Ur.), 2009: *Rod lepe Vide. Antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji*. Ljubljana: Študentska založba (Beletrina).
 – – 2009: Ozara hrepenenj. Bandelj, David, (Ur.): *Rod lepe Vide. Antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji*. Ljubljana: Študentska založba. 371–393.
 CASTELLANI, Fulvio, 2000: Prefazione. Voncina, Claudia: *Fantasia – Fantazija*. Empoli: Ibiskos Editrice. 4–5.
 HEIDEGGER, Martin, 1967: *Izbrane razprave*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
 KOŠUTA, Miran (Ur.), 2006: *Drugačni verzi/Versi diversi*. Koper-Capodistria: Unione Italiana-Italijanska unija.
 – – 2006: Korenine in veter/Tra radici e vento. Košuta, Miran, (Ur.): *Drugačni verzi/Versi diversi*. Koper-Capodistria: Unione Italiana-Italijanska unija. 14–59.
 NOVAK, Boris A., 2005: *Zven in pomen*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
 OBIT, Miha, 2016: *Ustvarjalnost brez besed? Jezik in slovstvo*. 2. 99–100.
 PATERNU, Boris, 2018: *Lipušev roman o dotrajani skupnosti*. Primorski dnevnik, 4. 1. 2018: 11
 PIZZI, Marco, 2017: *Nameless? I danni psicologici causati dall'italianizzazione dei cognomi*. Roma: Europa Edizioni.
 Primorski dnevnik, 2017: *Zaznave duše*. (ar). 15. 6. 2017: 14.
 ROJC, Tatjana 2017: *Emozioni di Claudia Voncina*. VONCINA, Claudia: *Emozioni*. Gorizia: Goriška Mohorjeva. 5–12.
 SENEGAČNIK, Brane, 2016: Lirična antropologija. Ur. GRAFENAUER, Niko: *Humanizem in humanistika*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 132–146.
 TOKARZ, Božena, 2012: Hermenevitična funkcija dvojezičnosti. Ur. STANKOVSKA, Peter, WTORKOVSKA, Maria, PALLAY, Jozef: *Individualna in kolektivna dvojezičnost*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 385–397.

VPRAŠANJE JEZIKOVNE IDENTITETE

Marija Pirjevec

Nobenega dvoma ni, da ima vsak jezik bolj ali manj izrazito zgodovino svojih travm. To velja toliko bolj za jezik maloštevilnega naroda, kakršen je slovenski, se pravi naroda, ki se je dolga stoletja vzpostavljajal predvsem na področju jezika in književnosti, šele od marčne revolucije naprej tudi na področju politike. Ni namreč naključje, da se je v zgodovinopisju zanj pojavila sintagma "jezikovni narod". Pri tem ne gre prezreti, da je v predrevolucijskem času, v tridesetih letih 19. stoletja, celo Prešeren obupal nad svojim jezikom in v pesmi *Saengers Klage* oznanil svoj prestop v nemščino, ki je bil v resnici le kratkotrajen, prav zaradi razočaranja in resignacije nad slovensko družbo, ki je do njegove poezije v materinščini, razen redkih izjem, pokazala vse prej kot razumevanje in občudovanje njegovih jezikovnih veščin in miselne globine.

Razmere so se radikalno zaostriale v dvajsetih, tridesetih in štiridesetih letih preteklega stoletja, posebej na obrobju slovenskega etničnega prostora, ki je bil z Rapalsko pogodbo in koroškim plebiscitom ločen od matične domovine, predan Italiji in Avstriji, s tem pa prepuščen trdemu raznarodovanju in obsojen na narodno smrt. Tako so naši pisatelji in pesniki,

tudi največji med njimi v Julijski Benečiji kot tudi na Koroškem že v zgodnji mladosti doživljali skrajno boleče duševne pretrese in stiske prav zaradi stroge prepovedi maternega jezika, ki mu je pretilo izničenje. Med najvidnejšimi sta z italijanske strani Boris Pahor in Alojz Rebula, z avstrijske pa Janko Messner in Florjan Lipuš, da navedem samo nekaj znanih imen. Poskusiti kreativno pisanje v tujem, nematernem jeziku je zato po besedah avtorja *Senčnega plesa* (1960) »kretanja, ki jo lahko navdihujejo slavo-hlepnost, manjvrednostni kompleks ali eksperimentiranje, z eno besedo nekaj, kar diši po nepristnosti«. Podobno je koroški pisatelj Florjan Lipuš v svojih

številnih prozih delih, denimo v noveli *Poizvedovanje za imenom* (2013), ogorčeno napadel vsako jezikovno prilagajanje, se pravi pisanje v »jeziku žandarjev«, kot imenuje nemščino, ter opuščanje materinščine iz takih in drugačnih, največkrat neetičnih razlogov. Razumljiv je zato njegov odločni odklon rojakinje Maje Haderlap, avtorice v nemščini napisanega romana *Engel des Vergessens*, 2011 (*Angel pozabe*, prevod Štefan Vevar, 2012). S svojim pritrjevanjem takemu početju – meni Lipuš – koroški Slovenci »izkoreninjajo

»S svojim pritrjevanjem takemu početu – meni Lipuš – koroški Slovenci "izkoreninjajo in sami sebe rujejo iz zemlje slovenstva".«

in sami sebe rujejo iz zemlje slovenstva. /.../ Avstrijci pa slavijo roman zato, ker mislijo, da so z njim poravnane vse zgodovinske krivice, je torej v nekem smislu njihov alibi.«

Razlogov za tako odločitev je pri Haderlapovi več. Gredo, kot piše Alojzija Sosič Jarc v študiji *Družinski testament v romanu Angel pozabe* (2018), od terapevtskih do reputacijskih, ki se kažejo v želji, da bi tematiko svojega romana predstavila širši, se pravi nemški publiki. Sama pa je nekje brez zadrege priznala, da se je »slovenščina iz njenih predalov izselila«, kar vidimo tudi v njenih najnovejših pesmih, ki preprosto »zdrsnejo v novo obleko«. To je v nemščino. Seveda tudi pri njej taka usodna odločitev ni bila brez notranje stiske, saj je v že navedenem romanu sama takole potožila: »Hrepenenje po pisanju otopi. /... / Občutek imam, da sedim na gomili črepinj.« S takim početjem, s pisanjem samo nemškega romana, je slovensko sodobno prozo, kot meni Sosičeva, prikrajšala za kvalitetno romaneskno besedilo. Njeno žanrsko sinkretično delo, ki združuje družinsko, avtobiografsko in vojno tematiko, prav

zato »lahko le pogojno umestimo v sodobni slovenski roman«. Tej trditvi moramo seveda pritrditi.

Naj sklenem svoje bežno razmišljanje o tej kompleksni temi z besedami slovensko-francoske pisateljice Brine Svit, ki se je racionalno odločila za pisanje v francoščini in slovenščini hkrati. Vendar tudi pri njej kljub priznanju, da ji pisanje v tujem jeziku pomeni nekakšno »osvoboditev«, ni šlo brez notranjih dilem in travm. V romanu *Moreno* (2003) je brez obotavljanja zapisala: »Ne verjamem več v srečno dvojezičnost.« In na drugem mestu naslednje: »Pogrezam se v globok gozd dvomov, ki je v tem trenutku moja edina destinacija.«

Skratka, ob vsem povedanem lahko ugotovimo, da je prehod iz maternega jezika v drug jezik za marsikaterega pisatelja skrajno boleč, da ne rečem nevaren. Kot primer naj navedem besede Vladimirja Nabokova, pisatelja, ki sicer velja za vrhunskega stilista v angleškem jeziku, v katerem je pisal, in je sam sebe le nekaj let pred smrtjo »označil za ameriškega pisatelja, ki je odraščal v Rusiji, se izobrazil v Angliji in se oplajal ob kulturi zahodne Evrope«. Vendar ni zanemarljivo, da je v času, ko je bil na vrhuncu svoje literarne moči, potožil, da je njegova osebna tragedija v tem, da je »opustil svojo materinščino, neukročeno, bogato in neskončno gibko ruščino, ter prevzel drugorazredno mešanico angleščine, oropane vseh izraznih možnosti«. (Vl. Nabokov, *Govori, spomin*, prevod Breda Biščak, 2010).

»In to bi vam tudi priporočal: če moramo imeti kaj radi na svetu, moramo imeti radi tista tla, ki so nas rodila, in tisti jezik, v katerem smo spregovorili. Zvestoba lastni biti, to, kar je globinsko čutil naš Prešeren, in v tem vidim njegovo veličino! /.../

/.../ Vsekakor ne bi navajal k temu, k čemur se nagiba Koroška, in sicer, da pisci začnejo pisati, poleg v slovenščini, tudi v nemščini. Jaz nikoli nisem imel skušnjave, da bi napisal nekaj kreativnega, ustvarjalnega v italijanščini. V italijanščini sem sicer pisal eseje, razmišljanja, tuhtanja itn., nekaj knjig je sicer v italijanščini izšlo, nikar pa ne romanov! Nikoli nisem poskušal napisati nobenega romana v italijanščini in ga tudi ne bom!

Kajti za ustvarjalna dejanja mi ustreza samo moja slovenščina.«

Alojz Rebula, Mladika, 8/2018

BI PREŽIVELI DOPUST NA OTOKU PLASTIKE?

H.J.

Ne gre za dovtip. Otok plastike namreč resnično obstaja. Velik je kot Francija, Nemčija in Španija skupaj. V njem je 1800 milijard kosov plastike. Tudi znanstveniki si do pred kratkim niso predstavljali, da gre za tako ogromno "morsko pošast", ki se še dalje, iz dneva v dan povečuje. Sedaj so se tega

»Otok plastike namreč resnično obstaja. Velik je kot Francija, Nemčija in Španija skupaj.«

smetišča v Tihem oceanu lotili z novimi prijemi. Namestili so namreč sistem za odstranjevanje odpadkov. Sestavljata ga dve po 600 metrov dolgi plastični cevi, napolnjeni z zrakom, ter ponjava, ki sega tri metre globoko. Naprava dejansko "ujame" veliko količino

plastičnih odpadkov, ki plavajo na vodi in ogrožajo življenje v morju.

Spet se pojavlja vprašanje, ki si ga – vsaj tisti, ki smo okoljsko bolj osveščeni – postavljamo že dalj časa. Kaj vendar počenjamo? Kako lahko odvržemo v morje toliko škodljivih odpadkov? Velik problem predstavljajo zlasti plastični predmeti za enkratno uporabo – na primer kozarčki, krožniki in pribor, slamice za pitje in paličice za čiščenje ušes. Gre za predmete, na katere smo se navadili, kot da so nekaj čisto samoumevnega. Verjetno si niti ne predstavljamo, kakšno škodo povzročamo z njimi ...

Evropski parlament je sprejel sklep za zmanjšanje količine plastičnih odpadkov. Različne predmete "rabi in odvriži" bodo do leta 2021 nadomestili z razgradljivimi materiali. Združene države, ki se prav tako, če ne še bolj, dušijo v plastiki, pa za sedaj o tem problemu razmišljajo le na krajevni ravni, na pobudo tega ali onega guvernerja kake zvezne države.

Za obravnavo splošnega problema plastike in o škodi, ki jo povzroča planetu in živim bitjem, bi lahko porabili ves prostor, ki ga imamo na razpolago. A to žal ni edino okoljsko vprašanje, s katerim se soočamo. Hudó nevarnost predstavlja globalno segrevanje, o katerem ne govorijo več le znanstveniki, pač pa tudi vse številnejši zemljani, ki s(m)o posledice naraščanja povprečnih temperatur že občutili na lastni koži. Javna občila so tudi v tem zadnjem mesecu napolnila poročila o silovitih orkanih, tropskih nevihtah – močnejših

kot kdajkoli prej – ali poplavalah, ki so povzročile neznansko škodo in zahtevale tudi več človeških življenj. Gre za ekstremne pojave, ki pa so vse pogostejši tudi na evropskih tleh. Urad Združenih narodov za zmanjšanje tveganja nesreč UNISDR je ugotovil, da je gospodarska škoda, ki je že nastala zaradi podnebnih sprememb, v zadnjih dveh desetletjih znašala 2250 milijard dolarjev, kar je 250 odstotkov več kot 20 let pred tem. K temu je treba dodati, da ne gre za konec, temveč šele za začetek procesa, ki

bo v prihodnje povzročil vse več katastrof, povezanih s podnebnimi spremembami.

Kot navaja omenjeno poročilo, so največ škode utrpeli Kitajska, Japonska, Indija in tudi Združene države, pa čeprav predsednik Trump, ki je – kot vemo – izstopil iz pariškega podnebnega dogovora, dolgo ni priznaval, da bi problem globalnega segrevanja sploh obstajal. Po številnih rekordnih, silovitih orkanih pa je naposled le uvidel, "da se nekaj dogaja". Še vedno pa ni prepričan, da je tega kriv človek. V primerjavi s prejšnjimi izjavami, ko je Trump trdil, da so podnebne spremembe "potegavščina" v škodo ameriškega gospodarstva, gre vsekakor za korak naprej. Pravzaprav le za majhen korakec, saj je ameriški predsednik v isti sapi dejal, da ne misli plačevati na tisoče milijard dolarjev in noče izgubiti milijonov delovnih mest.

V teh besedah je srž gledanja večine gospodarstvenikov in politikov na okolje. Sprva smo se vedli, kot da bi bil planet samo naš in da lahko z njim počenjamo, kar se nam zljubi. Ekonomijo in s tem delovna mesta smo tako vezali na močno onesnažujoče dejavnosti, ki so škodljive

»Sprva smo se vedli, kot da bi bil planet samo naš in da lahko z njim počenjamo, kar se nam zljubi.«

za zdravje in okolje. S tem bi tudi mirno nadaljevali, če nam narava ne bi sporočila, da smo prestopili mejo. Sedaj se moramo vprašati: koliko delovnih mest in človeških življenj bomo izgubili zaradi posledic podnebnih sprememb? Od nekdanj velja namreč zakon: česar ne plačaš prej, plačaš (z obrestmi) potem. Skrajni čas je, da skušamo omejiti segrevanje planeta, vsaj toliko, kolikor je v naših močeh. V resnici ne gre le za posledice človeških dejanj, pač pa tudi za naravni proces, ki se v milijardah let ciklično ponavlja. Z našim razvojem pa smo ga pospešili ...

Komisija Združenih narodov o podnebnih spremembah je v začetku oktobra na zasedanju v Južni Koreji pripravila trideset strani dolgo poročilo o tem, kako doseči cilj omejitve dviga globalne temperature na 1,5 stopinje Celzija do konca stoletja glede na predindustrijsko dobo. Gre za načrt, ki je ambicioznejši od pariškega podnebnega dogovora, ki je predvideval znižanje na "manj kot 2 stopinji". Izvedenci so po pregledu več tisoč znanstvenih študij in člankov začrtali temeljne smernice za prihodnost planeta. Energijo bi morali pridobivati iz obnovljivih virov, ponovno uporabiti odpadke, zmanjšati porabo mesa ter se lotiti pogozdovanja ogromnih površin, ki smo jih izsekali v imenu "napredka".

Izvedenci ob tem ugotavljajo, da si ekološka zavest vendarle utira pot med ljudmi. Kot so zapisali ob zaključku vrha v Južni Koreji, daje poročilo politikom, gospodarstvenikom ter sploh tistim, ki odločajo, vse potrebne informacije o tem, kako omejiti globalno segrevanje. Prihodnja leta bodo verjetno najpomembnejša v vsej zgodovini človeštva, še piše v dokumentu.

COR UNUM

S tem imenom je v preteklih mesecih nastal 51-članski projektni mešani zbor s pevci in solisti iz matične Slovenije, zamejstva v Italiji in Argentine. Uresničil je dolgoletno željo pobudnice, znane dirigentke Lučke Kralj Jerman, Goričanke, ki od leta 1948 živi v Argentini, pretežno v Bariločah, da bi predstavil izbor slovanske sakralne glasbe, tako katoliške kot pravoslavne. Zbor je pod njenim vodstvom in ob orgelski spremljavi Tomaža Simčiča 4. oktobra nastopil v Ljubljani, 7. oktobra pa v tržaški stolnici sv. Justa.

Nastop v tržaški stolnici; spodaj s cvetjem: dirigentka Lučka Kralj

SPOMINI 1918–2018

Septembra je stekla cela vrsta koncertov, razstav in kulturnih večerov s skupnim naslovom Spomini 1918–2018, ki jih v okviru projekta ob stoletnici konca prve svetovne vojne prireja Kulturni center Lojze Bratuž iz Gorice.

Za ta projekt je na primer Slovenska filharmonija 7. oktobra gostovala z Mozartovim Requiemom v tržaškem opernem gledališču Verdi.

Med drugim je v tem okviru izšla zbirka 14 priredb ljudskih vojaških in ljubezenskih pesmi za mešani, ženski ali moški zbor Ne jokej, ljubi-ca, ki jo je podpisal Hilarij Lavrenčič.

Lavrenčič, ki je že 33 let zborovodja mešanega zbora Hrast v Doberdolu, je pod istim naslovom tudi s sodelovanjem drugih skupin priredil več koncertov. Poseben, jubilejni koncert pa je zbor imel 28. oktobra v cerkvi v Doberdolu ob 50-letnici Slovenskega katoliškega društva Hrast.

3. ZVEZEK NSBL

Novi Slovenski biografski leksikon, ki ga je po dolgih pripravah začel leta 2013 izdajati Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, je dosegel tretji zvezek, ki obsega osebnosti s priimki od Ble- do But-.

Glavna urednica mag. Barbara Šterbenc Svetina ga je z drugimi strokovnjaki predstavila 12. novembra v Ljubljani.

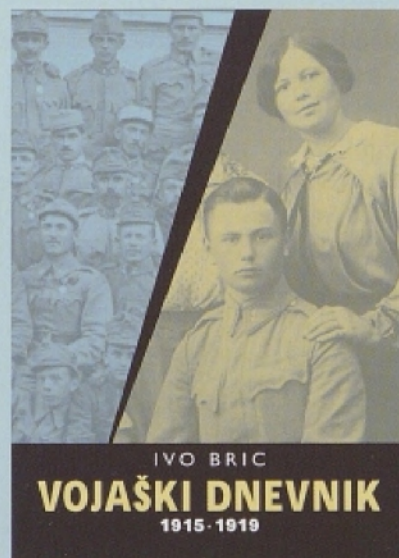
UMRL JE LAZARIST CIRIL ČARGA

V Turinu, kjer je zadnja leta živel v domu za ostarele, je 10. oktobra umrl lazarist Ciril Čarga. Pokopali so ga 17. oktobra v rojstni Idriji pri Bači, kjer je zagledal luč sveta 3. julija 1917. Kot mlad fant je stopil med lazariste in bil posvečen v duhovnika leta 1941 v Turinu. Bil je vzgojitelj, nato misijonar na Kitajskem, od koder so ga izgnali komunisti. Sledilo je vodenje misijonov na Sardiniji, leta 1977 pa je odšel v Kanado, kjer je misijonaril med Slovenci v Alberti in Britanski Kolumbiji. V letih 1983–94 je bil župnik slovenske župnije Lurške Matere Božje v Winnipegu, nato do leta 2000 kaplan v slovenski župniji Marije Pomagaj v Torontu. Sledil je povratak v Italijo, najprej v Turin, nato v Videm, od koder je obiskoval Benečijo in Sv. Višarje. Zelo se je zavzemal za poznavanje in češčenje Marije Žanjice v Porčinju.

NOVO PRI GORIŠKI MOHORJEVI DRUŽBI

Knjižna zbirka Goriške Mohorjeve družbe za leto 2019 obsega Koledar 2019, ki ga je s sodelavci uredil Marko Tavčar, zbirko novel Andreja Arka Odkrušek, zgodovinsko povest Ivana Vogriča Viktor in Elisa ter 27. knjigo zbirke Naše korenine: Ivo Bric, Vojaški dnevnik 1915–1919. Gradivo zanjo sta ob 75. obletnici partizanskega umora tega katoliškega javnega delavca iz Dornberka zbrala in uredila Peter Černic in Renato Podbersič ml., ki sta tudi napisala spremno študijo. Izšel je še stenski Naš koledar 2019.

Že oktobra pa je Goriška Mohorjeva družba izdala zbirko pesmi jezuitskega misijonarja in univ. profesorja na Japonskem p. Vladimirja Kosa Kot sonce zlat zaton. Uredila jo je in ji napisala spremno besedo dr. Maja Melinc Mlekuž.

Tretji panel konference. Od leve Andrej Aplenc, vodja panela Jelka Piškurić, Ivo Jevnikar in Janez Suhadolc (foto: Renato Podbersič)

pa so bili tudi predstavniki Evropske platforme spomina in vesti iz številnih držav. Nekateri so tudi predavali, 15. novembra pa so imeli še delovno srečanje na Bledu. Drugače je nastopilo več sodelavcev razstave in zbornika izpred 20 let. Med njimi je bil tudi Ivo Jevnikar iz Trsta, ki je esej iz leta 1998 Razdeljena manjšina nadgradil z referatom Težavno odkrivanje zamejske temne strani meseca.

TEMNA STRAN MESECA II

Ob 20-letnici prelomne razstave in zbornika Temna stran meseca, Kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945–1990, ki sta na pobudo Draga Jančarja opozorila na zamolčevanje senčnih strani slovenske polpreteklosti v muzejih in zgodovinopisju, je Študijski center za narodno spravo priredil 13. in 14. novembra v prostorih Državnega sveta v Ljubljani mednarodno konferenco Temna stran meseca II: soočenje in refleksija 20 let kasneje.

Udeležence je nagovoril predsednik države Borut Pahor, med njimi

PODALJŠANA SLUŽBA NOVOMEŠKEGA ŠKOFA GLAVANA

Papež Frančišek je za eno leto podaljšan škofovsko službo msgr. Andreju Glavanu, ki je 14. oktobra obhajal 75-letnico in v skladu s cerkvenimi pravili ponudil odstop.

Msgr. Glavan je bil leta 2000 imenovan za ljubljanskega pomožnega škofa, ob ustanovitvi škofije Novo mesto pa je leta 2006 postal njen prvi škof.

SLOVENSKE ŽRTVE PRVE SVETOVNE VOJNE

Na podlagi prizadevanj 16 ustanov in društev ter strokovnjakov, ki jih koordinira Inštitut za novejšo zgodovino v Ljubljani, od pomladi 2015 nastaja zbirka s podatki o vojaških žrtvah 1. svetovne vojne na Slovenskem.

Dosedanje delo so predstavili 13. novembra v Ljubljani. Zaenkrat so zbrali podatke o 26.225 žrtvah.

NOVA KNJIGA MARIJA ČUKA "PRAH"

Igor Gabrovec, Marij Čuk in Borut Klabjan

Novi roman Marija Čuka z naslovom Prah so predstavili deželni svetovalec FJK Igor Gabrovec, zgodovinar Borut Klabjan in urednica založbe Nadia Roncelli v Društveni gostilni v Gabrovcu v torek, 16. oktobra. Na večeru je sodeloval Dekliški pevski zbor Igo Gruden iz Nabrežine pod vodstvom Mirka Ferlana.

125-LETNICA ŽUPNIJE SV. VIDA V CLEVELANDU

Najstarejša slovenska župnija v Clevelandu v ZDA, župnija sv. Vida, je 30. septembra praznovala 125-letnico. V »ameriški Ljubljani«, ki se je v zadnjih desetletjih zelo spremenila, je ob njej danes le še ena slovenska župnija (Marije Vnebovzete), obe pa sta versko in kulturno zelo živahni.

Slovesno somaševanje je ob jubileju vodil clevelandski škof Nelson Perez, za glasbo pa sta poskrbela združena zbora obeh župnij in instrumentalisti pod vodstvom Janeza Sršena.

V Slovenskem narodnem domu je sledil jubilejni banket s kulturnim sporedom. Zapeli so Fantje na vasi, kot govorniki pa so nastopili Tomaž Gorenšek, Janez Sršen, Rihard Hlabše in pa župnik Jože Božnar, ki je od leta 1979 šesti pastir župnijske skupnosti pri Sv. Vidu. Ob stoletnici, leta 1993, je vodil obsežno prenovo sedanje cerkve iz leta 1932, pozneje pa gradnjo velikega doma za ostarele St. Vitus Village.

TEHARJE 2018

Nova Slovenska zaveza in Župnija Teharje sta 7. oktobra v Spominskem parku nekdanjega komunističnega uničevalnega taborišča Teharje pripravila spominsko slovesnost. Somaševanje je vodil upokojeni celjski škof msgr. Stanislav Lipovšek. Sledil je blagoslov novega križevga pota, ki so ga postavili ob poti od vhoda v park do cerkve sv. Ane. V kulturnem programu sta sodelovala sopranistka Andreja Zakonjšek Krt in baritonist Ivan Arnšek, potomca v teharskem taborišču zaprtih očetov. Osrednji govornik je bil nekdanji predsednik Državnega zbora France Cukjati.

OMERZA IN PEZDIR O TO IN NLB

Odlična poznavalca in raziskovalca arhivov slovenske politične policije ter publicista Igor Omerza in Rado Pezdir sta združila sile in pri založbi Podjetniška analitika v Ljubljani izdala skupno knjigo z zgovornim naslovom *Kriminalni temelji Teritorialne obrambe in NLB*. Na platnici je še napis: *Šokantna razkritja ob 50-letnici Titove TO*.

V knjigi rušita mite, ki jih širijo »stare sile«, in dokazujeta, da Teritorialne obrambe, ki je nastala pred 50 leti, nikakor ni mogoče imeti za predhodnika sedanje Slovenske vojske in celo za organizacijo, ki je utirala pot osamosvojitvi. Tudi Ljubljanska banka pod Nikom Kavčičem ni vzpostavljala elementov ekonomske državnosti. V obeh primerih je šlo za ustanovi, ki sta nastali v interesu takratnega režima, pa še to v povezavi s hudim gospodarskim kriminalom.

NAGRADA ZA MAG. MARIJO ČIPIĆ REHAR

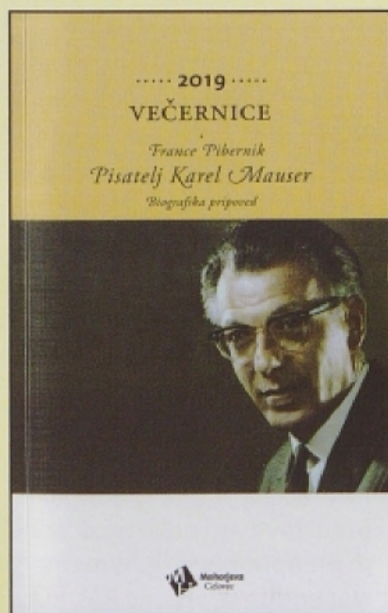
Arhivsko društvo Slovenije je 17. oktobra podelilo Aškerčevo nagrado za življenjsko delo Ivanu Nemaniču in Aškerčevi priznanji dr. Dejanu Zadravcu ter mag. Mariji Čipić Rehar.

Nagrajenka je od leta 2004 arhivistka v Nadškofijskem arhivu Ljubljana. V zadnjem času je obdelala in popisala 2.012 listin v nadškofijskem arhivu, jim napisala regeste ter jih izdala v dveh knjigah: *Listine Nadškofijskega arhiva Ljubljana 1501–2015* in *Listine Nadškofijskega arhiva Ljubljana II.: Brevi, župnije, uršulinke, prepisi listin*.

Marija Čipić Rehar je že leta 2007 pri založbi Družina izdala knjigo *Cerkev in oblast na Primorskem v letih 1945–1953*.

NAGRADA ISCHIA ZA ARH. ALEŠA PRINČIČA

Goriški arhitekt Aleš Prinčič, ki predava na ljubljanski univerzi, je dosedanjim priznanjem dodal arhitekturno nagrado Ischia, in sicer za načrt resorta Villa Verde v Fagagnu v Furlaniji.

KNJIGA O PISATELJU KARLU MAUSERJU

Literarni zgodovinar prof. France Pibernik, ki je odličen poznavalec leposlovnih opusov Franceta Balantiča, Ivana Hribovska, Vladimirja Truhlarja, Antona Vodnika, Jožeta Udoviča (uredil je njihova Zbrana dela in jim posvetil monografije) ter številnih drugih, zlasti zamolčanih in zdonskih ustvarjalcev, je pri Mohorjevi v Celovcu izdal »biografsko pripoved« na 240 straneh *Pisatelj Karel Mauser*.

Ob Koledarju, ki sta ga uredila Hanzi Filipič in Karl Hren, ter Pratici, ki jo je uredil Franz Kattinig, je v zbirki *Večernice* izšla v okviru Knjižnega daru za leto 2019.

Gre za romansirani življenjepis zdonskega, ameriško-slovenskega ustvarjalca (Zagorica, 1918 – Cleveland, 1977), ki pa sloni na strogo dokumentiranih virih, ki jih je avtor uporabil že leta 1993, ko je pri založbi Ognjišče v Kopru v zbirki *Graditelji slovenskega doma* objavil knjižico *Karel Mauser, Življenje in delo*.

PRIMORSKI PADALCI

V Škrbini pri Komnu je bila 11. novembra že 21. slovesnost v spomin na pobite in padle primorske padalce, ki jo prireja Vaška skupnost Škrbina in Občina Komen. Začela se je z mašo v cerkvi sv. Ane, ki jo je daroval vojaški vikar Matej Jakopič. Nato je bila komemoracija pred ploščo na Fakinovi domačiji, ob kateri so bili častna straža Slovenske vojske in praporščaki. Povezovala jo je Anči Godnik.

Po polaganju vencev je prisotne nagovoril vršilec dolžnosti župana Valter Ščuka. V slovenščini sta nato spregovorila britanska veleposlanica v Sloveniji Sophie Honey in vodja Urada za obrambno sodelovanje na ameriškem veleposlaništvu v Ljubljani major Jonathan Zebre (izvirno Žebre, saj je potomec slovenskih priseljencev). Slavnostni govornik je bil sin organizatorja Kraljevega gardnega bataljona in padalcev v Egiptu časnika Saša Rudolf iz Trsta.

Kulturni spored so oblikovali trobilci pihalnega orkestra iz Komna, harmonikar in pevke Kulturnega društva Karel Štrekelj iz Komna in recitatorji iz Jadranskega zavoda Združenega sveta v Devinu.

Že 9. novembra je bil v knjižnici v Komnu s komemoracijo povezan kulturni večer. Po pozdravu odgovorne za to enoto Kosovelove knjižnice iz Sežane Marije Umek je tržaški časnikar Ivo Jevnikar predstavil gosta, koroškega zgodovinarja dr. Petra Pirkerja z dunajske univerze. Govoril je o tirolskem protifašistu Hubertu Mayru, ki se je kot pripadnik britanske tajne službe SOE s padalom spustil v Furlanijo, da bi širil odpor proti Hitlerju v Avstriji, in o njegovih sodelavcih Georgu Dereattiju ter Rudolfu Moserju. Oktobra in novembra 1944 so se zaradi hudega nemškega pritiska vsi trije Avstrijci zatekli k slovenskim partizanom

9. korpusa, vendar so po oznovskih zaslišanjih v Gorenji Trebuši »izginili« kot številni primorski padalci. Naj pri tem omenimo, da je bila v Gorenji Trebuši 11. avgusta maša zadušnica za te in druge tamkajšnje žrtve, ki sta se je udeležila tudi Pirker in brat umorjenega avstrijskega častnika Martin Mayr.

Slavnostni govornik Saša Rudolf v Škrbini (foto: Alessandro Fegez)

AMERIŠKA KONGRESNIKA SLOVENSKEGA IZVORA

Na volitvah 6. novembra, ko so v Združenih državah obnovili 435-glavo predstavniški dom in izvolili 35 izmed 100 senatorjev, sta bila potrjena oba kongresnika slovenskega izvora.

Demokratska senatorka, pravnica Amy Klobuchar, rojena leta 1960 v Minnesoti, je v domači zvezni državi osvojila svoj tretji šestletni mandat. V senatu je od leta 2006. Vsi stari starši njene očeta so v Minnesoto prišli iz Slovenije.

V predstavniški dom pa je bil v Arizoni za peti dvoletni mandat potrjen zobozdravnik, republikanec Paul Gosar, rojen leta 1958 v Wyomingu. Tudi njegovi stari starši po očetovi strani izhajajo iz Slovenije. Prvič je bil izvoljen leta 2010.

180 LET REZIJANSKE FOLKLORNE SKUPINE

Konec oktobra so se v Vidmu in na Ravanci spomnili 180-letnice rezijanske folklorne skupine. V Vidmu je bil na univerzi posvet o folklorni dediščini Rezije. Na Ravanci pa je bila akademija s predstavitevijo nove zgoščenke in predpremiero dokumentarca slovenskih sporedov RAI, ki ga je režirala Marija Breclj.

JUBILEJ V BUENOS AIRESU

Levo: polaganje venca pred spomenik gen. San Martina (foto: Lučka Oblak Čop). Desno: po zahvalnem somaše- vanju v buenosaireški stolnici. Sredi strežnikov in narodnih noš so somaševalci: kardinal Poli, apostolski nuncij Badikebele, nadškof Stanovnik in slovenski duhovniki (foto: Marko Vombergar).

V Buenos Airesu so se Slovenci 30. septembra javno zahvalili Argentini, da je pred 70 leti široko- srčno sprejela slovenske povojne begunce.

V središču Buenos Airesa so najprej položili venec pred spomenik očeta argentinske države gen. San Martina. Spregovoril je predsednik Zedinjene Slovenije inž. Jure Komar.

V stolnici je bila nato za kakih 500 udeležencev zahvalna maša, ki jo je daroval argentinski primas, buenosaireški nadškof kardinal Mario Poli, somaševali so apostolski nuncij msgr. Leon Kalenga Badikebele, nadškof v Corrientesu, argentinski Slovenec msgr. Andrej Stanovnik, ki je tudi pridigal, delegat dr. Jure Rode in še nekateri slovenski duhovniki. Peli so združeni pevski zbori slo- venske skupnosti, učenci sobotnih šol in drugi mladi. Veliko je bilo strežnikov in narodnih noš.

DELNI PONATIS SPOMINOV
MILOŠA VAUHNIKA

MILOŠ VAUHNİK

... AUSTRIAM
ESSE DELENDAM

Kako sem postal poročnik
ali moje bojevanje
v 1. svetovni vojni

Založništvo Jutro v Ljubljani je na 208 straneh ponatisnilo tiste dele spominov odvetnika in publicista Miloša Vauhnik (1895–1982), ki zadevajo prvo svetovno vojno. Nova knjiga nosi naslov ... Austriam esse delendam, Kako sem postal poročnik ali moje bojevanje v 1. svetovni vojni. Celoviti spomini Miloša Vauhnik so pri Jutru izšli leta 2012 pod naslovom Pe-fau in dvajseto stoletje, nekoliko skrajšana izdaja pa pri Goriški Mo- horjevi družbi v dveh zvezkih že v letih 1988 in 1989.

Kot je zapisal založnik, se Vauhnikovi spomini na prvo svetov- no morijo v mnogočem razlikujejo od ostalih. Opisuje namreč številne dogodke, ki jih drugi niso, tudi njegov način opazovanja je drugačen, poleg tega je svoje spomine dopolnil z zgodovin- skimi opisi takratnega časa. Posebno poglavje je posvečeno av- torjevemu srečanju z Lovrom Kuharjem - Prežihovim Vorancem.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV V OKTOBRU

Društvo slovenskih izobražencev je oktobra nadaljevalo svojo redno sezono kulturnih srečanj v Peterlinovi dvorani. V ponedeljek, 1. oktobra, so priredili okroglo mizo na temo Solidarnost, več kot dobrodelnost. Pri pogovoru so sodelovale Jožica Ličen za slovensko Karitas, Veronika Gerdol za Slovensko dobrodelno društvo in Ivica Švab za Slovensko Vincencijevo konferenco.

V ponedeljek, 8. oktobra, je bila na vrsti okrogla miza ob 75. obletnici padca fašizma in kapitulaciji Italije. Pri pogovoru so sodelovali Mira Cencič, Matevž Tomšič in Renato Podbersič.

V ponedeljek, 15. oktobra, je sledil večer z Edvardom Kovačem, ki je govoril na temo Andrej Capuder kot slovenski Dante – o literarnih podobah in miselnih poteh slovenskega intelektualca.

V ponedeljek, 22. oktobra, so v društvu priredili večer v sklopu 18. Koroških kulturnih dnevo. Na večer je Nužej Tolmaier predstavil svojo zbirko ljudskih pesmi Tiha zemlja. Sledila je še otvoritev razstave Umetnine iz porcelana Izidorja Sterna.

V ponedeljek, 29. oktobra, je bila na sporedu okrogla miza z naslovom Pluralizem po slovensko. O vsebini rubrike Fokus v zadnji številki Mladike in tematiki, ki jo je na študijskih dnevih Draga 2018 obravnavala časnikarka Erika Jazbar, so s sodelavci Mladike razpravljali duhovnik Karel Bolčina, časnikar Martin Breclj, gospodarstvenik Edi Kraus in politik Stefano Ukmar.

V ponedeljek, 5. novembra, so se Slovenska prosveta, Društvo slovenskih izobražencev in Mladika spomnili na nedavno preminulega pisatelja Alojza Rebulo in mu posvetili večer, na katerem so govorili

Ivica Švab, Jožica Ličen in Veronika Gerdol; Renato Podbersič, Mira Cencič in Matevž Tomšič

33. SENJAN BENEŠKE PIESMI

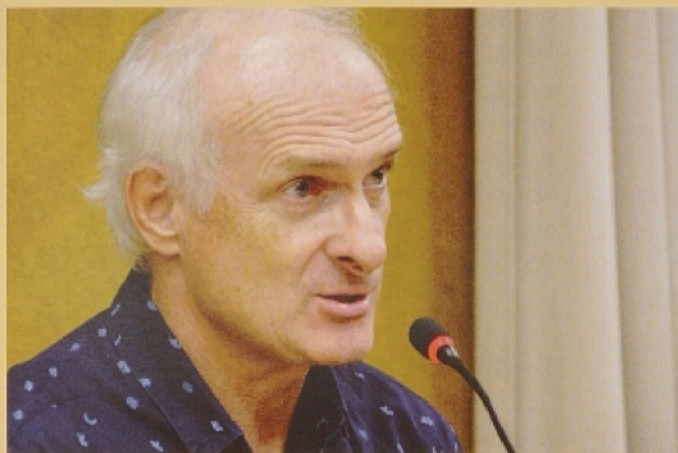
Na Lesah je bil 10. in 11. novembra 33. Senjam beneške piesmi, ki ga od leta 1971 prireja Kulturno društvo Rečan – Aldo Klodič.

Za Senjam je nastalo 15 novih skladb, ki so jih prireditelji predstavili v brošuri in na zgoščenki. Komisija za besedila je kot najboljšo ocenila pesem Še ki je, ki jo je napisala Andreina Trusgnach, komisija za glasbo pa je nagrado dodelila pesmi Tle an sadà, ki jo je uglasbil Franko Reja. Nagrad pa je bilo še več.

SLOVENSKI SLAVISTIČNI KONGRES V VIDMU

Slavistično društvo Slovenije je letošnji Slovenski slavistični kongres v sodelovanju s Slavističnim društvom Trst-Gorica-Videm in videmsko univerzo priredilo od 27. do 29. septembra v Vidmu. Posvetilo ga je slovenistiki in slavistiki v zamejstvu, a tudi stoletnici Cankarjeve smrti in konca prve svetovne vojne. Ekскурzijo je zadnji dan posvetilo Benečiji in Reziji.

Na kongresu so podelili priznanja zaradi zaslug pri ohranjanju in preučevanju slovenskega jezika in narečij na Videmskem Živi Gruden, Bruni Balloch, Mariji Bidovec in Robertu Dapitu. Častni članici Slavističnega društva Slovenije sta postali Irena Novak Popov in Tržačanka Vera Tuta Ban.

Izidor Stern (levo) in Martin Kuchling (desno)

Levo: Erika Jazbar, Martin Breclj, Stefano Ukmar, Karel Bolčina in Edi Kraus; desno: konzul Vojko Volk in Miroslav Košuta

in pričevali generalni konzul Republike Slovenije Vojko Volk, urednik Ognjišča Božo Rustja, deželni svetovalec Igor Gabrovec, senatorka Tatjana Rojc, pesnik Miroslav Košuta, profesorici Lučka Susič in Maja Lapornik ter Edvard Kovač. Predvajali so tudi kratek video s posnetkom intervjuja s pisateljem Rebulo.

FLORJAN LIPUŠ IN MAJA HADERLAP

Koroški pisatelj, šolnik Florjan Lipuš (roj. 1937 v Lobniku) je kot prvi Slovenec prejel najvišjo avstrijsko državno nagrado za kulturo in umetnost, povezano z denarnim zneskom 30.000 evrov. Izročili so mu jo 1. oktobra na Dunaju.

Umetnik piše izključno v slovenščini.

Koroška pisateljica Maja Haderlap, ki pa je zaslovela z nemško pisanim, visoko nagrajenim romanom *Angel po zabe*, pa je bila 12. novembra na Dunaju osrednja govornica na proslavi ob 100-letnici Republike Avstrije v Operi z neposrednim televizijskim prenosom. Pozdravila je tudi v slovenščini. Nastopili so še predsednik države, kancler in podkancler ter predsednik parlamenta.

DVA ROMANA NA ISTI DAN

Dne 16. oktobra sta dva tržaška pisatelja predstavila vsak svoj roman.

Marij Čuk je v Gabrovcu predstavil roman *Prah*, ki je izšel pri naši založbi Mladika. Gre za tretji del »zamejske trilogije«, ki obsega še knjigi *Pena morskega vala* (1998) in *Molk koloradskih hroščev* (2016).

Marko Sosič pa je v Ljubljani predstavil svoj peti roman *Kruh*, prah. Izšel je pri založbi Goga v Novem mestu.

SPOMENIKI ZA PADLE V I. SVETOVNI VOJNI

V Boljuncu so 6. oktobra na pročelju Srenjske hiše odkrili ploščo z imeni 26 vaščanov, ki so izgubili življenje kot avstro-ogrski vojaki med prvo svetovno vojno. Napis je v slovenščini, hrvaščini, italijanščini in nemščini. Najprej je somaševanje vodil škofov vikar Anton Bedenčič, sledil je kulturni spored z govorama, ki sta jih imela Vili Prinčič in Roberto Todero.

Pred županstvom v Nabrežini je občinska uprava 27. oktobra odkrila italijansko-slovensko ploščo v spomin na civiliste in vojake, ki so umrli med prvo svetovno vojno, vendar brez njihovih imen.

Na Tabru v občini Repentabor pa sta župnija in občina po maši, ki jo je daroval župnik in škofov vikar Anton Bedenčič, med prireditvijo, ki so jo oblikovali tudi šolski otroci in krajevna društva z obeh strani meje, 28. oktobra odkrili ploščo z imeni 33 padlih z nekdanjega župnijskega ozemlja (Col, Repen, Voglje, Vrhovlje). Ob županih Repentabra Marku Pisaniju in Sežane Davorinu Terčonu sta bila tudi predsednik Avstrijskega črnega križa inž. Otto Jaus in tržaški predsednik Združenja prijateljev Avstrijskega črnega križa, ki sta razdelila spominska priznanja sorodnikom padlih in prirediteljem.

53. BORŠTIKOVKO SREČANJE

Od 15. do 28. oktobra je bilo v Mariboru 53. Borštnikovo srečanje. Borštnikov prstan za življenjsko delo je prejel igralec in glasbenik Janez Škof. Za najboljšo uprizoritev lanske sezone so razglasili koprodukcijo 6 v režiji Žige Divjaka. Delo sta izvedla Slovensko mladinsko gledališče in Maska Ljubljana.

UMRLA JE PROF. ELIANA ZAJEC

V Trstu je 7. oktobra umrla znana harmonikarska glasbena pedagoginja in dirigentka Eliana Zajec. Rodila se je v Trstu 12. julija 1935. Vrsto let, do leta 2000, je poučevala harmoniko na tržaški Glasbeni matici. Napisala je tudi več učbenikov v italijanščini. Najbolj pa je zaslovela z večletnim vodenjem harmonikarskega orkestra Miramar, s katerim je od leta 1963 dalje dosegla vrsto visokih priznanj.

18. KOROŠKI KULTURNI DNEVI NA PRIMORSKEM

Janko Krištof v Finžgarjevem domu

V sklopu kulturnega tedna, ki so ga Slovenska prosveta, Zveza slovenske katoliške prosvete in Krščanska kulturna zveza priredile na Primorskem, naj na tem mestu naštejemo vsaj nekatere prireditve, ki so se odvijale na Tržaškem.

Tako so v ponedeljek, 22. oktobra, v Peterlinovi dvorani predstavili publikacijo Nužeja Tolmajerja *Tiha zemlja* in 80 pesmi ob 80-letnici Lenčke Kupper. Pred tem so odprli še razstavo umetnin na porcelanu Izidorja Sterna. V četrtek, 25. oktobra, je v Finžgarjevem domu na Opčinah bil na sporedu recital Prešernovega Krsta pri Savici, ki sta ga izvedla recitator Janko Krištof in glasbenik Tonč Feinig. V petek, 26. oktobra, je sledilo 7. srečanje mladinskih pevskih zborov v župnijski cerkvi pri Sv. Ivanu v Trstu. Sodelovali

so skupina Sanje iz Suhe na Koroškem pod vodstvom Engelberta Logarja, dekliški zbor Vesela pomlad pod vodstvom Andreje Štucin Cergol in Mladinski zbor Emil Komel iz Gorice, ki ga vodi Damjana Čevdek Jug. V soboto, 27. oktobra, je bila v Devinu še lutkovna predstava Radovedni slonček v izvedbi lutkovne skupine Mladi Celovčani SKD Celovec v režiji Brede Varl.

PESMI

Tretja nagrada na 46. literarnem natečaju revije Mladika

Dare Gozdnikar

OŽIGOSAN

stvari
 morajo umreti
 nekje na nujni vožnji
 po betonskem pragozdu
 dokončanem mestu uspehov
 v vznikanju med pogovorom

a še kar kimaš z glavo
 slediš očem po zraku
 zavedajoč se da leta
 prinesejo jesen
 in tu pa tam
 izgineš v
 zimo

čeprav si skoraj vedel
 kje si se pozabil najti
 med spoštljivim časom
 in premočnim vdorom
 neznanega prostora

zalotiš se
 da vlagaš besede
 v neodposlana pisma
 in pišeš misli

tišina je znamka
 oslinjena cena
 potovanja

GENI

s krvjo
 imam neporavnane račune
 povsod me zalezuje in stiska ritem
 ko teče izven mojega dosega

usmerja razdalje v telesu
 krepi notranjost do širine
 in stalno vsiljuje prednike

kadar je jezna
 zaustavlja bitje srca

včasih nenadno zavre
 da se njeni kriki vidijo
 kot korenine dreves
 ki rastejo v zrklih očes

takrat prične bežati iz presušenih ven
 da obarva obzorje

zgodí se
 da se skrega sama s seboj
 in brizgne nemirna navzven
 takrat jo srkam kot veliko lužo
 ko po njej priplavajo vsi sorodniki
 eni v strahu
 da sem jim dolžan še kakšen obisk
 drugi v želji
 da mi zgladijo razmršene misli
 a nekateri
 so tako zvodeneli po stoletnem dežju
 da so kot tujci v domačem mestu

OBED

uvod

*vse se bo pospravilo**v kotih ni prostora za drobtine
in stol ob mizi je pokončen vojak odličnosti**poravnana slika
na steni ne namiguje na nič
le na pozoren prah ob robu**luč
ugasnjena
čaka na prižig
zagon speče energije
v preletu žarilne nitke*

1. hod

*hladilnik ne je hrane
in se ponoči skrivaj odpira
da razsvetli kuhinjo v predmestje živeža**konzerva je stabilizirana
da preživi vsaj eno življenje človeka**jogurt pasteriziran
posneta maščoba sanja debele krave
prežvekujoče na prostranih pašnikih*

2. hod

*sok ožet
se cmeri za časom
svobodnega bingljanja na zelenih vejah**sesirjeno mleko
se tihoma približuje dnevu
ko bo postalo sirni namaz**pivo v pločevinki se napihuje
od pretirane zlorabe ogljikovega dioksida
in predrzno namiguje na razvrat**zrezek se že pogovarja
s klobaso o hlevskem vonju
ki se jima je nostalgичno zabijal v nozdrvi**vložene kumarice protestirajo
načrtujejo revolt skisanega plavanja
kot begunci v očetni raztopini**hladna rižota čaka na razgretost
vnovični napad napalmske bombe
žrtvovano požiranje ognja*

3. hod

*čisto zgoraj
zmrzujejo vrste sladoledov
zvrhana naslada Andov s pookusom po mesenem*

zadnji hod

*globok krožnik
prazna žlica
praska*

ZAREZA

moje
besede
niso pomembne

ni
zaporedje
besednih zvez

še manj verzi
sklopi sestavkov
in celotna pesem

le opazno
ki se rojeva v slikah
daje energijo za premik
starega znanja v svežino misli

premalo berem za seboj
pogled mi zdrsne na črnilu

zapisano
koraka v podobe sanj
ki sem jih nekoč zagledal
v stari knjigi slovaške pravljice

učimo se jezika smrti
kot abecede usmiljenja
v stavku pogube

ta prinaša
rešitev epske zgodbe
v romanu življenja

in vsa vera iz otroštva
v starosti sveti svetleje

črnilo smo
ki reže v belino

skozi zarezo se rodimo

NAVADEN DAN

nič posebnega ni bilo
brez besed in odvečnega povečevanja
tišina je spoštovala bivanje

v brušenje sem ti prinesel skrhanе nože
ki si jih skrbno vzel in s prsti preveril ostrino

imel si več brusilnikov
med njimi tudi dva za kose
s katerimi so včasih po odišavljeni košnji švigali v ritmu

ostrila sva zrak je zvenel
brisala ostružke toplina je brstela
skrhanost je pojemala z vsakim potegom

nič posebnega
le ob očetu sin ki je vedel da je vse lahko
in ob sinu oče ki to zmore in zna

in sreča odklepa zaklenjenost na rezilu časa

ASTROVID

velikokrat se nič ne zgodi
četudi čakaš da bi to doživel

tisti tren strmiš v mirnost
ližeš čas z jezikom aboridžinov
ki so pletli ozvezdja s črtami teme

tema je najpomembnejša
podajalka svetlobe
ji neguje sij
jo ostri
povečuje njen vid
a ne vidiš ničesar ker ni česa videti

in ko pogledaš mimo
veš da je to vseeno nekaj
kar jo osmišlja v možnem

kot pogled ki izgine v plovbi noči

ČUVAJ

od nekdanj
še pred začetkom
sem vedel da bo končno
neusmiljeno

v najslabšem
se vedno najdem ves
le delčki se pasejo
po raztreseni
celoti

kot sreča
drugačna od vsega
a preprosto domača
kot tujka na stalnem
naslovu ki jo poštar
išče v globeli
torbe

a ni potrebno hiteti
neučakanost je
sramežljiva starka
ki na stojnici prebira
nabrane pesmi

kot suh fižol sem
dlje ga močiš
boljši je

in včasih
kot pes čuvaj
ki požira lastne ovce
da jih zavaruje
pred svetom

SPOROČILO

le trajanje ne pomeni nič
z njim opraviš na samotnem otoku
ko se pesek zapisuje med prsti

spiješ praznino in odtrgaš srečo
pogleduješ krpe kože kako se napenjajo v nebesno jadro
pokončen jambor je zrak steber neulovljivosti
kot jutranji vrvež pomešanih trav v morju

večkratno butne ob bok
pomirjena usoda spomina skozi mimobežnosti
les nagovarja steklo z zgodbo
o dolgosti potovanja in precejenih svetlobah skozi telo

vsebina na suhem pogleduje razburkanost
opominja kot pritrkavanje navzočemu
kakor pred več kot sto osmimi leti poslana želja
upanje gostitelja da te predrami iz sieste narahlo
kot da ni hotel in ti navrže v opravičilo
da se pač zgodi

pluta je opravila s poslanstvom
v objemu zatohlega zraka je razcepila kisik
in ga ljubosumno zadrževala

odpreš zamašek
porumenele besede čakajo glasove
svež zrak jim vdihne smisel
zapisano spregovori

na cilju si
prebran uslišan
da vrneš pismu čas nazaj
naj traja

BREZDOMKA

Priporočena za objavo na 46. literarnem natečaju revije Mladika

---

Bernadette Pojbič

Prvič sem jo videla v parku. Brezdomko. Sedela je na klopi, na drugi strani potke, skoraj nasproti mene. Ne bi je opazila, če me ne bi pritegnila njena nenavadna drža. V tem poznojesenskem, toplem sončnem dnevu je bila oblečena v dolg zimski plašč, veliko prevelik zanjo. V moški plašč, ki je že videl lepše čase, nekoč verjetno karirast, zdaj nedoločljive barve in oblike. Noge so bile obute v moške čevlje, segajoče nad gležnje, spredaj okovane in okorne, takšne, kakršne nosijo delavci po gradbiščih. Tudi ti so ji bili vsaj za dve številki preveliki, tesno jih je bila povezala, predolge vezalke pa nekajkrat ovila okrog gležnjev. Nosila je debele, pokrpane nogavice, čez njih pa gamaše, ročno spletene iz ovčje volne. Glava zavita v velik rdeč šal, prekrižan na prsih in zvezan v velik voz. Nič posebnega: brezdomka sedi v parku na klopi in se greje na soncu.

Pa vendar je bilo na njej nekaj neobičajnega. Kaj natančno, nisem mogla ugotoviti. Opazovala sem jo kradoma, da bi ugotovila, kaj je tisto, kar jo dela drugačno. Sedela je s hrbtom naslonjenim na klop, skoraj sproščeno. Šinilo mi je v glavo, da je v resnici njena drža tista, ki ne paše tja na klop, kakor da bi morala biti vsa sključena in na preži, pripravljena, da si od mene priberači kakšen kovanec. Namesto tega pa je noge stegnila predse, roki sta ji ležali v naročju, obraz je bil rahlo sklonjen naprej, oči je priprla. Zdelo se je, da spi, a so se njene ustnice skoraj nevidno premikale. Ali govori sama s sabo? Pogledala sem na klop ob njej, z očmi iskala kakšen zavojček, kakršenkoli dokaz o opitosti, kakor to pri brezdomcih pač nekako pričakujemo. Ničesar ni bilo. Še bolj pozorno sem si jo ogledala, gnala me je radovednost. Izpod velikega rdečega

šala so ji na čelo silile štrene las lešnikove barve, obraz je bil nenavadno blede, na njem se je videla utrujenost in pomanjkanje, v katerem je očitno živela. Kljub temu pa so bile njene poteze skladne, izžarevala je nekakšno prefinjenost, ki se je tepla z njeno opravo nasploh. Ni bila zanemarljiva. Oblačila so bila snažna, ena nogavica pod kolenom skrbno zakrpana. Roke so me najbolj prevzele: čeprav so bili nohti pogrizeni skoraj do krvi in se je po hrbtšču videla rdečica, si v njih slutil nežnost in gibčnost. Tudi drža ni bila drža brezdomke. Vajeni smo videti brezdomce brezciljno tavati, prosjačiti, poležavati po klopih v parku, ali na tleh v kakšnem podzemnem prehodu in hitro stopimo mimo njih, ker nam je neprijetno in nadležno, zdi se nam, da je njihov pogled poln obtožb in sovraštva. Ona je bila drugačna. Ženska nedoločljive starosti, sproščeno zleknjena na klopi s priprtimi očmi. Delovala je, kakor da je nekje v svojem svetu in ta svet je boljši in lepši od tega tu, v tem parku, na tej klopi, zato ji ni mar zanj. Okolica je bila zanjo postranska stvar. Izžarevala je nekakšen vzvišen spokoj, kakor da je nad vsemi in vsem. Nena doma se je rahlo zdrznila, kot da se je zbudila iz sna. Zakašljala je, vzravnala hrbet, glavo je rahlo sklonila nazaj in tedaj sem videla njene oči. Na hitro se je ozrla naokrog, potem pa naravnost vame. Nisem mogla odvrniti pogleda. Ne vem, ali sem že kdaj videla tako zelo temne oči. Tako globoke. Tako izrazito žalostne. Velike, blage oči, obrobljene z gostimi trepalnicami, se nikakor niso ujemale z izmučenim, zrelim obrazom te ženske. Bile so oči otroka, polne trpljenja in sprijaznenosti. Počasi je odvrnila pogled, zakašljala, vstala, roke porinila globoko v žepe

karirastega moškega plašča, glavo potegnila med ramena in odšla po potki. Nejeverno sem gledala za njo: poplesovala je medtem, ko je izginjala v daljavi.

Drugič sem jo srečala v trgovini. V trgovini z oblačili. Od daleč sem začudeno strmela vanjo. Ogledovala si je poletne obleke, tiste znižane, obešene na krožnem stojalu. Nevsakdanja pojava na tem mestu. Oblečena je bila kot takrat, ko sem jo srečala prvič, prevelik plašč, pošvedrani čevlji, debele nogavice in glava, ovita v rdeč šal. Približala sem se stojalu ter se pretvarjala, da si tudi jaz ogledujem obleke. Opazovala sem jo izpod čela, kako s prsti nežno drsi po ovratniku bele poletne obleke. V očeh čuden sijaj, obraz ji je žarel, ustnice so se nemirno in nemo premikale. Nato je dvignila glavo, se zazrla naravnost vame in rekla: »Dođi sine, dođi vidi ...« Stopila je do mene, me prijela za roko in me potegnila za sabo. Ponovno je dvignila belo obleko in zaslanjano govorila: »Imala sam ja nekad skoro istu takvu ... Jao, kad se setim, kako mi je samo divno stajala, bila sam tako lepa ... A vidi, koliko stoji!! Deset eura ...« Njen prodoren, temni pogled se je zavrtil vame, kakor da pričakuje potrditev, kakor da od mene pričakuje pomoč, neprijetno me je spreletelo, da me bo prosila, da ji dam teh deset evrov za obleko, kakršno je nekoč že imela in ji je tako lepo pristajala. Skozi glavo mi je šla cela vrsta tistih občutkov, ko te na ulici ustavi berač in prosi za denar, za kruh: usmiljenje, pa rahla jeza, pa skeptičnost, ali bo podarjen denar res šel za kruh. Na daleč se mu potem izogneš. Strah te je nasilnih zahtev, daj, daj ...! Pa cukanja za rokav, in ko se delaš, da ne vidiš in greš mimo, slišiš za sabo kletvico. Spomnila sem se znanca, ki je nekoč šel kupit v pekarno kos kruha beraču in ga je le-ta besno zavrnil. Denar mi daj! Ali pa neprijetnega občutka sramu, pomešanega z jezno naveličanostjo, ko hočeš na terasi v miru popiti kavo in pristopi k tebi nekdo in položi predte listek z napisom, da je gluhi in nem in da prosi nekaj drobiža za hrano. Vljudno ga zavrneš, ker si slišal, da so to prevare, kot tisti nebolglijeni otročički, ki bos, umazani, od mize do mize prodajajo cvetje, za vogalom pa jih v avtomobilu čakajo starši. Takšni dogodki me ve-

dno spravijo v slabo voljo, ker ne vem, kako naj ravnam. Ne vem, kaj je res in kaj ne, in imam mešane občutke: če kaj dam, se počutim nelagodno, ker so me morda pretentali in se mi za vogalom smejejo, če pa ne dam, pa me muči občutek krivde. Vse to mi je šlo skozi glavo, sama pri sebi sem malo vzrojila in že sem imela na jeziku besede vljudne zavrnitve. A ona se ni več zmenila zame. Gledala sem jo, ona pa je gledala skozi mene, kot da ne obstajam. Kakor da si je naredila masko. Vsa vzhičenost je izginila, ramena so se ji pograbila kot pod nevidno težo. Nekajkrat je še z obžalovanjem pogladila obleko in jo odložila. Meni pa so se misli zaletavale druga v drugo v razgreti glavi. Seveda verjamem, da je nekoč imela takšno belo obleko ... Seveda so takšni spomini boleči ... Niso ti ljudje z ulice vedno sami krivi, da se je za njih tako obrnilo ... Seveda ... seveda ... A kaj naj jaz zdaj naredim? Ji kupim belo obleko? Noros ... V situaciji, v kakršni je zdaj, je brez smisla ... Stala sem pred njo brez besed, pravzaprav sem nekaj mrmrala, sama nisem vedela kaj. Trenutek je šel mimo, čutila sem, kako je nenadoma zrasla, segala je preko mene, preko mojih razmišljanj in stališč, bila je velika, močna, izžarevala je nekaj, kar sama nisem imela in sramovala sem se, da tega nimam. Počasi je še enkrat obšla okroglo stojalo, pri tem je s prsti drsela preko obešalnikov, nato pa se je obrnila in s podrsavajočim korakom zapustila trgovino. Jaz pa sem ostala tam pri znižanih poletnih oblekah in skušala narediti red v lastnih občutkih. Sram, jeza, obžalovanje, krivda, vse se je pomešalo v meni. Bi ji morala dati deset evrov, da bi kupila belo poletno obleko? Le kaj bi z njo, opravljena kot je bila? Smešno ... Pa vendar. Želela jo je, ker jo je spominjala na neke druge, lepše čase. Katere čase? Kdo je sploh bila ta neznanka? Ogovorila me je z »Vidi, sine ...« Tujka, po govorici sodeč. Pa njen odnos, kakor da je dosti starejša od mene, čeprav se mi je zdelo, da sva približno enako stari, le njena zapuščenost ji je dodala nekaj let. In tudi če je nosila oblačila, ki očitno niso bila narejena po njeni meri, kljub luknjam v čevljih in štrnastim lasem, je delovala nekako snažno in dostojanstveno. Nenadoma mi je postalo žal, da ji nisem ponudila denarja. A zavedla sem se, da

ni prosila zanj, niti nisem vedela, kako bi se odzvala, če bi ji v roko stisnila bankovec? Bi ostala osramočena, če bi me ona zavrnila? Spreletelo me je, da jo moram najti, videti, moram jo vprašati. Vprašati kdo je, od kod je prišla, kaj skriva, jo spomini na belo poletno obleko ... Hitro sem stopila iz trgovine in se ozrla gor in dol po ulici. Ni je bilo več. Razočarano sem hodila, brez cilja, z obžalovanjem, da je nisem ogovorila. Kaj pa bi ji sploh rekla? Ne vem, ali bi si sploh upala ponuditi ji denar. Bala sem se zavrnitve, to je bilo. Kajti kdorkoli je že bila, kakorkoli je izgledala in bila napravljena, je bilo na njej nekaj, kar je vzbujalo moje spoštovanje. Šla sem počasi do parka, tja, kjer sem jo videla prvič. Takrat sem jo zagledala. Hodila je po potki precej daleč pred mano, razločila sem od daleč rdeč šal na glavi. Upala sem, da ne bo zavila s poti, ki se je v velikem desnem loku vzpenjala na grič, kajti podala sem se naravnost po bližnjici in bi jo morala na vrhu srečati. Res sem prišla pred njo in čakala. Ko je prišla do mene, sem najprej opazila izraz na njenem obrazu. Oči priprte, na nemirnih ustnicah pa tisti skrivnostni nasmeh, kot takrat, ko sem jo prvič videla. Spet se mi je zazdelo, da mrmra. Neka čudovita mirnost ji je prekrivala obraz, medtem ko je, prisežem, s poplesujočim korakom šla mimo mene.

Trdno odločena sem stopila za njo, jo dohitela, nekaj časa hodila vstric z njo. Opazila me je, prav gotovo, a tega ni z ničemer pokazala, niti pogledala me ni, niti glave ni obrnila. V meni pa se je radovednost borila s strahom, da jo ogovorim. Sanjalo se mi ni, kako se bo odzvala: se bo ustrašila, me bo nadrla, bo pobegnila? Kakorkoli ... Poskusim, naj bo, kar bo. Hodila sem ob njej, gledala predse in med hojo čisto po tiho in mirno vprašala: »Kako ti je ime?« Tedaj se je ustavila, nagnila glavo, me pogledala s tistim čudnim otroškim pogledom, se namrščila in rekla: »Subhija ... Subhija pomeni jutranja zarja.« Stopila je dalje po potki, jaz pa sem obstala tam, nema od začudenja. Kajti, ko je nagnila glavo in me pogledala, ji je šal napol zdrsnil z glave in videla sem drobne slušalke v njenih ušesih, slušalke in žičke, speljane pod karirast moški plašč. Očitno je poslušala glasbo.

Po tistem sem načrtno iskala Subhijo. Hodila sem v park ob urah, ko se mi je zdelo, da jo bom našla. Večinoma je bila tam in v začetku ni z ničemer pokazala, da se spominja najinih srečanj. Nekega dne sem se opogumila, kupila v pekarni rogljiček in šla v park. Sedela je na svoji klopi s priprtimi očmi, zazibana v svojem svetu. Postavila sem se pred njo in položila vrečko z rogljičkom na klop, tik zraven nje, tako, da me ni mogla spregledati. In ostala pred njo. Oplazila je s temnimi očmi najprej mene, potem vrečko in jo odrinila. Na ustnicah sem videla prezir. Naslonila se je nazaj na klop in spet zaprla oči. Ko sem jo prijela za roko, se je presenečeno zdrznila, čutila sem, kako se ji je napela mišica v nadlahti, kot v obrambi. Pomirljivo sem jo vprašala: »Kaj poslušáš?« Dolgo me je molče gledala s tistimi temnimi očmi, kakor da me ocenjuje. Nato je počasi iz enega ušesa potegnila drobno slušalko in mi jo podala. Približala sem jo k ušesu in slišala znan napev: »... U stambolu na Bosforu, bolan paša leži ... duša mu je na izmaku, crnoj zemlji teži ... molitva je njemu sveta ...« Znana, čudovita sevdalinka. Subhija se je zdaj smehljala in me vprašala: »Ali veš, kaj je sevdah?« Vem, sem rekla. Sedla sem k njej na klop in se udobno naslonila, iztegnila sem noge, ona pa me je opazovala in se smehljala. Nato mi je spet podala eno izmed slušalk, drugo je obdržala. Iz drobne predvajalnika izpod karirastega plašča je prihajala čudovita, otožna glasba. Glasba iz njenega sveta, sveta sevdalink, pa spet klasika, Chopin, nokturno op. 9 ... pa Mozart, Debussy ... Dolgo sva sedeli tam na tisti klopi v parku, dve ženski iz različnih svetov, z različno preteklostjo in prihodnostjo, vendar čudno povezani z žičkama, iz katerih je prihajala glasba, ki naju je povezovala, ki je gradila porušene mostove med najinima svetovoma.

Moje čudno druženje s Subhijo je postalo nekakšna stalnica. Nikoli dogovorjeno. V parku sem jo običajno našla na isti klopi, kjer sem jo videla prvič. Če je ni bilo, sem sedla in čakala. Bližala se je zima, odpadlo listje je šuštelo pod njenimi koraki, ko je skoraj poplesujoča prihajala po poti. Tiho je sedla k meni, zdaj je že sprejemala drobne dobrote, ki sem ji jih prinašala.

Duhala je tople rogljiče in govorila, da dišijo po njenem domu. Ni bila zgovorna, marsikdaj sva sedeli skoraj do noči in je komaj kaj spregovorila. Nisem vedela, kje prespi, kje jé, o tem ni govorila. Vprašanje, od kod ji predvajalnik glasbe, je preslišala. Če sem preveč spraševala, se je zapirala vase. Postala je takšna, kot preganjana žival, oči so ji begale sem ter tja, obraz je dobil trd izraz, nekakšno kljubovanje se je zrcalilo na njem in iz strahu, da je ne izgubim, nisem vrtila vanjo. Zdelo se mi je, da vsakokrat, ko pride, prihaja druga Subhija. Včasih zgovorna in skoraj dobre volje, včasih tiha in zasanjana, včasih pa, kot da je iz uma. Tedaj ji je iz oči sevala nekakšna norost, šepetala je nerazumljive besede, nizala jih je druga za drugo v nesmiselni vzorec, kot takrat v trgovini, ko je božala belo poletno obleko. V takih dneh sem se je malo bala in nisem silila vanjo.

Le enkrat se je zgodilo, da se je odprla in spregovorila o sebi. Besede so tedaj bruhnile iz nje, kot da želi čimprej opraviti s to pripovedjo, kot da to dolguje temu čudnemu prijateljstvu, ki se je stakalo med nama. Govorila je hitro, odsekano. Skoraj brez daha je metala predme gola dejstva, z brezizraznim glasom, kot da ne govori o sebi, ampak o tuji ženski. Jaz pa sem šele tedaj spoznala ves obup in grozo njenega življenja.

Rojena v Sarajevu, učiteljica glasbe. Vse življenje je preživela tam, se poročila, rodila sina. Živela je polno, srečno življenje. Živela za moža in sina. In za glasbo. Imela je sanje, hrepenenja, načrte. Verjela v dobroto. Vse do brezumja vojne. Do ostrostrelcev na okoliških hribih. Do obleganega Sarajeva. Ni želela bežati, tu je bilo vse, kar je poznala, ljubila. Umetnica v njej ni verjela v sovraštvo, verjela je v ljubezen. Mož se je kmalu pridružil branilcem mesta. Srečevala sta se ponoči, ko se je med raketiranjem lažje prikradla tja do Latinskega mostu čez Miljacko. Mož je vedno priskrbel kakšno glavo zelja ali nekaj krompirja, da je preživljala sina in ostarelo mater. Vse do tistega večera, ko so soborci prinesli domov truplo mrtvega, okrvavljenega moža. V mestu ga je zadela granata. Vprašala me je, če vem, kaj so Sarajevske ruže. Vem, sem rekla ... To je to, tam je ostal ... Takrat ji je v duši zazevala praznina, nejevera, obup. Naposled je

živela samo še od danes do jutri, vsak dan sproti. Grozote so bile del vsakdana, tvegala je glavo, da preživi, zaradi sina. Lakota in brezup, plazenje po bregu reke s kanistri za vodo, pod strelci ostrostrelcev. Ščasoma je bolečino zamenjala trma in odločenost, da preživi. Trda bosanska glava, je rekla in se otožno nasmehnila ... Nasmehnila sem se tudi jaz. Zresnila se je in nadaljevala: »Potem je prišel februar 1994. Mater in sina sem poslala na tržnico Markale po živež, sama sem šla po vodo. Ko sem se z avtobusom vračala domov, sem slišala za pokol na tržnici. Nezavestno so me zvezli z avtobusa. Od takrat dalje ... Ne vem več. Ni več važno ...«

Postala je senca sarajevskih ulic. Blodila je naokrog, oblečena v možev plašč in govorila sama s sabo. Vzbujala je usmiljenje pri ljudeh. Prijatelji so jo poslali proč od spominov, z njihovo pomočjo je prišla sem, k njihovim znancem. Pravijo, da se je nekaj premaknilo v njej. Saj je hvaležna za vse, za skrb, za sobico, za hrano, ki jo občasno odložijo na prag. Napotili so jo v center po pomoč, prijavljena je po predpisih. Želijo, da začne novo življenje. Da dela. Da živi. Ona se ne boji dela. Samo novega življenja ne mara. Imela je svoje življenje, a je ostalo tam daleč nekje pri Miljacki. Tja nazaj si želi, tam bi njena begajoča duša morda našla mir. To tukaj je samo občasno, nekaj vmes, mi pravi, nič novega ne potrebujem. Ne znam več živeti tako, kot se pričakuje od mene in tega ne razumejo. Zavila se je tesneje v prevelik plašč in se pod njim dotaknila majhnega predvajalnika. Nasmehnila se je, me pogledala in rekla: »Imam vse, kar potrebujem.« Obrnila se je in šla, brez slovesa, brez besed, kot je znala le ona. Jaz pa sem ostala tam na potki med odpadlim rumenim listjem in zdelo se mi je, da ne vem več natančno, kaj naj počnem sama s sabo. Prevelik karirast Subhijin stari plašč je pokrtil tudi mene. Stala sem in zajokala. Od hudega in od sramu.

Zima je bila huda. Pritisnil je mraz, Subhijo sem redkeje videvala, običajno sem oprezala za njo in jo nekajkrat zvezla v kakšno kavarno na čaj ali toplo juho. O sarajevskih dogodkih nisva več spregovorili, ta del svojega življenja je ljubosumno čuvala samo zase. Včasih, ko

sem postavila kakšno vprašanje, ki se ji je zdelo preveč osebno, se je njen obraz zaprl, kakor da ji je žal, da mi je nekoč, v trenutku slabosti, povedala preveč. Največkrat je sedela in molčala, z velikimi očmi je samo ocenjujoče strmela vame. Ob dnevih, ko so jo obsedle blodnje, je živčno pogledovala naokrog, pri tem pa šepetala nepovezane besede. Zdaj sem ji bila dovolj blizu, pa sem jo pomirjujoče prijela za roko in pritrjevala vsemu. Opazila sem tudi, da vedno bolj pokušljuje in prigovarjala sem ji, naj gre do zdravnika. Ponudila sem se ji, da jo bom spremljala, da bom vse uredila. Samo odmahnila je z roko, se nasmehnila in rekla, da je že v redu. Včasih sem jo od daleč videla v družbi nekih ljudi, predvidevala sem, da so to znanci, ki so ji priskočili na pomoč in takrat se ji nisem približala.

Proti koncu zime je dolgo ni bilo na spregled. Iskala sem jo povsod, hodila po parku. Nekega dne sem jo zagledala na klopi. Sedela je tam, kot običajno, z zaprtimi očmi, mirna, le telo se je komaj vidno zibalo sem ter tja, verjetno v taktih glasbe, ki je prihajala izpod plašča. Ko sem jo ogovorila, je odprla oči in mi smeje se ponudila slušalko: Chopin, sem se nasmehnila ... Povabila sem jo nekam na toplo. Ko je sedela nasproti mene in srebala čaj, se mi je zazdelo, da ji temne oči nenavadno sijejo iz bledega obraza. Skozi debele rokavice sem opazila, da se ji roke tresejo. Vprašala sem jo, ali je v redu. Ja, je rekla, bila sem malo prehlajena, ampak zdaj je že v redu. Bo že dobro zdaj, ko bo topleje. Pomlad prihaja, je rekla otožno in se zagledala skozi okno, pa spet vame. Še ena pomlad, ena od mnogih. Šepetala je: »Vse pride in gre, jaz pa se vrtim v krogu in ostajam. Glej, tam zunaj je življenje, jaz pa stojim in gledam, kako gre mimo mene. Kakor voz, ki pelje mimo, pa nimam nobene volje sestiti nanj ...« V sebi sem mrzlično iskala prave besede, za tolažbo, za vzpodbudo, za oporo. Karkoli, kar bi ji dalo moč. A kakšno moč naj nudim ženski, ki je imela moč, stokrat, tisočkrat večjo od te, ki bi ji jo jaz rada dala skozi besede? Nisem jih našla. Prazne besede, puhlice ... Vse kar sem lahko naredila, je bilo, da sem pod težo njenega pogleda gledala v prazno skodelico čaja in molčala.

Minevali so dnevi, ne da bi srečala Subhijo. Morda se je želela umakniti od mene, se oddaljiti, narediti premor. Včasih se mi je zazdelo, da so ji najina srečanja odveč, kakor da jo utruja moja prisotnost ali pa obžaluje, da me je spustila preblizu k sebi. Dala sem ji čas, mislila sem, spomladi jo bom že našla na klopi v parku, s slušalkami v ušesih. Ko pa so se dnevi prevesili v tedne, me je prevzel nekakšen nemir. Le kam je izginila Subhija? Se ji je morda uspelo vrniti tja? Nikoli nisva govorili o tem, kakšne so možnosti za to. Začela sem jo iskati povsod tam, kamor je zahajala, a brez uspeha. Šla sem do centra, ki ga je nekoč omenjala, spraševala sem po njej, nič. Nekega dne sem na cesti opazila ljudi, s katerimi sem jo včasih videvala. Stopila sem do njih, sumničavo so me gledali, ko sem vprašala po Subhiji. Eden izmed moških me je potegnil na stran in me vprašal, kaj želim od Subhije. Samo iščem jo, sem rekla, dolgo je nisem videla in me zanima, kako je. Subhije ni več, je rekel, odšla je. Odšla? Kam? Kdaj? Nejeverno sem strmela vanj. Obešena na njegova usta in oči, sem že slutila odgovor. Subhija ni skrbela zase. Ni želela, je rekel. Nočem slišati, sem dejala. Grobo me je prijel za komolec. Poslušajte, zbolela je in vseeno ji je bilo. Ne, nočem verjeti. Pač, želela je oditi, ni bilo več mesta zanj na tem svetu. In je odšla. Pljučnica. Spoštujte to in odidite.

Še dolgo po tistem, leta dolgo, pa še dandanes, sem se spraševala, koliko je v življenju pravičnosti in sreče vsakemu od nas odmerjeno. In – kdo ali kaj odloča o tem. Dolgo sem zahajala v park sedet na Subhijino klop. Subhija. Bela poletna obleka, sevdalinke in Chopin. Zaprla sem oči in zaslišala napev neke stare sevdalinke, pred sabo sem videla podobo mlade ženske temnih, žamečnih oči, dolgih las lešnikove barve. V beli poletni obleki je pod roko držala postavnega mladega moškega. Hodila sta ob Miljacki, ona se je med hojo rahlo pozibavala, glavo je tu in tam smeje se bežno naslonila na njegovo ramo. Videla sem, da mu nekaj šepeta na uho. Mu je govorila o upanju, o sreči? Morda o večnosti?

Arhitektura, risbe, kultura in narodna zavest

VIKTOR SULČIČ

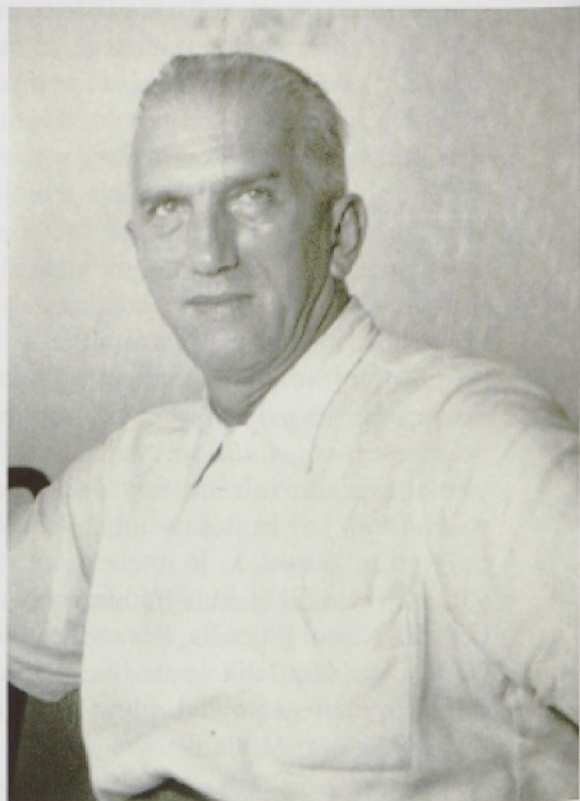
Mojca Polona Vaupotič

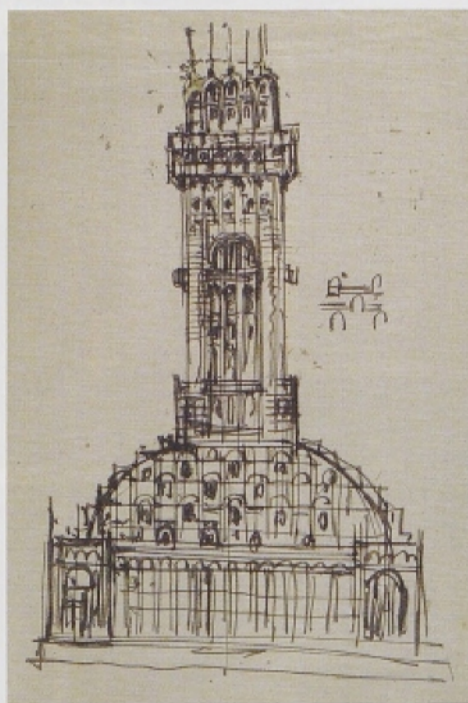
Viktor Sulčič se je rodil leta 1895 v starejši slovenski vasi Sv. Križ nad Trstom v tedanji Avstro-Ogrski. Oče Jože, ki je bil po poklicu kamnosek, in mati Marija sta bila kmeta. Po zgodnji smrti obeh staršev je otroštvo preživel pri teti, nakar je po zaključeni osnovni šoli obiskoval obrtno šolo (industrijska smer) v Trstu. Leta 1914 je bil vpoklican v vojsko, kjer je kot mlad fant doživel travmatično izkušnjo 1. svetovne vojne. Kljub tedanjemu »temnemu« obdobju je imel možnost, da se je leta 1919 vpisal na *Akademijo lepih umetnosti* v Firencah, kjer je obiskoval predavanja o kiparstvu pri znamenitem profesorju Domenicu Trentacosti. Tam je Sulčič stanoval in prijateljeval s Primorcem Venom Pilonom, ki je v Firencah študiral slikarstvo. Čeprav je Viktor Sulčič šolsko leto zaključil z visoko oceno ter s častno omembo, se je nato prepisal na študij

arhitekture. Zaključni izpit pa je leta 1922 opravil na *Kraljevem inštitutu lepih umetnosti* v Bologni.

Po nekajmesečni zaposlitvi v severnoitalijanskem mestu Riva ob Gardskem jezeru je Sulčič pričel z delom pri arhitektu Rudolfu Lubynskem na prenovi hiše Ivana Meštrovića v Zagrebu. Ne samo arhitektura, tudi figure in velika Meštrovićeva dela so Sulčiča izjemno očarala. Blizu so mu bile lastnosti njegovega monumentalnega kiparstva, zaobljenih oblik ter ekspresija njegovih izklesanih podob. Meštrović je nanj vplival ne le strokovno, temveč tudi iz vidika narodne zavesti, kot na človeka, ki ga skrbi usoda njegovega naroda. Simbolični pomen in zgodovinsko

Levo: Veno Pilon, risba Viktorja Sulčiča, 1922;
spodaj: Viktor Sulčič

Na vrhu: dva načrta Hipotekarne banke v B. Airesu;

tu zgoraj: risba in skica s tušem vrha hipotekarne banke

sporočilo osnutka glave škofa Josipa J. Strossmayerja v bronu, dela, ki mu ga je Meštrovič podaril ob odhodu, sta bila zelo pomembna za nadaljnji razvoj Sulčičeve osebnosti ter njegove družbene zavesti. A ob povratku v Trst tam ni bilo zanj ustrezne zaposlitve. Tako je na pobudo prijatelja Luisa Mignoja iz

Argentine sprejel odločitev, da se je leta 1924 odpravil tja. S seboj je vzel svoje risbe, načrte, kulturo, izobrazbo ter narodno zavest.

V Buenos Airesu je Viktor Sulčič pričel najprej ustvarjati kot risar v enem izmed projektivnih podjetij. Mesto je zaradi velikega števila zasebnih objektov in vse pomembnejših javnih stavb dajalo od sebe tipičen pridih moderne, svetovljanskega značaja. Javne stavbe so bile zgrajene v dokaj pompozni govoricni historicističnih stilov, ki so se najbolj tipično odražali na palači, kot je bil Parlament ter operna zgradba – *Teatro Colón*. S temi stavbami so

imeli ustvarjalci predvsem namen prikazati moč mlade in obetajoče si dežele, ki je ponosna, da postaja vse bolj podobna zahodni Evropi. Prav v tem duhu je bil leta 1926 razpisan javni natečaj za osrednjo stavbo *Hipotekarne* banke, ki naj bi jo zgradili na trikotnem zemljišču nasproti palače občinske skupnosti.

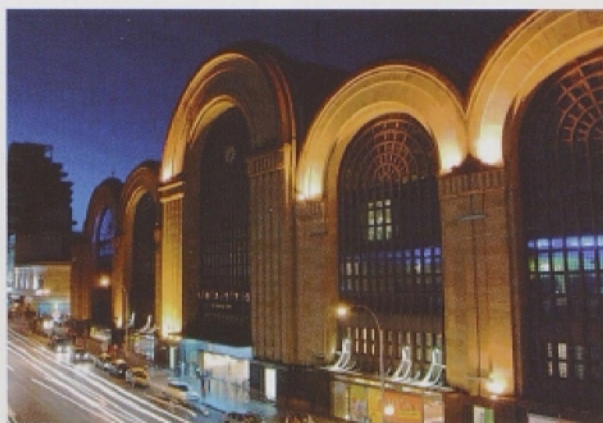
Predvideno žirijo so zastopali bančni direktorji ter inženirji. Viktor Sulčič se je omenjenega natečaja lotil skupaj s prijateljem, geometrom Raulom Besom, izdelan projekt pa je podpisal arhitekt Jose Luis Delphini, ki je bil diplomant argentinske fakultete. Njihov projekt je bil sprejet, saj je po vsebini in specifičnih detajlih ustrezal pričakovanjem strokovne žirije. Izgradnja stavbe se je pričela, vendar je bila po zamenjavi vlade leta 1928 zaradi političnih razlogov ustavljena. Z denarno odškodnino so se kmalu za tem vsi trije ustvarjalci združili v skupno arhitekturno-inženirsko podjetje *Delpini-Sulcic-Bes*.

Ob dolgoletnem skupnem ustvarjanju so vsi trije arhitekti zasnovali veliko zanimivih in koristnih projektov, ob tem pa je naš rojak Viktor Sulčič dosegel tudi vrhunec svojega arhitekturnega ustvarjanja. Leta 1929 je zasebno podjetje

Mercado de Alabasta S. A. izdalo naročilo projektivnemu biroju za prenovo velike tržnice ob aveniji Corrientes. Naročeno idejno študijo je v samo nekaj dneh izdelal Sulčič, njegova zamisel pa je bila svobodna interpretacija najstarejše arhitektonske oblike javnega tržnega prostora: antične bazilike. Vendar pa je pri Sulčiču vsekakor potrebno pogledati globlje v njegovo ustvarjalno srž. Njegov navdih se je namreč najprej rodil ob ustvarjanju skic, za katere je imel izredno nadarjeno roko. Sulčičeve risbe so natančne, resne, brez osebnih izpovednih izlivov, prikazujejo trenutek, ko arhitekt prenese svojo misel neposredno na papir. Veliko pozornost posveča detajlom, oblikovanju motiva, volumnu in perspektivi. V večini primerov so navedene tudi dimenzije. In še nekaj je pri njem pomembno; svojo idejo o generalnih nastavkih za smisel arhitekture

Levo: Sulčičev projekt v slogu Meštrovića;

desno: trgovsko središče Abasto

je raziskoval skozi izredno precizne študijske skice renesanse, domoljubno poezijo, akvarel kraške in kasnejše argentinske krajine. Kompleksne analitične misli so se naselile v tehnično risbo in kasneje v končno idejo prostora. Svojo misel univerzalnega duha prostora je torej preverjal skozi različne medije, ki so mu omogočali kompleksno potovanje misli skozi grandioznost in specifikko makro- in mikrokozmosa.

Leta 1932 je biro »Delphini- Sulcic-Bes« predložil načrt za stadion nogometnega kluba *Boca Juniors* in prejeli so prvo nagrado na natečaju. Danes je stadion bolj znan pod imenom *La Bombonera*. Trojica arhitektov je prav tako ustvarila načrt za več objektov v kraju San Justo. Tukaj gre za več paviljonov, kot so dom za ostarele, hišo za redovnice ter cerkev *Srca Jezusovega*. Za slednje je avtorstvo pripisano Viktorju Sulčiču. V tem njegovem delu izstopa posrečen primer simbioze, ki spodbuja željo po meditaciji in umirjenosti. Ustvarjen je dokaj zaprt objekt, ki pušča le malo dostopa dnevni svetlobi. Sestavljen je iz segmentov, ki se nižajo in ožijo proti prezbiteriju. V notranjosti se srečamo z elipsastimi oboki, posredno osvetljenimi skozi vitraje, medtem ko je edini vir prave svetlobe neon, ki je skrit v vencu in zaključuje sivo kamnito oblogo. Celota daje vtis gotike. Nad glavnim

portalom je kor, vsa notranja oprema pa je prav tako izdelana po Sulčičevih načrtih. Notranjost, ki je siva, z navdihom nadzemeljskega, se ostro razlikuje od zunanosti, ki je obdana s toplo opeko. Fasada ima na sredini zahodne strani še kiparsko oblikovano okensko kompozicijo v obliki križa. Pod njo pa je glavni vhod, do katerega je mogoče priti po nekaj stopnicah. Cerkev je nastala leta 1941. Leto prej pa je Sulčič brezplačno izdelal načrte za srednjo šolo, ki so jo v provinci Formosi vodile slovenske šolske sestre. Ob razmišljanju o arhitekturi je pomembno tudi to, da je končni pomen

Zgoraj: *La Bombonera*, stadion kluba *Boca Juniors*;

spodaj: Viktor Sulčič, *Riachuelo*, 1934

katere koli stavbe pravzaprav onkraj arhitekture; usmerja našo zavest nazaj v svet in k našemu čutu biti in bivanja. Ob pomembni arhitekturi se doživljamo kot popolna, utelešena in duhovna bitja. Pravzaprav pa je to tudi naloga sleherne pomembne umetnosti.

Življenje arhitekta Sulčiča nam prikazuje zgodbo razvejane in nagubane poti, ki se razteza od vasi Križ nad Trstom, kjer se je Sulčič rodil, do Trsta – mesta, kjer je mladi umetnik zajemal globoko sapo širine in veličine horizonta, do Firenc, Zagreba, ki ga je pripeljala v metropolo, kjer je Sulčič postavil arhitekturno ikono mesta Buenos Aires. Na poti pa ga je spremljal navdih. Ustvarjati z navdihom pa je dar.

Omeniti je potrebno še slednje: poleg svojega prvotnega poslanstva je Sulčič opravljal še dejavnosti, ki so se navezovale na njegov življenjski moto: *»Poštenje – Lepota in Resnica ...«* – s svojim delom je veliko prispeval h gradnji kulture med slovenskimi priseljenci oz. rojaki (*Razstava v Pilonovi galeriji 8. 6. 2011*). V slovenskem tedniku *Novi list* je objavljala strokovne članke z naslovom *Priseljenčeva hiša*, ki jih je opremljal z uporabnimi predlogi in načrti. Poslanik Kraljevine Jugoslavije dr. Izidor Cankar mu je leta 1939 zaupal izdelavo načrtov za izgradnjo doma v kraju Dock Sud. Po tragični izgubi sina leta 1951 pa je Sulčič začel opuščati projektivno delo. Svojo ustvarjalnost je usmeril predvsem v slikanje akvarelov in v potovanja. Veliko je razstavljal – tudi v Sloveniji. Med tem so izšla še tri njegova literarna dela: pesmi *Luces i sombras* (Luči in sence),

Zunanost in notranost cerkve Srca Jezusovega

zbirka povesti *La olla* (Ponev) ter spominski zapis o slovenskem raziskovalcu in antropologu Ivanu Benigarju. Viktor Sulčič se je poslovil od tega sveta leta 1973 v Buenos Airesu, kjer je tudi pokopan. Ženo Ano Kiselicki, učiteljico klavirja, po rodu iz Vojvodine, sta imela dva sinova, Hektorja in Fedorja. Ima tudi vnuka, filmskega ustvarjalca Nicolasa Fedorja Sulčiča, ki se je rodil že po arhitektovi smrti. Pravi, da imajo doma dedove slike in ko hodi po Buenos Airesu, rad občuduje njegova dela. Prisoten je kot umetnik, kot velik človek; njegova slovenska identiteta pa manj. Ne zaradi njega samega, bolj zaradi Nicolasovega očeta Fedorja. Kolikor so mu povedali, se je v dedovi hiši vedno govorilo v njegovem maternem jeziku. Nicolasov oče pa je bil drugačen in sinu nikoli ni predal ljubezni do slovanstva.

Članek o našem arhitektu, slikarju, pesniku in domoljubu zaključujem z mislijo arhitekta Mateja Mljača, ki njegova dela zares ceni in pozna: *»Arhitektura Viktorja Sulčiča je na izrazito subtilen in hkrati racionalen način navezana na trdno vero absolutnega. Njegova univerzalna arhitektura ima vzrok v impresivnem*

reliefu in tektoniki Krasa, v njegovih barvah in – kar je najpomembnejše – na stiku kraške zemlje z morjem, s horizontom, z neskončnostjo. Iskati vzrok, pomen in smisel Sulčičeve arhitekture pomeni temeljito razčesati časovnico, ob katero je pripet prostor univerzalnega in prostor posamičnega«. (21. Piranski dnevi arhitekture, Reanimacija arhitekture Viktorja Sulčiča, Galerija Herman Pečarič, Piran 2010)

PREDSTAVITEV KNJIGE PRAH MARIJA ČUKA

Adrijan Pahor

Roman Prah Marija Čuka se uvršča tako kot ostala dva, in sicer Pena majskega vala in Molk koloradskih hroščev v tako imenovani spekter avtorju priljubljene zamejske tematike, ki se tokrat odstira pred nami, bralci, iz nove literarne perspektive.

Če je bil prvi roman osredinjen na nemogočo ljubezensko zvezo med Slovincem in Italijanko iz Slovincem nenaklonjene italijanske družine, je bil drugi bolj kompleksen, ironičen in sarkastičen glede naših političnih institucij in njihovih – v tekstu – izrazito karikiranih predstavnikov, bolj resnoben in realističen pa v opisovanju individualne zgodbe mladega protagonista učitelja. Roman, ki ga danes predstavljamo, je zgodba atipičnega predstavnika naše manjšine v tipičnem okolju, v katerem še danes vztrajamo in smo. Atipičen predvsem zato, ker se v njem kot v nekakšnem aglomeratu združujejo najrazličnejše usode, neprilike in radikalne spremembe, vpriči katerih se nam predstavi na začetku romana kot mlad in uspešen čevljarski mojster, na koncu romana pa kot priznan likovni umetnik. Vzporedno z njegovo življenjsko potjo poteka tudi intelektualna in osebna rast, na začetku skromna in ne-bogljjena, nato vse bolj samozavestna, psihološko in umetniško ponotranjena.

V romanu potekata paralelno dve enakovredni in vsebinsko zaokroženi zgodbi: prva, imenujmo jo tako – je zgodba ali celo epopeja naše manjšine od usodnega 1. maja 1945 dalje do približno leta 2005, druga, individualna,

je zgodba našega protagonista Ivana Čuka, ki se nam na začetku predstavi kot dvajsetleten, ponosen predstavnik naše skupnosti iz sicer neomenjene, pa vendar zlahka razpoznavne kraške vasi in njenega župana nedaleč od Trsta in se od nas poslovijo na koncu romana kot osemdesetletnik, obremenjen s težkimi življenjskimi izkušnjami, vpriči katerih izpade, glede na svojo svetovno nazorsko usmerjenost pred nami bolj poraženec kot zmagovalec. Zgradba romana je torej sintetična in ciklično paralelna, posamezna poglavja si sledijo v sekvencah desetletnega razmika, torej 1945, 1955, 1965 in tako naprej z manjšimi zamiki v preteklost, ki pa ne krnijo sintetičnega poteka pripovedovanja tretjeosebne pripovedovalca in zato ne otežkočajo sicer tekočega in sproščene branja. Obe zgodbi sta enako pomembni, obe se odvijata paralelno, obe se začneta

Dekliški pevski zbor SKD Igo Gruden na prvi predstavitvi romana Prah v Gabrovcu pri Trstu 16. oktobra 2018

leta 1945 in končata okoli leta 2005, obe zaznamuje nemila usoda s kolektivno in individualno katastrofo. Vendar s to razliko, da se Čukov protagonist Ivan Čuk po cankarjansko reši s pomočjo vse odrešujoče umetnosti, ki ga dvigne nad plitko in propadajočo lokalno stvarnost v svet duha, čustev in notranjega miru, če že zunanjega ni. Kljub zavajajočemu istemu priimku, ki bi lahko marsikoga silil v poistovetenje avtorja s protagonistom, menim, da je sicer Ivan Čuk v marsičem, če že ne skoraj vsem nosilec avtorjevih ideoloških prepričanj, vendar glede značajskih in osebnostnih detajlov vse prej kot njegov alter ego. Se pa v Ivanovih notranjih monologih dejansko odslikava avtorjev pogled na svet, ki ga dopolnjujejo še daljši odstavki, v katerih zaživijo pred nami zgodovinski dogodki z vsemi težkimi posledicami, ki so negativno vplivale na našo skupnost in jo potiskale v vse večjo stisko in propad, vse to pa smo pospešili tudi sami s pristajanjem na politične odločitve in s tem izvedli neke vrste narodostno avtodestrukcijo.

Knjiga seveda ni in ne more biti zgodovinski roman, vendar je zaradi navajanja malodane vseh pomembnih epohalnih in lokalnih zgodovinskih dogodkov nekakšna kronologija dejstev, ki so zaznamovala naš prostor in čas. Naj jih omenim samo nekaj: osvoboditev Trsta 1. maja 1945, navdušenje nekaterih, zadržanje in strah drugih prebivalcev Trsta, jugoslovanska strahovlada, povojne čistke, umik jugoslovanske armade v cono B, resolucija informbiroja, londonski memorandum, povratek Italije, razlašanje, asimilacija, globalizacija, osimski sporazum, ustanovitev stranke Slovenske skupnosti, in tako dalje. Vse navedene zgodovinske prelomnice in spremembe seveda puščajo posledice,

marij čuk prah

ob katerih naš protagonist ne more in noče ostati imun, saj počasi, a vztrajno rahljajo in izpodjedajo tisto navidezno trdnost in prepričanost v lastno usodo, ki ju je ustvarila osvoboditev.

Ivan Čuk verjame v neodtujljive vrednote, ki jih je rodilo odporništvu, zato je sam pri sebi zgrožen ob ugotovitvi, da njegovi sovaščani nasprotno ideološke orientacije delujejo ravno v nasprotnem smislu. Čuk se kot obrtnik in preprost človek brez izobrazbe izkaže za naivnega, toda istočasno pristnega in iskrenega človeka, ki se za politiko, vsaj na začetku, ne zanima in je ne

razume, tako se ga tudi te pomembne spremembe navzven dotaknejo le marginalno, toda v njegovi notranjosti puščajo posledice, majhne rane, klofute, poraze, ki jih stopnjuje polom na intimnem področju. Ljubezenska katastrofa (zapusti ga žena, odide z Italijanom, orožnikom še povrhu, odtujijo se mu otroci, ki zamenjajo materni jezik za večinskega) pušča najhujše posledice, take, ki se dajo deloma odpraviti samo z novo intimno zvezo, kar se v nadaljevanju tudi zgodi. Nova ljubezenska zgodba se po obetavnem začetku in z zrelejším pristopom našega literarnega junaka nato izpoje z novo tragedijo. V navidezno brezizhodnem položaju se Ivan Čuk odloči za radikalno spremembo, ki je, glede na njegovo izobrazbo in družbeni položaj, še najbolj presenetljiva. Zapusti namreč domači kraj, zato da preživi nedoločen čas v tujini in se nato zopet po Cankarjansko vrne v domači kraj, kjer je navsezadnje pognal korenine in kjer je kljub vsemu njegov dom. V domačem kraju pa se situacija ni bistveno spremenila, zato se Ivan kot novopečeni umetnik odloči razmeram navkljub za vztrajanje: bistveno mu je namreč samo eno: ohranjati to, za kar so se naši predniki borili, in ne pristajati na take

predloge in usmeritve političnih organizacij, ki vodijo v zmanjševanje obsega naše identitete, jezika, v asimilacijo in globalizacijo, skratka v redukcijo našega obstoja na tem koščku zemlje na golo vlogo slovensko govorečih italijanskih državljanov. Tako v njem s časom dozorevata tisto zavedanje in prepričanje, ki ga polagoma vodita do končne odločitve za tisto politično in ideološko opcijo, ki ne zagovarja vključevanja v italijanske politične stranke, ampak samostojno politično nastopanje, ohranjanje slovenske identitete, jezika in naroda kot političnega subjekta.

Marij Čuk je v pričujočem romanu dokazal, da obvlada umetniško govorico, pa tudi posamezne ubesedovalne registre. Jezik prilagaja različnim govornim položajem in je zato večplasten. Še najbolj prepričljiv je v opisih ljubezenskih prizorov in razglabljanju o umetnosti, tam je najbolj liričen, kar ustreza njegovi pesniški naravi. Tudi sicer je avtor pri uporabi jezikovnih sredstev zelo elastičen, raznolik, pogosto se poslužuje metafor, tudi drznih, samosvojih, in analogij, ki samo občasno delujejo nekoliko nenavadno. Slog je nepogrešljivo njegov, tekoč, gostobeseden, uglajen, kjer je potrebno tudi nižje pogovorni, vendar nikoli vulgaren. Knjiga kaže nekaj vidnih razlik s prejšnjima dvema, še najbolj je to opazno pri večji enotnosti oblike in vsebine, pa tudi v marsikateri podobnosti, npr. pri obravnavi ključnih političnih vprašanj. V Molku koloradskih hroščev se dogajanje in usode romanesknih likov spajajo v konglomerat dveh različnih pristopov do upovedane realnosti, ta dva pa sta marsikje v tekstu združena na nekoliko vsiljiv način. Politično nastopanje naših predstavnikov in obeh krovnih zvez, ki naj bi predstavljali interese naše skupnosti, je izraženo na izrazito ironičen, zbadljiv in posmehovalen način. Usoda učitelja, njegove družine in ljubezenske zveze pa teče po paralelnih tirih in je opisana umirjeno, sočutno, s pridržano simpatijo. V Prahu sta obe realnosti prikazani vzporedno, individualna in kolektivna usoda se dopolnjujeta in potekata izmenično in simetrično, avtorjev pristop je sicer kritičen, družbeno angažiran, vendar resen. Skupno obema romanoma je ostro obračunavanje s politično zadržanostjo tistih vrhov zamejske politike, ki jih vodi zgolj dobrikanje ali nasedanje italijanski oblasti in

večinskemu delu prebivalstva, ki v naših zahtevah po dvojezičnih tablah in uporabi slovenščine vidijo izzivanje in neutemeljeno zahtevo, češ da živimo Slovenci na ozemlju, ki je bilo od nekdanj, od rimskega cesarstva dalje, če lahko parafraziram Rebulo, italijansko, da nam Italija reže vsakdanji kruh in da naj bomo zato realni, trezni in prilagodljivi, zato naj ne težimo z materinščino in naj govorimo v jeziku, ki ga vsi razumejo, torej italijanskem. V absurdnem pristajanju na tiho asimilacijo postajamo Slovenci vse bolj prilagodljivi, pasivni in brezbrizni, celo poitalijančena imena nismo poslovenili, ravno obratno, nekateri so poitalijančene priimke še dodatno poitalijančili, tako da je danes izvorna oblika praktično nerazpoznavna.

Čukovo vztrajanje pri t. i. zamejski temi ali temi zamejstva, s čimer naj bi ta roman z ostalima dvema sestavljal in zaključeval nekakšno trilogijo, ni in ne more biti naključno. Očitno je, upoštevajoč že omenjene paralelizme in podobnosti s prejšnjima knjigama, da gre za nadvse občutljivo, konfliktno področje, ki je za avtorja ključnega, življenjskega pomena. Iz besedila pronica na dan neovrgljiva resnica, ki je sicer lahko ne sprejemamo, zanikati pa je ne moremo, ker so to gola, dokumentirana dejstva. Čeprav je na ovitku knjige napisana nič kaj spodbudna, lahko bi rekel celo resignirana misel, da je roman Prah »slika tega, kar smo in kar smo bili, s tem pa nedvoumno kaže na to, kar bomo postali«, ugotavljam, da razumevanje romana in predvsem Ivanove spreobrnitve dopušča možnost drugačne interpretacije, to je možnosti rešitve v ustvarjalnosti oziroma osebni katarzi, ohranjanju vrednot in samopotrjevanju ali drugače povedano, obstaja upanje, da nas bo nekega dne srečala pamet, v nasprotnem primeru, bi danes ne bili zbrani tu in predstavljali nov Čukov roman.

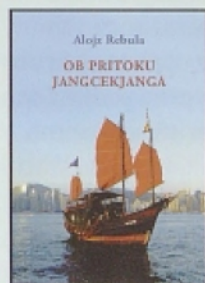
Zakaj naslov Prah, se je spraševal eden izmed govorcev na prejšnji predstavitvi*. Če je že res, da literarno delo dopušča več interpretacij, v nasprotnem primeru bi namreč to ne bilo, potem velja isto tudi v našem primeru. Lahko bi bil to nič, lahko bi bil čas, preteklost, lahko je prosojna tančica, skozi katero vidimo realnost drugačno, lepšo ali manj grdo, kot se nam predstavlja, milejšo, zamegljeno, zastrto, komajda slutečo, lahko bi bil spomin ali balzam, ki zdravi rane preteklosti, kdo ve ...

Besedilo je prof. Adrijan Pahor prebral na predstavitvi knjige Prah v vinogradniški kleti Fiegl na Oslavju pri Gorici 24. 10. 2018. V tekstu omenjena prva predstavitev je bila 16. 10. 2018 v Gabrovcu pri Trstu.

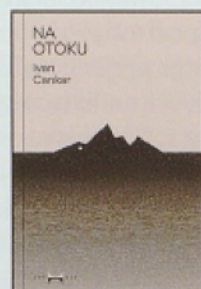
V TEJ RUBRIKI PONUJAMO SEZNAM NOVEJŠIH DEL SLOVENSkih AVTORJEV V ITALIJI

N. R.

Ob pritoku Jangcekjanga, Mladika, Trst 2018, 112 strani
V svojem zadnjem romanu, ki je izšel mesec dni pred pisateljevo smrtjo, Alojz Rebula razmišlja o veri in o življenju po smrti, predvsem pa je ta knjiga avtorjeva osebna izpoved vere. Naslov se nanaša na vizi-

jo, po kateri je Katoliška cerkev svoj sedež začasno premestila iz Rima v vzhodno Kitajsko zaradi razcveta Kristusove vere po padcu komunizma.

Na otoku, Založništvo tržaškega tiska, Trst, 2018

Novela Ivana Cankarja je pripoved brodolomca, ki se znajde na otoku, metafori človeške psihe. Uredila jo je in spremno besedo ji je napisala Marija Mitrovič. Knjiga vsebuje tudi italijanski prevod, tiskan

v obratni smeri. V italijanščino je novelo prevedla Paola Lucchesi.

Pesmi, Mladika-Slovenska matiča, Trst-Ljubljana, 128 strani

Knjiga je dvojezična, slovensko-italijanska izdaja *Pesmi* Marije Kostnapfel, ki je leta 2016 izšla pri založbi Mladika. *Pesmi* je v italijanščino prevedla Darja Betocchi, ki je tudi napisala spremni esej o prevajanju. Uvodno

besedo je napisala Marija Pirjevec.

Dvigalo, Smar-team, Bevke, 2018, 408 strani

Erik Sancin se po knjigi *Nekje sredi vročine* (2013) vrača z znanstveno-fantastičnim romanom, polnim akcije, ki ga je izdal v samozaložbi.

Nebo je prazno, Trst, Mladika, 2018, 64 strani

Knjižni pesniški prvenec Davida Bandlja. V tej zbirki avtor kaže odmik od transcendentalnega iskanja in zavezanost geografski krajini in prostoru. Spremno besedo v zbirko je napisala Vilma Purič.

O prevajanju in poeziji in še o marsičem, Založništvo tržaškega tiska, Trst, 2018, 276 strani

V knjigi so zbrani članki o prevajanju poezije, ki jih je za revijo *Srp* pisala Jolka Milič. V zadnjem poglavju avtorica na duhovit način spregovori o sebi. Spremno besedo je

pripravila Tatjana Pregl Kobe.

Oder med sanjo in stisko, Mladika, Trst, 400 strani

V novi knjigi pesnika in pisatelja Miroslava Košute so zbrani zapisi in spomini, ki so nastali med letoma 1963 in 2018, jedro pa sta obdobji četrstoletnega vodenja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu in poldrugo leto

v pričakovanju upokojitve. Zapisi so bili že napovedani v prejšnji knjigi, z naslovom *Zapisi na orošeno okno*, v kateri je avtor izpustil poglavje o gledališču. Knjigo je grafično oblikoval Marjan Kravos.

Evropa vstani in obstani!, Slovenska prosveta, Trst, 2018, 128 strani

Knjiga Milana Gregoriča s spremno besedo Tina Mamiča vsebuje več krajših esejev na temo kulturne, gospodarske, družbene in politične specifike Evropske zveze. Delo je nastalo

v sklopu projekta *Dežele FJK Brez meja*.

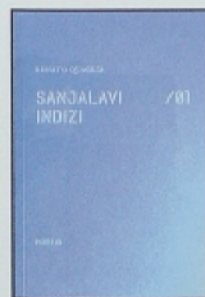
Begunec nikdar, Mladika, Trst 2018, 368 strani
Avtorica knjige je Bojana Daneu Don, spremno besedo je napisal zgodovinar Jože Pirjevec. V delu, ki zajema časovno obdobje od začetka 20. stoletja do konca petdesetih let, avtorica v prvi osebi piše o svoji begunski

izkušnji. S staršema, Primorcema, ki sta se zaradi fašizma umaknila v Jugoslavija, je doživela drugo svetovno vojno, partizanstvo, osvoboditev Beograda, ustanovitev slovenskih šol na Tržaškem in v Tržiču ter Svobodno tržaško ozemlje. Prvoosebna pripoved se zaključuje z opisom dela v *Displaced Persons Office*, urada za begunce anglo-ameriške uprave v Trstu.

Prah, Trst, 2018, Mladika, Trst, 160 strani
Novi roman Marija Čuka je tretji in zaključni del njegove tako imenovane »zamejske« trilogije. Narativni lok sega v obdobje od 1. maja 1945 do danes, usoda glavnega junaka Ivana Čuka se prepleta z usodo naše

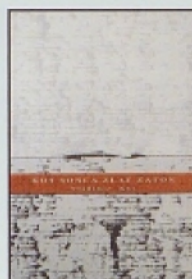
družbe, še posebej slovenske narodne skupnosti v Italiji. Tudi v tem delu avtor izpostavlja pomen narodne pripadnosti in zavesti lastnega jezika.

Sanjalavi/Indizi, samozaložba, Videm 2018, 122 strani
V novi knjiga pesnika Renata Quaglie so zbrane pesmi, ki so nastale med 6. majem 1976 in 20. aprilom 1984. V delu, ki je izšlo v petdesetih oštevilčenih izvodih, so pesmi vzporedno v rezijanščini in italijanščini.

Silhuete, Založništvo tržaškega tiska, Trst, 2018
Knjiga je zbirka kratkih zgodb pesnice Majde Artač Sturman.

Kot sonca zlat zaton, Z, Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 2018, 88 strani
V pesniški zbirki Vladimirja Kosa, ki jo je uredila in ji spremno besedo napisala Maja Melinc Mlekuž, so zbrane pesmi, ki jih je avtor, jezuitski misijonar, dvajset let iz daljnega Tokia pošiljal na GMD za objavo v letnih Koledarjih.

Kruh, prah, Novo mesto, 2018, Goga, 230 strani
V svojem zadnjem romanu se Marko Sosič vrača v bivšo Jugoslavijo, kjer je pred dvema desetletjema potekala bratska morija. Glavni junak se z občutkom krivde, da ni mogel pomagati sorodnikom z vojnega

področja, poda na potovanje po Srbiji in Bosni in skuša s krvjo zaznamovane kraje, ljudi in dogodke rešiti iz prahu pozabe. Spremno besedo je napisala Ignacija J. Fridl.

Bilo je res tovarišтво. Spomini partizana Borisa Ferlata, Nova Gorica, Območno združenje Zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja, 2018, 72 strani

V delu, ki ga je uredila Luana Grilanc, je predstavljena partizanska izkušnja Borisa Ferlata (letnik 1922). Spremno besedo je knjigi napisal Aldo Rupel. V publikaciji je objavljeno tudi fotografsko gradivo.

Pod zeleno streho, Trst, Založništvo tržaškega tiska, 2018
V tej knjigi, ki zajema izbor kolumn, objavljenih pod istim naslovom v Primorskem dnevniku, avtorica, arhitektinja Barbara Žetko nudi napotke in ideje o tem, kako urediti svoj dom v smislu trajnostne gradnje. Namenjena je ljubiteljem arhitekture, narave in okolja.

FANNY VALVASOR MORELLI (1761–1829)

Zadnja rojena Valvasor in prva »slovenska« romanopiska

Boris Golec

Ko so 8. julija 1761 v mestni župnijski cerkvi v Celovcu krstili Marijo Frančiško Elizabeto baronico Valvasor, je bilo dokončno jasno, da je rod baronov Valvasorjev po moški strani zapisan izumrtju. Frančiška oziroma Fanny, kot so jo klicali, je bila še zadnje upanje Valvasorjeve rodbine, da se bo končno rodil moški naslednik. Frančiškin oče Karel Jožef baron Valvasor (1708/10–1761) je namreč štiri mesece pred hčerkinim rojstvom umrl in zapustil samo tri hčerke, upanja na moške potomce pa ni bilo več niti v drugih dveh vejah Valvasorjev. Fanny je torej po očetu izšla iz kranjske baronske rodbine, medtem ko je bila po rojstvu in po materi Mariji Tereziji grofici Christalnigg (1738–1783) Korošica. Toda večino svojega življenja je preživela na Primorskem oziroma ob morju, bila povezovalka nemške in italijanske literature in kulture, srečna v Vipavski dolini in precej manj v Gorici, kamor se je pri 17-ih omožila. Če izvzamemo njenega po poli prastrica polihistorja Janeza Vajkarda Valvasorja (1641–1693), se je od vseh Valvasorjev najgloblje zapisala v kulturno zgodovino, a je bila potem dolgo po krivici pozabljena.

Soproga goriškega zgodovinarja Carla Morellija

Mlada Celovčanka je svojega 31 let starejšega soproga Carla Morellija pl. Schönfelda (1730–1792)

Zgodovinar Carlo Morelli di Schönfeld (1730–1792), soproga Fanny baronice Valvasor, na naslovnici prvega dela svoje veliko pozneje izdane knjige Istorie della Contea di Gorizia, 1855.

lit.V. Stranski, Trieste

C. Morelli

pred poroko slej ko prej dodobra spoznala, glede na to, da je Morelli zasnubil njo in ne njene leto dni starejše sestre. Skoraj petdesetletnega Goričana je 17-letnica očitno očarala z razgledanostjo, znanjem jezikov in načitanostjo, o katerih ne vemo, ali jih je pridobila samo v Celovcu ali pa je že dotlej videla več sveta. Znano je le to, da so imeli otroci v hiši njenega očima barona Kaisersteina francoskega učitelja in francosko učiteljico oziroma guvernanto. Ljubezni do jezikov, knjig in pisanja Fanny seveda ni bilo mogoče samo privzgojiti, ampak prirojena nagnjenja predvsem spodbujati. Skoraj brez dvoma je znala tudi slovensko. Če se slovenščine ni naučila v rodnem Celovcu, kar bi bilo precej nenavadno, se ji kot poliglotki ni bilo težko privaditi jeziku novega okolja na Vipavskem, kjer je s soprogom preživljala najlepše dni skupnega življenja.

Carlo Morelli di Schönfeld je dobro znana osebnost iz goriške historiografije in kulturnega življenja. Ta neutrudni Goričan po rojstvu in bitju, državni uradnik v Gorici in Trstu, je svoji rodni deželi postavil podobno nevenljiv spomenik kakor stoletje pred njim Janez Vajkard Valvasor Kranjski, le da je Morellijevo temeljno delo o zgodovini Goriške izšlo z zamudo kar dveh generacij šele v letih

Zgoraj: Morellijev dvorec Studenec v Gorici, kjer se Fanny Morelli, rojena baronica Valvasor, ni nikoli počutila dobro (foto B. Galec, november 2013).

Spodaj: dvorec Ozeljan v Vipavski dolini, kjer sta zakonca Morelli preživljala najlepše skupne trenutke (foto B. Galec, november 2017).

1855–56, za življenja pa je izdal le pregled deželne zgodovine v 16. stoletju.

Štirinajst let, od poroke do moževe smrti 3. septembra 1792, je Fanny preživela z Morellijem v skladni zakonski zvezi brez otrok. Razveseljevale so jo kulturne zabave, prebiranje knjig in revij, igranje klavirja in pisanje, med drugim tudi besedil za uglasbitev. Mlada Celovčanka je v visoki družbi

soprogovnega mesta in dežele vsekakor vzbujala pozornost, ki pa ji največkrat ni bila niti malo pogodu. O vsem tem vemo razmeroma veliko. S konca osemdesetih in začetka devetdesetih let 18. stoletja so se namreč ohranila Fannyjina pisma grofici Lavinii Florio Dragoni, hčerki znanega furlanskega pesnika ter protagonistki videmskega kulturnega življenja, in grofici Luisi Wagensperg. Poleg tega vsebujejo dragocena pričevanja o Morellijevi mladi ženi dnevniški zapiski skupnega prijatelja Karla grofa Zinzendorfa, v letih 1776–1782 guvernerja Trsta.

Iz pisem prijateljici Luisi Wagensperg Lanthieri in drugim izvemo, kaj je izobrazena Celovčanka v Gorici najbolj pogrešala in kako se je vživela v milje moževega rojstnega mesta. Rada je imela samoto na deželi, sovražila pa je okolje, v katerem se je počutila opazovano. Veliko bolj kot frivolna družba Goričanov jo je veselilo branje, pri čemer je trpela, ker je v Gorici le težko prišla do angleških knjig. Angleščine je bila namreč večša do popolnosti. Od moževih knjig je imela najrajši filozofska besedila, razvnela pa so jo tudi zgodovinska dela. Če je izbirala med Gorico in Ozeljanom, ni bilo nobenih pomislov. »Malo hišo« v Ozeljanu, »vrt in vso dolino skupaj s srečnim podnebjem dežele« bi, če bi le lahko, takoj in z največjim veseljem prenesla daleč stran od Gorice, kjer je po njenih besedah živelo več hudobnih ljudi kakor v kakšnem velikem mestu. Po svoji mentaliteti in medčloveških odnosih je bilo tamkajšnje plemstvo, kot je Fanny pisala Luisi, eno najubornejših na svetu. Tako ne preseneča, zakaj je že v tem času toliko potovala, če se ji je le ponudila priložnost. V Morellijevem dvorcu Studenec v Gorici se je preprosto počutila tujko.

Morda je bilo tudi to razlog, da je Morelli dvorec malo pred smrtjo prodal. 31-letna vdova Fanny je leta 1792 deloma postala prava lastnica moževe zapuščine, do večjega dela premoženja pa je imela samo pravico dosmrtnega uživanja. Naslednjih 37 let je črpala dohodke iz posesti vipavskega Ozeljana in

nekaj manjših hiš na deželi, živila pa je v glavnem drugje. Najprej se je leta 1796 preselila v Trst in od tam v Benetke, pogosto pa se je zadrževala tudi v Padovi.

Fanny je že leta 1793 napisala kratek Morellijev življenjepis in nato poskušala uresničiti pokojnikovo veliko željo, da njegova Zgodovina Goriške izide v tisku. Soprogovo najpomembnejše delo je dala iz rok pred jesenjo 1795, ko so v Trstu že natisnili najavo njegovega izida v šestih zvezkih. Knjiga je bila naslednje leto že povsem pripravljena za tisk pri tržaški tiskarni Wage Fleis, a se je načrt izjalovil. Rokopis je ostal v Fannyjinih rokah in ta ga je šele dobra tri desetletja pozneje, leta 1828, izročila Goriški kmetijski družbi.

Na samostojni literarni poti

Kaže, da je bil čas, ko je Fanny še živel v Trstu, prelomen za njeno literarno ustvarjanje. Življenjsko pot ji je prekrizal padovanski pesnik, filozof in enciklopedist Melchiorre Cesarotti (1730–1808), eden najvidnejših italijanskih književnikov svojega časa. Njuno literarno, če ne že tedaj tudi osebno znanstvo je potrjeno še pred koncem 18. stoletja, preden se začne sklenjena vrsta Cesarottijevih ohranjenih pisem Fanny (1800–1808), objavljenih že leta 1813 v pesnikovih zbranih delih. Leta 1799 ali še predtem je namreč Cesarotti prevedel nekaj njenega »sentimentalnega«, očitno iz francoščine v italijanščino.

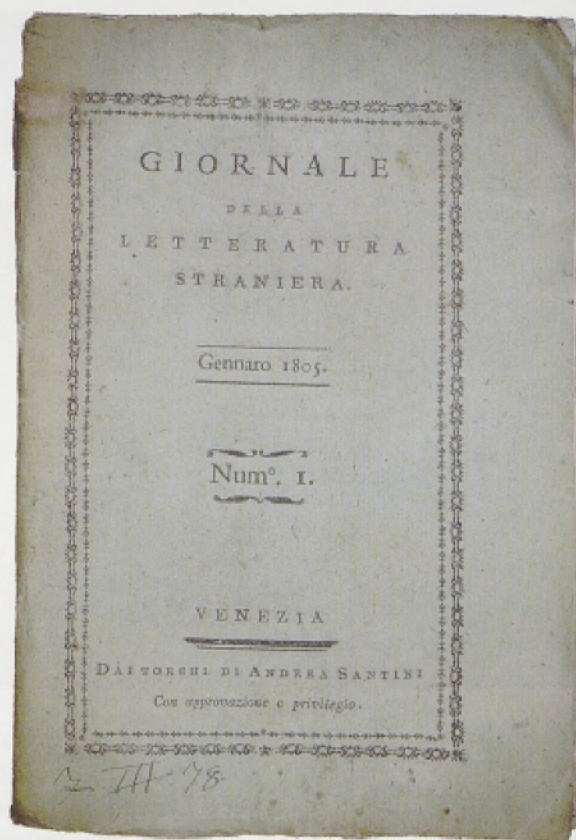
Najpozneje leta 1803 je Fanny v Benetkah postala življenjska sopotnica Petra Politea-Nisitea (1774–1866) – od leta 1813 samo Nisitea –, trinajst let mlajšega profesorja matematike in fizike, doma iz Starega Grada na Hvaru, sicer potomca hrvaškega renesančnega pesnika Petra Hektorovića. Njuna zunajzakonska zveza in skupno življenje sta bila javnosti dobro znana, saj ju nista skrivala, skupaj pa sta ostala približno četrto stoletja.

Z Nisiteom je Fanny na Cesarottijevo pobudo začela leta 1805 v Benetkah na

lastne stroške izdajati literarni mesečnik *Il giornale della letteratura straniera* (Časopis za tujo književnost), ki pa je zaradi premajhnega zanimanja bralstva že po šestih številkah ugasnil. Takratni drugi urednik časopisa, pesnik Mario Pieri (1776–1852), je Fanny pozneje označil kot: »nemška ali bolje rečeno goriška vdova z imenom grofica (!) Fanny Morelli, nadvse izobražena

ženska, bistrega razuma, poznavalka zlasti francoske in nemške književnosti. Njeno vedenje je poleg tega zelo ljubezno, njena konverzacija prikupna.« V prijateljskih krogih je Fanny od tega časa veljala za grofico (contessa), kot so jo redno naslavljali, čeprav od poroke dalje ni bila več niti baronica.

V tem času je nastal tudi njen roman z neznanim naslovom, o katerem govorijo Cesarottijeva pisma. Fanny se ga je leta 1808 na pesnikovo vztrajno prigovarjanje odločila dopolniti in izpiliti, po Cesarottijevi smrti pa je obležal neobjavljen. Vemo le, da je bila glavna junakinja ženska, da ga je Fanny napisala v francoščini in da je pogrešan od leta 1913, ko je še bil v Nisiteovi zapuščini v Starem Gradu na Hvaru. Nisiteov pravnik dr. Ante Politeo je tedaj rokopis romana skupaj s 15 pesmimi in pismi posodil Tadeuszu Stanisławu Grabowskiemu (1881–1975), krakovskemu univerzitetnemu profesorju slavistike, literarnemu zgodovinarju in diplomatu. Kljub dolgotrajnim pogajanjem med

Naslovnica prve številke mesečnika *Il giornale della letteratura straniera*, ki ga je Fanny izdajala leta 1805 v Benetkah.

Grabowskim in Nisiteovimi nasledniki se posojeni rokopisi niso nikoli več vrnili v roke lastnikov v Starem Gradu. Grabowsky naj bi se izgovarjal, da se je vse izgubilo v vihri druge svetovne vojne. Tudi o drugi rokopisni literarni zapuščini Fanny Morelli danes ni sledu, v Nisiteovem arhivu v Dubrovniku pa je najti samo Cesarottijeva pisma. Tako ni znano, ali je Fanny sploh kaj objavila in ali je po letu 1808 še kaj napisala.

Tedaj se je za približno šest let ponovno preselila v Gorico, kjer je Nisiteo poučeval na gimnaziji in bil v času francoskih Ilirskih provinc krajši čas direktor liceja.

Leta 1808 so z dvema Fannyjinima pismoma izpričani njuni stiki z

Jožefom Kalasancem baronom Erbergom (1771–1843), kranjskim kulturnim zgodovinarjem, mecenom in zbirateljem, ki ga je z Nisiteom družilo zanimanje za naravoslovje, po ženini strani pa je bil tudi Fannyjin sorodnik, in sicer po Valvasorjih.

Vsekakor so spremenjene politične razmere po odhodu Francozov botrovale Nisiteovi odločitvi, da se je leta 1813 ali 1814 umaknil v rodni Stari Grad na Hvaru, kamor se je z njim preselila tudi Fanny. Vendar njun odnos ni ostal neskajen. Fannyjina mlada družabnica je namreč Nisiteu leta 1822 rodila hčerko, sprejetje petletnega otroka v očetovo hišo pa, kot kaže, sovпада s Fannyjinim odhodom s Hvara. Nekako zadnja tri leta svojega življenja je preživela v Padovi, medtem, kot rečeno,

Gorice, 15 Juillet, 1808.

Mon cher Cousin

On me dit que vous all'ez retourner à Vienne, j'en avais avant votre départ vous rappelle votre promesse au sujet des manuscrits et surtout vous prie d'y joindre votre brochure sur les maronniers sauvages. Si vous voulez bien remettre le tout à M^r le Baron de Praselli sous l'adresse de M^r le Baron de Codelli Prévôt du Chapitre de Gorice, je serois sûre de l'expédition par une bonne occasion. pardonnez tout d'importunité et disposez de moi, bien sûre que je me ferai un vrai plaisir de vous obliger. Adieu mon cher Cousin, agréés l'hommage de mon estime et croyez moi pour toujours votre très humble et très obéissante servante

Fanny Valvasor Morelli

Pismo Fanny Morelli Valvasor v francoščini, poslano 15. julija 1808 iz Gorice Jožefu Kalasancu baronu Erbergu, znanemu kranjskemu kulturnemu zgodovinarju in mecenu (Arhiv Republike Slovenije, AS 730, fasc. 55, Korespondenca, Valvasor baronica Fanny).

poskrbela, da je rokopis Morellijeve Zgodovine Goriške prišel v prave roke, in preminila 29. septembra 1829, stara 68 let. Nisiteo, ki ga je devet let prej v oporoki imenovala za dediča, je nato do konca ostal na Hvaru in se šele okoli leta 1830 spet začel resno ukvarjati z znanostjo. Postal je vodilni zgodovinar in arheolog Dalmacije ter v svojem času slovel kot njen največji učenjak.

Zadnja baronica Valvasor je vse do smrti vsaj posredno ostala povezana z Goriško, saj je do konca obdržala dvorec v Ozeljanu, kamor je vsaj občasno prihajala tudi potem, ko se je preselila v Dalmacijo in nazadnje v Padovo. Glede na njeno kranjsko-koroško pokolenje ter daljše prebivanje v Gorici in Ozeljanu, jo

lahko pogojno imenujemo prva »slovenska« romanopiska. Vsekakor je bila prva avtorica romana, ki se je rodila in živela na Slovenskem oziroma na obrobju slovenskega etničnega ozemlja.

Do nedavnega je Fanny Valvasor Morelli ostajala povsem v senci svojih dveh življenjskih sopotnikov Morellija in Nisitea, poznavalci starejše italijanske književnosti pa so jo lahko spoznali še kot prejemnico Cesarottijevih pisem. Šele nedavno so jo začeli odkrivati tudi kot ljubiteljico književnosti, izdajateljico časopisa in pisateljico, vendar literarno delo očarljive izobražene plemiške dame, ki je na prelomu iz 18. v 19. stoletje vzbujala simpatije ljubiteljev lepih umetnosti zlasti med Gorico, Trstom, Padovo in Benetkami, še vedno čaka na vnovično odkritje in ovrednotenje.

KDO SOLZE NAŠE POSUŠI?

Mira Kosem Borštnik

V Mladiki smo objavili že nekaj črtic in spominskih zapisov časnikarja Pavleta Borštnika iz Clevelanda, ki je pri Mladiki leta 2016 objavil tudi obsežno knjigo spominov Moj čas. Pripovedno nadarjena in globoko čuteča pa je tudi njegova žena Mira Kosem Borštnik (Sodražica, 1939), ki občasno objavlja v mesečniku Slovensko ameriški časi. Tam je lani pred junijsko spominsko mašo za žrtve revolucije objavila ta zapis, ki ga je za Mladiko nekoliko predelala. Gre za dragoceno pričevanje o trpljenju slovenskih mater in zvestobi njihovih hčera.

Avtoričini izvorni družini sta Marta Milena Keršič in Jelka Piškurić iz Študijskega centra za narodno spravo v Ljubljani posvetili knjižico »Jaz vem, da sem Slovenka, jaz ljubim domovino!« Begunska pot družine Adamič iz Sodražice (Ljubljana, 2016).

ij

Nekoč je veljalo, da je po številu prebivalcev Cleveland drugo največje slovensko mesto, ni pa mogoče znano, da zaradi upadanja novih dotokov priseljencev iz domovine število slovensko govorečih ljudi v Clevelandu hitro upada. Čeprav je slovenska identiteta še zelo močna in imamo zaklad kulturnih delavcev, ki neumorno delujejo v prid slovenske skupnosti, so ti večinoma upokojenci. Pri tem omenjam samo skupnost, ki ji pripadam – povojne begunce in njihove sorodnike. Ti sedanji voditelji so prišli v Ameriko kot otroci, ali pa so bili rojeni v begunstvu oz. po prihodu staršev v Ameriko. Izhajajo iz trdnih slovenskih družin in delujejo pri dveh slovenskih šolah (obe sta povezani s slovenskima farama), Pevskem zboru Korotan, Folklorni skupini Kres, radio oddajah in pri mesečniku Slovenski ameriški časi, ki izhaja v slovenskem in angleškem jeziku. Zanimivo je prav to, da pri vseh teh organizacijah v glavnem delujejo isti ljudje.

Star pregovor pravi: Če hočeš imeti nekaj narejenega, vprašaj nekoga, ki ima polno dela. Pri tem mi pride na misel urednica Slovenskih ameriških časov (SAČ) Breda Lončar, upokojena, v Ameriki izobražena in priznana ravnateljica višje šole v mestu Eastlake. Eno poslopje šolskega sistema, kjer je organizirala nov sistem pouka za študente, ki se težko učijo pod normalnimi pogoji, nosi njeno ime. Ker moj mož Pavle Borštnik že vsa leta sodeluje s časopisom s članki in komentarji, so večkrat potrebni pogovori. Tako se je nedavno postavilo vprašanje, ali naj neki članek pošljeva urednici slovenskega dela Mari Cerar Hull.

Dobila sem odgovor: »Mira, Mara že več kot leto dni ne dela več za SAČ. Ne zmore. Jaz pa tudi nisem imela srca, da bi njeno ime izbrisala.«

Mara, pisateljica in vestna sourednica, je kmalu nato umrla in Breda je prevzela vse breme uredništva.

Moj odgovor: »K sreči Ti Bog ni podaril samo dobro srce, ampak tudi razum, vztrajnost, zagon in vse, kar gre zraven, da se delo opravi pod vsakim pogojem. Takih ljudi je zelo malo.«

Bredin odgovor: »Moj oče je bil domobranec. Nisem ga poznala. Bežali smo, ko sem bila tri leta stara. To delam za njega, ki je umrl za Boga, domovino in narod.«

To je v meni vzbudilo globoko sočutje do nje in njene družine. Do otroka, ki ni vedel, kaj se godi z očetom, saj je bil, otrok, premlad. Življenje teče naprej, pride pa čas, ko nekdanji otrok močno občuti pomanjkanje »glave družine«.

Materinski dan je bil in te žalosti se nisem mogla znebiti. Večkrat sem točila solze, za Bredo in zase. Šla sem na pokopališče in ob grobu staršev premišljevala, da vsi, ki smo bili tiste tragične dni vojne in po njej otroci, še vedno nosimo posledice komunističnega terorja.

Kdaj ti spomini oblede? Klečala sem ob grobu in premišljevala svojo otroško zgodbo, katero sem poslala Bredi. Imela sem sicer oba starša, toda oče je bil v begunstvu, mama s štirimi otroki pa se je sama trudila, da pod zelo težkimi pogoji družino hrani in vzgoji. Ker so nam Italijani zbombardirali rojstno hišo, smo se preselili v novo hišo maminega brata Ivana. Tu so nam zasedli hišne prostore prej Nemci, potem partizani. Seveda so bili vsi oboroženi in smo živeli v strahu.

Prav tako so nas zaradi očetovega begunstva ustrahovali po vojni. Bili smo drugorazredni.

Pravijo, da sem šla štiriletna v bližnji Jelovec k maminim staršem proti koncu vojne, da bi jim bila v tolažbo, ker so jim partizani spraznili hlev in kaščo ter odvlekli teto v gozd, kjer jim je morala skupaj z drugimi dekleti kuhati in delati vse, kar so jim zapovedali. Po nekaj mesecih se je vrnila in po letu tudi stric France, ki je bežal z mojim atom, bratom Ivanom in množico na Koroško, potem ko je bilo jasno, da so komunisti zmagali.

Čas je tekkel naprej in lepo sem se udomačila v jelovski družini. Vsi so me radi imeli in v kratkem času sem popolnoma pozabila, kam spadam. Mama, sestrici in brat mi niso nič pomenili, čeprav smo se večkrat videli. V šolo sem hodila mimo svoje prave družine, pa mi ni bilo, da bi se ustavila pri njih. V tem času se je stric France poročil in postal gospodar v Jelovcu.

Leta 1948, okrog Božiča, je bila Francetova žena Mici pred porodom in stric je predlagal, da grem za nekaj časa k mami »na počitnice«. Hčerka, tujka, sem se vrnila domov k mami, sestricama Pavli in Radi, mlajšemu bratu Tončku in kmalu občutila, da spadam v to razigrano družino. Mama je vedno pela. Ivanu, ki se je leta 1947 vrnil iz Koroške, smo ob večerih pomagali pri izdelavi kahalnic in vsi smo harmonizirali z mamo. Ivan nam je postal »oče«. Živeli smo

Od leve: glavna urednica mesečnika Slovenian American Times – Slovensko ameriški časi Breda Lončar, roj. Ovsenar; članica uredništva SAT – SAČ Anka Žakelj, roj. Anžič; članica uredništva SAT – SAČ Martina Jakomin, roj. Košnik

kot ena družina. Po kakih dveh tednih me je prišel France iskat, jaz pa sem se skrila, da me ne bi vzel nazaj v Jelovec. Ivan, ki je videl, da bi rada ostala s svojo družino, je rekel bratu: »Če je za vse nas prostor tu, bo pa še za Miro.« Ivan je postal moj junak.

A kmalu se mi je ogasila vest. Prav gotovo bi me v Jelovcu rabili za varstvo malega Francija, saj bo morala njegova mama na polje. A pri mami je bilo tako lepo; še vedno sem se skrila, kadar je šel France mimo nas. In kaj, če me bo mama dala nazaj? Težko si je predstavljal devetletnega otroka, da bi imel take skrbi. Tistih pet let me je za vedno zaznamovalo. Ko sem sama postala

mama, si nisem mogla predstavljati, kako bi mogla oddati otroka in kako je mamo bolelo srce, ko sem se tako odtujila. Nikdar si nisem upala mamo vprašati, zakaj so me oddali. Vedno sem si rekla, da moram ubogati, da bom lahko ostala z njo. Zelo mi je bilo važno, da je ne žalim.

Sedaj smo v novi domovini, posledice pa še niso shlepele in ne bodo do konca naših dni. Vsak ima svoje žalostne skušnje iz preteklosti in te so nas oblikovale. Pri tem mi prideta na misel še dve članici uredniške ekipe našega časopisa. Anka Anžič Žakelj in Martina Košnik Jakomin: obe neumorni delavki. Tudi

Septembrska številka SAT – SAČ: 1. stran (angleški del) in 20. stran (slovenski del)

Slovenian American TIMES SLOVENSKI AMERIŠKI ČASIS

Baron Jurij Bartolomej Vega

By Anka Anžič

Our rich Slovenian heritage is not without its own who's who of notable figures. Such a Great Slovenian (Dobroti) in the Slovenian, published in 1994, chronicled the lives of these luminaries of science and...

old Jurij (Juri) Zupčič for Ljubljana where he attended the local gijaznica from 1767 until 1773. As one of 800 students, Juri was given the opportunity to study at the higher-level school, a class privilege that few peasants' sons were able to enjoy. The family at that time regarded their established occupations of religion, Latin, Greek, German, history and geography, and began showing mathematics and the natural sciences, subjects in which Juri excelled.

manus (Zabljeno berje), he became a self-taught engineer and worked on the Ljubljana, Maru, Džava and Sava rivers, where he engaged in projects designed by his former professor. After five years of his profession, Juri was unable to obtain the position of local engineer, a result he attributed to his lack of social background. Seeing little opportunity for advancement, Juri volunteered for service in the Imperial Army, moved to Vienna and joined the Artillery on April 7, 1790. This transformative life event coincided with Juri's changing his surname from Vega to Veiga.

Read an overview of Slovenian mayors in America and the world, starting in this issue with "Cleveland's Miracle Man" Frank J. Lausche and ending with the mayor of one of the most famous cities of Europe (pages 12-13).

COMING IN OCTOBER: Effort - Trud

Phone 510 U.S. Postage Paid Metro Park 300 Circle #4000 PAPER #1818

Slovenski Ameriški ČASIS SLOVENIAN AMERICAN TIMES

Ivo Kermavner

Reprinted from S.A.C.'s Slovenian American magazine February 2018, Ed. Dr. Jule DeBono, Založba Družina

Prva slovenska katoliška televizijska družina, imenovana Orel, je bila ustanovljena leta 1953 na Jermakovih in leta 2007 je Ljubljani. Pozneje so televizijski oddaji nastali tudi drugje po Sloveniji. V mojem času od pomembnih kolek, televizijski ni bila njihova edina dejavnost, poučevali so v gozdu za ared, amno, kolonci in vseh vrst duhov.

Leta 1953 so se prvi organizirali in ustanovili jugoslovanski orlovski zvezi s sedežem v Ljubljani, name pa so bila vključena in članstva in televizijska katoliška družina. Zveza sestavlja štiri podzvezi: slovenska, hrvaška in ostala. Podzveze so leta 1953 obkule in svoje izpolnjevanje. Jugoslovanski orlovski zvezi se je prvi predstavil vodja orlovski člani v PIG, vendar ni bila splojna, ker je mednarodna gledališča zveza sprejela in vsake države so bile svoje-odvisne od zveze, in Jugoslovanski orlovski zvezi. Tako se člani orlovski klubne televizijske zveze niso mogli povezovati za mesto v Jugoslovanski orlovski zvezi. Ivo Kermavner, redniški predavatelj Orla v Sloveniji (Jugoslovani, se je našel 30. maja 1961 v Mili vseh pri letih pri Ljubljani. Bli je eden od pionirski orlovski televizijske na Slovenskem, glavni organizator televizijske Orla na Slovenskem in vodja slovenske orlovski zveze. Ki je deloval v zvezi s slovenskimi televizijskimi katoliških televizijske. Poenajti je postal redniški Jugoslovanski orlovski zvezi. Ko so njegovi stari predali želo na jelo, se so preselili v Sorbi. Ivo je v slovenski televizijski zvezi. Za ko televizijski se je naslednje na črni in se v Orla Orla delno odločevali stariški na in nastopke v televizijske orlovski Sr. Peter - Ljubljani. Poenajti je postal redniški Orla na jelo in redniški televizijske zvezi. Orla na je v Sorbi in nastopki želo. Leta 1958 se je Ivo gremil v Santejo Komariz in Santejo vseh pri Ljubljani. V njuno službo sta se našla leta 1958 sta Jure in Jure pri letih 1991 hi Aravetko.

Vedeli katoliški televizijski organizator in televizijski. Kermavner prvi odločevali televizijski nastop je bil so I. Slovenskem orlovski televizijske v Mariboru avgusta 1952. Mer je dosegel 1. mesto v najhitrejši tekmi na prostovolje. 20. avgusta leta, avgusta 1952, se je Orla zveza zvezi v Sloveniji za prvi odločevali televizijske televizijske televizijske televizijske zvezi (Francoski sprema gledališča zvezi). Predstavil Orla so zmagali, sed postavili je Ivo dosegel 2. mesto. Na ko televizijske sta bila zelo uspešna tudi Ljubljani Orla in Ivo (Orlovi Televizijski) so je Francoski, Akter Valent, Jule Ruznik, Orla Grah, Radni Araviz, Jurek Stare in Ivan Bagaly. Na mednarodnem Olimpijskem zvezi v Bini avgusta 1952 se je Ivo odločil v mesto. Vokupel mesto so dosegel Ivo, Podok, Terezi Parfani, Gregor, Jule Ruznik, Orla Grah, Radni Araviz, Jurek Stare in Ivan Bagaly. Na mednarodnem Olimpijskem zvezi v Bini avgusta 1952 se je Ivo odločil v mesto. Vokupel mesto so dosegel Ivo, Podok, Terezi Parfani, Gregor, Jule Ruznik, Orla Grah, Radni Araviz, Jurek Stare in Ivan Bagaly. V skupnem izboru je jugoslovanski orlovski zvezi dosegel 1. mesto. Zvezi televizijske mednarodne televizijske zvezi Jugoslovanski orlovski zvezi.

Zgornje slike: Orla in orlovi na jelo leta 1951. Spredaj, črna z leve Ivo Kermavner, redniški Orla na jelo. Zgornje spodnje slike: Orla Jugoslovanski orlovi - televizijske oddaje v Bini, Ljubljani avgust 1952. Dvoj z leve je Ivo Kermavner.

Televizijska vrsta Jugoslovanski orlovski zvezi za mednarodno televizijsko v Mugi junija 1952. Dosegli so 1. mesto v skupnem izboru in mesto s je pobori Drago Uloga (drugi z desne).

Sije predstavnik mednarodne televizijske vrste ŽIG v Postojiljo Orla leve proti desni: Rco Malobčan, Ivo Kermavner in Jurek Stare.

onidve sta gotovo zaznamovani s posledicami takratnega položaja.

Anka, rojena v begunstvu na Koroškem (Seeboden), vsesplošno nadarjena, raziskuje, prestavlja, piše za otroški kotichek, šiva, če je potrebno, za predstave. Počivati ne zna, še kadar bi lahko, si vzame čas, potuje in veča svoja obzorja. Ta potovanja večkrat opisuje v revijah. Kraj rojstva je večkrat obiskala s starši in sama.

Martina, rojena v Clevelandu po prihodu mame in starejših sester k očetu, beguncu, je glasbeno zelo nadarjena, učiteljica Slovenske šole; prime za vsako delo. Kot najmlajši v družini je nanjo padlo dosti bremena z oskrbovanjem mame in sester, toda čas najde za slovensko kulturo. Brez Martine bi Korotan težko obstajal: je naša solistka in desna roka našega pevovodje Janeza Sršena.

Vse tri omenjene so prostovoljke, vzgojene v močnih begunskih domovih, kjer so bili izobrazba, vera in delo najvažnejši. Te marljive žene poznajo svojo družinsko preteklost in zgodovino naše domovine.

Breda se ni ustrašila odgovornosti glavne urednice. Družinska tragedija jo motivira, da se žrtvuje za skupno dobro. Očeta, ki je bil domobranski oficir, so ji komunisti po enem letu zapora in mučenja umorili, ker ni hotel zanikati svoje vere in svojih prepričanj. Mama je morala trdo delati, saj je vzgojila štiri vzorne otroke.

In Bredin odgovor na mojo zgodbo: »Sedaj pa jaz jokam. Sam Bog ve, koliko takih zgodb je med nami. In bodo šle z nami v grob. Hvala Bogu za vero. Tiste matere so bile čudovite; močne, verne in pogumne. Naj bi še mi bili taki.«

Prav je, da se spominjamo. Spominjamo se vseh žrtev komunističnega terorja. Dobro se spominjam, kolikokrat se je moj pokojni mož Marjan spomnil na opozorila svojega očeta: »Otroci: odpustiti je treba, pozabiti pa nikdar. Kar se pozabi, se rado ponovi.«

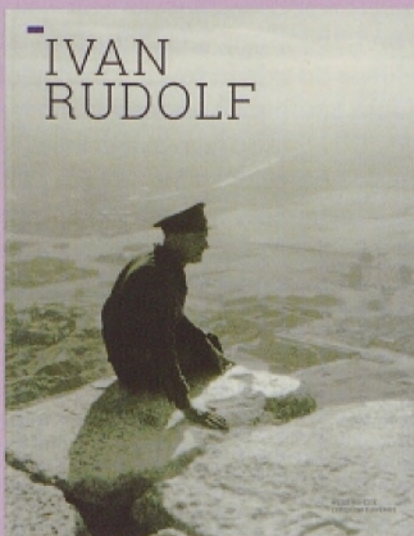
Tudi Marjan je zadnja leta svojega življenja vse moči vložil v izpolnjevanje gesla: Da se ne pozabi!

*O Bog, ki nič brez Tvoje volje se ne zgodi,
ne glej na grehe živih,
temveč zaradi žrtve mrtvih, odpusti ... odpusti!*

In kot narod vere in upanja – zapojmo, molimo, vzklikajmo:

*In spet razlij svoj blagoslov na našo zemljo,
na našo zemljo in naš krov,
da šla naproti novim bo obzorjem,
ta naša zemlja tam za morjem.*

P. S.: Verzi, izbrani iz kantate Pozdravljena, zemlja, so natisnjeni z dovoljenjem avtorja Pavleta Borštnika.

Marij Maver in Ivo Kralj. Natisnjen je tudi tekst govora Borisa Pahorja ob odkritju doprsnega spomenika Ivanu Rudolfu v Podnanosu leta 1998.

Zbornik Ivan Rudolf

V petek, 23.t.m. ob 18.00 je bila v Tržaškem knjižnem središču predstavitev zbornika "Ivan Rudolf", ki ga je ob 120. letnici rojstva izdal Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

V zborniku, ki ga je predstavila urednica višja kustosinja Irena Uršič, so zbrani razširjeni avtorski referati z lanskega celodnevne posveta, pričevanja in obsežen slikovni material. Zgodovinar Jurij Rosa je svojemu prispevku dal naslov "Ivan Rudolf iz ugledne družine "Učencikovih", sledijo zapisi zgodovinarjev Marka Štepca, Blaža Torkarja, Miroslave Cencič, Jerce Vodušek Starič, Jožeta Pirjevca, Gorazda Bajca, Iva Jevnikarja, Damira Globčnika, Marije Stanonik, Mička Komelja in Irene Uršič. Sledita spomin na očeta, ki sta ju napisala Neva Gabršček Rudolf in Saša Rudolf, pričevanja pa so prispevali Saša Martelanc, Drago Štoka, Rafko Dolhar,

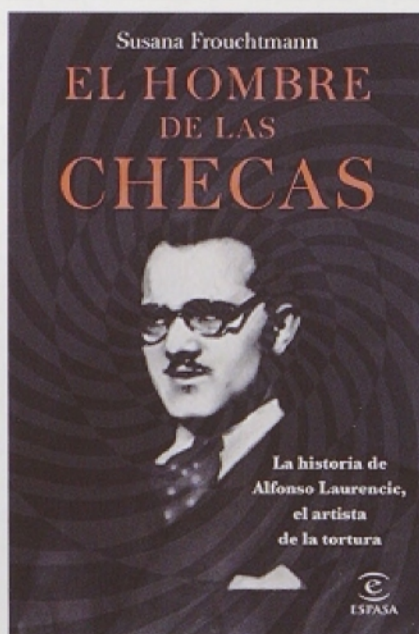
LAVRENČIČI – LJUDJE ŠTEVILNIH TALENTOV

Erika Jazbar

Ob koncu poletja smo lahko brali poročila o večeru, ki ga je uveljavljena argentinska pisateljica in pesnica slovenskega rodu Alejandra Laurencich imela v Peterlinovi dvorani v Trstu, še prej v Doberdolu, očetovem rojstnem kraju, ki ga je z družino kot otrok v letih fašizma zapustil in z ladjo, ki je odplula iz Trsta, našel novo domovino na drugem koncu sveta.

S svojimi različnimi inačicami je Lavrenčič priimek, ki je pogost predvsem na Goriškem Krasu. S tega koščka zemlje, ki je posejan s slovenskim življenjem, je verjetno izhajal tudi rod Alfonza Laurencica, ki se je rodil leta 1902 nedaleč od Pariza, v kraju Enghien-les-Bains, kot sin slovenskih emigrantov iz avstro-ogrskega cesarstva, v Barceloni pa ga je po zmagi Francisca Franca leta 1939 vojaško sodišče obsodilo na smrt. Ustrelili so ga ob zori 9. julija, njegovi posmrtni ostanki so v skupni grobnici, v katero so zgnatli več nasprotnikov Francovega režima.

Življenjska zgodba Alfonza Lavrenčiča je vse prej kot dolgočasna. Bil je človek številnih poklicev in »uporabne umetnosti«, saj je svoje talente na področju slikarstva, glasbe, arhitekture, pa tudi poznavanja človeške psihe, uporabil tudi za stroko, ki civilizacijam ni ravno v čast, in sicer za psiho(fizično) mučenje sočloveka.

Knjiga o Alfonzu Lavrenčiču (zgoraj) in njena avtorica Susana Frouchtmann (desno)

O njem je spomladi v Španiji izšla knjiga *El hombre de las checas: La historia de Alfonso Laurencic, el artista de la tortura* (Človek, ki je načrtoval čeke (zaporne celice, ki so jih uporabljali revolucionarji in so bile mišljene po zgledu sovjetskih): zgodba Alfonza Laurencica, umetnika mučenja), ki je doživela že drugo izdajo in jo je napisala Barcelonka Susana Frouchtmann, pisateljica in časnikarka, ki se je posvetila raziskovanju tega lika, ker je nedavno dojela, da je odraščala z Lavrenčičevo vdovo. Maria Luisa (Meri) Preschern ji je bilo ime, gospa je skrbela za hišni naraščaj, Frouchtmannovi pa so jo zaposlili zato, ker je Frau Prešeren govorila nemško.

Njen mož Alfonz, naš nesojeni goriški rojak, je bil glasbenik: v Berlinu in v Barceloni prvih desetletij 20. stoletja je igral klavir in dirigiral orkestre znanih lokalov; bil je slikar; če je bilo potrebno, je znal tudi ponarejati potne liste;

arhitekturo je študiral na Dunaju, vsaj tako je pravil, bil je poliglota, govoril je sedem jezikov. Za nekatere je bil (dvojni) agent in revolucionar, za druge le pustolovec, slepar in lažnivec, sicer pa je v mediteranski družbi imponiral, ker je bil avstro-ogrsko visok, plavolas, eleganten. Najbolj dokumentiran je njegov angažma na strani revolucionarjev med špansko državljansko vojno, o njegovem procesu je leta 1939 izšla tudi propagandna knjižica.

A pojdimo po vrsti.

Alfonz se je rodil v predelu, ki je bil posejan s premožnimi ljudmi, nedaleč od Pariza, kamor se je njegov oče Julij Lavrenčič (tudi Julio in Jules Lavrenčič), uspešen tiskar, založnik, urednik in pisec, preselil zaradi priložnosti, ki jih je ponujala svetovna razstava Expo leta 1900. Znal se je vključiti v vplivne kroge, ki so mu omogočili, da je pripravil več katalogov, revij in knjig. To je že delal prej v Nemčiji, kjer je v Dresdnu spoznal tudi bodočo ženo Melito Jahn, pa tudi na Madžarskem in v slovenskem prostoru. Leta 1898 je pod njegovim imenom izšel spominski album Kranjsko v slikah in opisih.

Ob izbruhu prve svetovne vojne je Julij Lavrenčič svojo dejavnost nadaljeval v Španiji, saj je ta mediteranska država med veliko vojno ostala nevtralna. Z družino pa se je preselil v Barcelono, ker je to bilo gospodarsko središče takratne Španije, in zaslovel s svojo zbirko *Las Maravillas de España*, ki mu je prinesla tudi pomembno odlikovanje. Družil se je z visoko družbo, njegova sinova Alfonz in Evgenij sta odraščala v privilegiranem okolju. Leta 1921 je gospod Julij zaradi bolezni prekinil svojo dejavnost in leta 1923 umrl.

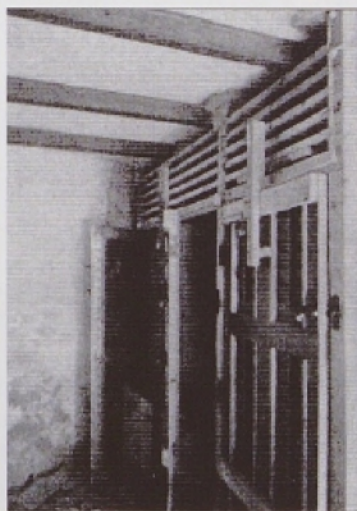
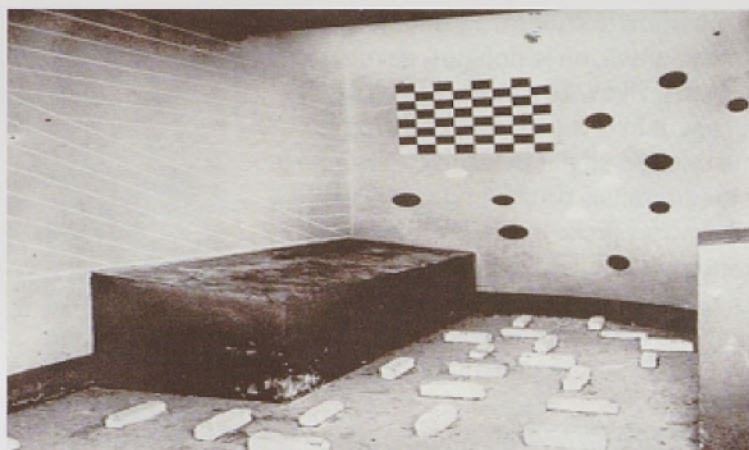
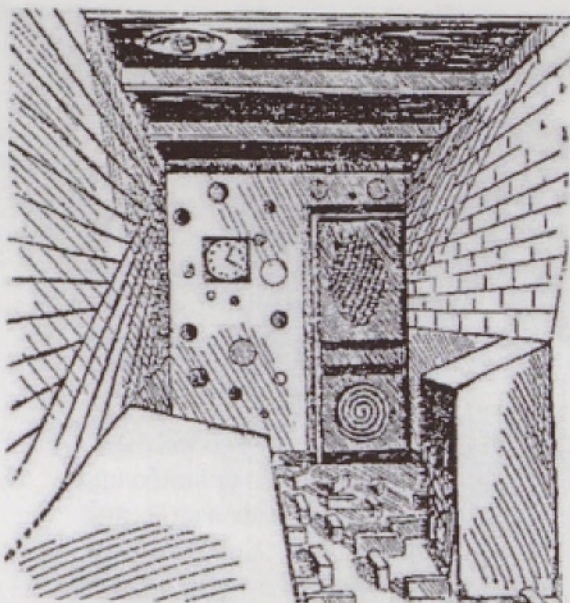
Sinova, ki dotlej zaposlitve nista poznala, sta morala poiskati svoje mesto pod soncem. Alfonz, ki nas pobježe zanima, se je napotil k sorodnikom v Gradec,

spoznal in poročil Meri Prešeren. Leta 1926 sta se novopečena zakonca preselila v tedaj živahni Berlin, kjer se je Alfonz preživljal kot glasbenik, vodil je namreč večje ali manjše sestave v znanih lokalih prestolnice weimarske republike, ustanovil je tudi zelo priljubljeno skupino, ki je igrala jazz glasbo. Zakonca Lavrenčič

Maria Luisa Prešeren (zgoraj); publikacija, ki jo je Julij Lavrenčič izdajal v Barceloni (spodaj)

sta do Hitlerjevega prevzema oblasti leta 1933 odlično živela in uživala kozmopolitski Berlin.

Hitlerjev režim pa je zožil razsežnosti utripa tedanje družbe, njeno glasbo, pa tudi umetnost, tako da je moral Alfonz poiskati novo delovno okolje. Izbral je Barcelono, ker je tam še živela njegova mama, predvsem pa so bili na voljo znani in manj znani klubi, kjer je lahko nadaljeval s svojo glasbeno dejavnostjo.

A tudi te zgodbe je bilo kmalu konec, saj je leta 1936 prišlo do državnega udara in se je začela državljanska vojna. Nočni utrip Barcelone je ugasnil, za preživetje si je moral Alfonz pomagati drugače. Vpisal se je v levičarski sindikat, v kaotičnih dinamikah tistega časa je odigral več vlog in opravljal več del, se spretno premikal med skupinami in ljudmi, dokler ni poleti leta 1937 pristal v zaporu z obtožbo, da je prodajal ponarejene potne liste.

Alfonz ni obupal in poiskal izhod iz neugodne situacije. Vodilnim revolucionarjem, ki so odgovarjali za zapor, je povedal, da je arhitekt in se ponudil za sodelovanje, kar so sprejeli z naklonjenostjo, saj so v Barceloni načrtovali zaporne celice, ki se jih je prijelo ime čeke, ker so bile po zgledu sovjetskih. S snovanjem in uresničitvijo ček je Alfonz dosegel boljše zaporne pogoje in več svobode v premikanju.

Načrt in izdelani model zaporne celice (na vrhu levo in desno);

tu zgoraj: celice po Lavrenčičevi zasnovi;

na naslednji strani: Himmler (sede tretji z desne) si v Barceloni ogleduje model celice

V Barceloni je menda bilo 45 tovrstnih zapornih celic, dve posebno "inovativni" in "psiho-tehnični" pa je načrtoval ravno Alfonz Lavrenčič.

Čeke so bile zamišljene na tak način, da so zapornika psihično strle ali vsaj ošibile, preden so ga odvedli na zaslišanja. Zanimivo je, da je v enolončnici elementov, ki so imeli to nalogo, da utesnjujejo nesrečnikovo psiho, svojo vlogo odigrala tudi likovna umetnost tedanjega časa. Za našega morebitnega Doberdobca, ki je dobro poznal sodobni utrip šole Bauhaus in drugih umetnikov, je predstavljala pomemben vir navdiha, saj je pri poslikavi sten učinkovala s svojo novo nadrealistično govorico. S tem poglavjem njegovega dela so se ukvarjali tudi nekateri umetnostni zgodovinarji, ki so preučili dinamike, zaradi katerih je bilo tedaj revolucionarno nesnovno upodabljanje stvarnosti funkcionalno tem namenom.

Celice so bile zamišljene na tak način, da bi človeka dezorientirale; ležišča so bila betonska in nagnjena za več deset stopinj, da je bilo spanje otežkočno, saj se je drselo; opeke so bile cementirane v tla in oblikovane nehomogeno, da so preprečile vsakršno obliko hoje; svetlobni učinki so povzročali vrtočlavico; stenska ura je tiktakala hitreje, da je bil občutek časa zmeden; zaporniki so poslušali ojačeno bitje metronoma z različnimi hitrostmi; zidove pa je sam Lavrenčič poslikal s prej omenjenimi nadrealističnimi motivi. Tudi uporaba barv ni bila slučajna, saj je za vsak odtenek imel tudi razlago učinka na počutje.

Vizualni jezik, ki sta ga takrat ustvarjala Kandinsky in Klee, je bil s svojo inovativnostjo pretvorjen v psihološko orodje.

Alfonz Lavrenčič je ostal v zaporu tudi po prihodu Francisca Franca v Barcelono januarja 1939, medtem ko so vodilni revolucionarji iz katalonske prestolnice pravočasno zbežali. Nove oblastnike je skušal prepričati, da je v resnici dvojni agent in da je frankist. A načrte mu je menda prekrizal zapornik, ki je frankistom razkril, s čim se je naš nesojeni rojak ukvarjal v zadnjem dvetletju.

Alfonz Lavrenčič je zato moral stopiti pred vojaško sodišče, po sodni obravnavi so ga obsodili na smrt z utemeljitvijo, da je načrtoval in izdelal celice, v katerih so revolucionarji mučili nasprotnike. Odvedli so ga na Campo de la Bota in 9. julija 1939 ustrelili. Večer pred usmrčitvijo je šel k spovedi in k obhajilu, napisal je poslovilno pismo ženi Meri ter prosil, naj mu pred izvršitvijo smrtnih kazni ne zakrijejo oči.

V svoji knjigi Susana Frouchtmann ponuja bralcu drugačen pogled na celotno zgodbo, do katere se je dokopala po poglobljeni raziskavi omenjenega lika, in sicer da je bil Alfonz Lavrenčič predvsem žrtev izrednih razmer tedanjega in kasnejšega časa. V zgodovino se je vpisal kot ideolog zla, kar odmeva v številnih blogih, na spletnih straneh in tudi v več knjigah. V resnici je bil človek, ki si je skušal pomagati, kot je znal, vsaka ideologija mu je bila

tuja. Ideologija, ki je zmagala v državljanski vojni, pa je napisala tudi zgodbo o njegovem delu. Leta 1939 so namreč proti njemu uprizorili proces, ki je bil predvsem propagandne narave, o njem je istega leta izšla tudi knjižica z značilnimi poudarki. Ob prihodu v Barcelono frankisti niso ujeli nobenega od vodilnih revolucionarjev, saj so se ti razbežali. Proces proti Alfonzu so tako izkoristili, da so mu naložili več vsebin in napihnili njegov lik. "Imamo odgovornega za čeke v Barceloni," je dejal general Francisco Franco.

Tako piše Susana Frouchtmann, ki si niti ne sanja, da bi Lavrenčiča branila ali opravičevala njegovo početje, njegovo življenje in delo postavlja le v nekoliko drugačen okvir. Ob tem se tudi sprašuje, koliko je bilo v zgodovini takih likov, ki so prišli do nas odeti v zgrajeno mitologijo, v resnici pa bi si zaslužili skromnejše opredelitve.

Na nepoznanega moža goriških korenin je nedavno opozoril Miklavž Komelj, ki na svoji FB strani objavlja zelo zanimive povezave med znanimi protagonisti preteklosti in polpreteklosti, ki bi morali po logiki, ki velja v svetu ločenih duhov, živeti vzporedna življenja, a so se srečali.

Od druženja Julie Kristeve s cerkvenimi dostojanstveniki do prijateljstva Marca Pannelle z odgovornim pri papeški Akademiji za življenje Vincenzom Paglio, od prijateljstev Srečka Kosovela s Carlom Curciom in Stanka Vuka z Aldom Vidusso-

nijem vse do ljubljanske uršulinke – mladostne ljubezni Ivana Mačka - Matije, od bratrancev Janeza Stanovnika in Tineta Velikonje – predsednikov borčevskih organizacij nasprotnih strani pa vse do nesojene operne kariere zelo nadarjenega pevca, nato generala Leona Rupnika in njegovega prijateljstva s skladateljem Franzem Leharjem.

V Komeljevem nizu najdemo tudi fotografijo Heinricha Himmlerja, ki si je med obiskom v Barceloni leta 1940 hotel ogledati "arhitekturne stvaritve" Alfonza Lavrenčiča. Tu sicer ni šlo za srečanje s človekom, temveč za posebno afiniteto z njegovim delom.

RAZMIŠLJANJE ZDOMSKE TRŽAŠKE SLOVENKE

XXV. Dvojno prevajanje

Mirella Urdih

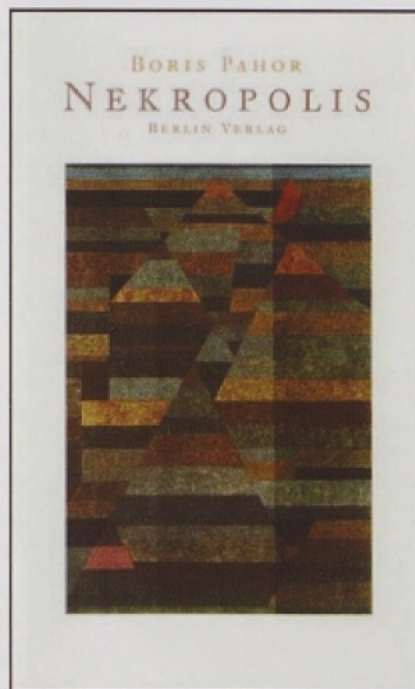
Začelo se je z *Nekropolo*. Pred izidom sem še enkrat preverila svoj prevod v nemščino. Imela sem pri roki francoskega, italijanskega in angleškega, tako da sem jih lahko primerjala s svojim lastnim, preden bi šlo v tisk. Ugotovila sem, da je angleški nekoliko skrčen, a v redu. Za francoskega sem že vedela, da je dober, saj bi drugače ne doživel tolikšnega uspeha. Italijanski me je pa precej razočaral, ker se ni držal dosledno originala in je tu in tam kaj manjkalo ali bilo celo nepravilno prevedeno. Žal ne morem več navesti podrobnosti, ker so zdaj vse, kolikor sem imela Pahorjevih knjig, v *Slovenski čitalnici* na regensburški univerzi, kamor sem jih poslala, ko je bil naš avtor povabljen, da tudi tam predstavi svoja dela. Dala sem jih na razpolago za priložnostno razstavo ter naknadno za stalno v tamkajšnji knjižnici.

V zvezi z italijansko verzijo lahko samo še to rečem, da sem bila potešena, šele ko sem na svojo roko prevedla *Nekropolo* še v italijanščino, in sem poslala avtorju na vpogled nekaj poglavij. Priznal je, da je »čisto nekaj drugega«, a da je svojčas odstopil vse pravice založbi *Consorzio del Monfalconese*. Ta jih je pa s svoje strani predal drugi založbi, ki je ravnokar pripravljala novo izdajo.

Nadaljevalo se je z zbirko Pahorjevih novel. Medtem ko sem jih na njegovo pobudo prevajala v italijanščino, sem se stalno spominjala profesorice Zore Tavčar, ki je ob avtorjevi osemdesetletnici v mali dvorani Kulturnega doma izrazila prepričanje, da bi bilo prav z novelami najlažje približati Pahorja tujemu bralcu. Pa sem jih prevedla še v nemščino in so leta 2004 izšle pri avstrijski založbi Kitab Verlag pod naslovom *Blumen für einen Aussätzigen* (Rože za gobavca).

Nazadnje se mi je podobno zgodilo še s pesmimi našega nekdanjega priljubljenega slovenskega župnika Vilija Steguja, ki je še ne devetinštiridesetleten nepričakovano preminil. Leta 2013, ko bi dopolnil sedemdeset let, je bil na

Nemški prevod *Nekropole* in italijanska verzija *Grmade v pristanu*

Premškem gradu priložnostni simpozij v njegov spomin. V spominski publikaciji so bile objavljene njegove mladostniške pesmi, ki so me takoj prevzele. Še bolj so me pa prevzele ostale pesmi iz prve kompletne zbirke, ki jo je še sam pripravjal, a je šele po njegovi nepričakovani smrti bila objavljena pod naslovom *Ugašajoče sanje*. Nekdo mi je sugeriral, da bi bilo lepo, ko bi izšle v nemškem prevodu. Kljub temu, da sem se izgovarjala s tem, da prevajati pesmi ni isto kot prevajati prozo, sem se lotila kot prvo prav mladostnih, kar ni bilo preveč zahtevno. Pa nisem mogla nehati in sem skoraj samodejno nadaljevala tudi z ostalimi, kar po vrsti. In ko mi jih je hčerka dodatno primerno lektorirala, sem bila še kar zadovoljna s svojim delom.

Malo preden sem končala, sem zvedela za izid italijanskega prevoda pod naslovom *Sogni in estinzione*. Zanimalo me je, videti, kako ta ali oni izraz oziroma konstrukcija, zveni v italijanščini, ker sem bila mnenja, da je slovenščina sintaktično bolj podobna nemščini kot italijanščini.

Komaj sem na platnici zagledala podnapis *elaborazione poetica*, že sem se začela razburjati, saj pesmi niso v prozi, da bi jih bilo šele potrebno poetično predelati, ko pa so ena sama poezija. Morala sem se premagati, da sem knjigo sploh odprla ... in nisem mogla drugače, kot da berem s svinčnikom v roki in podčrtam, prečrtam, popravim brezštevilske netočnosti in napake. Jezila sem se in dobesedno trpela, fizično in duševno, ker je vse skupaj bila prava skrunitev Stegujeve poezije. Zbolela sem in nisem imela miru, dokler se nisem sama lotila še prevajanja v italijanščino, kar mi je v najkrajšem času tudi uspelo. In ko sem ponovno prebirala svoj prevod, mi je iz njega vel isti duh kot iz originala.

Vsa zgodba se žal ni pozitivno končala, kot sem si jaz utvarjala, da bi se lahko. Sanjala sem namreč o dvojni publikaciji, eni slovensko-nemški in drugi slovensko-italijanski. A brez dovoljenja sorodnikov, ki so podedovali avtorske pravice, mi to ni mogoče. Tako bosta moja dva prevoda ostala nekje neopažena, le meni v spomin in uteho.

Epilog

Leta 2000 smo imeli spet enkrat pravo zimo. Decembra je kar pošteno zasnežilo. Po mestnem pravilniku je vsakdo dolžan, kidati sneg z lastnega pločnika, še preden gredo ljudje v službo in šolarji v šolo. Zato se je Peter tega lotil že navsezgodaj in vestno delal še dlje kot dobro uro, saj je pločnik okoli naše

hiše z vrtom, ki je bila prva v vrsti, bil dolg 80 metrov. Potem je pa obležal in to ravno za božične praznike, tako da smo morali poklicati dežurnega zdravnika. »To je zadnjič!« je bila neomajna odločitev. Še srečo sva imela, da sva preko znancev sorazmerno hitro našla kupca za hišo, ki je za naju dva, potem ko sta oba otroka bila že zdoma, postala prevelika. In kmalu sva našla tudi primerno stanovanje v prvem nadstropju petnadstropne hiše, s podzemno garažo in prostornim dvigalom, nedaleč od novonastajajočega predela na vzhodnem koncu mesta, ki nudi vse potrebno od veletrgovine do raznih

(dalje) →

← (dalje s prejšnje strani)

zdravnikov, lekarne, športnega centra in prostranega parka. Tako sva se še enkrat preselila, in sicer na peti naslov v Erlangenu, ki je za Petra bil dokončni na tem svetu (če izvzamem sobo v podnajemu, kjer je bil prve tri mesece sam, preden sva se poročila, in dom za intenzivno nego poslednja dva tedna).

Na balkonu sicer nimam toliko zemlje, da bi lahko sejala radič. Mala forsicija, ki sem jo presadila z vrta, se je pa naravnost razbohotila, zato da nas kot prava znanilka pomladi vsako leto znova razveseli. Rada bi bila vzela s seboj za spomin še keramično tablico z družinskim imenom, ki sem jo izdelala, ko sva ob upokojitvi izrabila ponudbo družbe Siemens in se zadržala tri tedne (če me spomin ne vara) v okrevališču Bad Lauterberg v srednji Nemčiji, zato da se fizično in duševno pripraviva na novo življenjsko dobo. Žal pa jo je Peter tako čvrsto pritrdil na steber ob vhodu, da se je zdrobila, ko jo je hotel sneti. Še dobro, da jo je kot prvo fotografiral, tako da imam vsaj spomin nanjo.

Zdaj, ko se tudi moja zemeljska pot nagiba k neizbežnemu koncu, že razmišljam, kdaj bom sama prisiljena, preseliti se v dom za ostarele (kar me, po pravici povedano, prav nič ne mika) ali slediti Petru direktno k Sv. Ani.

Erlangen, avgusta 2015 / oktobra 2018

SLOVENSKA
PROSVETA

ZVEZA SLOVENSKE
KATOLIŠKE PROSVETE

XLIV MLADI ODER

44. TEKMOVANJE ZAMEJSKIH AMATERSKIH ODROV

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi. Tekmovanje traja do konca leta 2018. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta. Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov:

SLOVENSKA PROSVETA, ul. Donizetti, 3, Trst;
tel. 040 370846; uprava@slovenskaprosveta.com
ali pa

ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, v.le XX Settembre, 85, Gorica;
tel. 0481 538128; zskp_gorica@yahoo.it

Srečali so se trije policisti, ki so pred kratkim dobili nova stanovanja.

Prvi: "Kako sem garal. Pomislite, po vseh stenah v stanovanju so mi nalepili nekakšen papir. Tri dni sem ga trgal dol in belil kot nor!"

Drugi: "To ni še nič! Da bi videla, kako so v mojem stanovanju položili deske. Vse ci-cak. Štiri dni sem garal, da sem jih zložil kot je treba."

Tretji: "Kaj bi to! Jaz sem dobil stanovanje v 15. nadstropju. Dvigalo je samo za štiri osebe. Tako moram vsako jutro buditi tri sosede, da se lahko peljem dol."

Janezek v šoli učiteljici pove, da je v stanovanju našel štiri mrtve muhe – dve ženskega in dve moškega spola.

"Kako pa veš, katerega spola so bile?" ga skeptično vpraša učiteljica.

"Preprosto! Dve sta bili v kozarcu sadjevca, dve pa pod ogledalom."

Brezdomec se je znašel na sodišču zaradi tatvine. Sodnik ga je vprašal, kaj je po poklicu pa je odgovoril:

"Delodajalec."

"Ha, ha, komu pa ste že dali delo?" se je namuznil sodnik.

"Vam, na primer, gospod sodnik."

"Ravnokar sem sanjal, da imam delo!" je rekel uradnik, ko je dvignil glavo s svoje pisalne mize.

"Saj si res videti izčrpan!" mu je rekel kolega.

Miha je prijatelju pokazal novega psa.

"Ima družinsko deblo?" ga je vprašal prijatelj.

"Ne, on lula pri vsakem drevesu."

Sin je pred poukom verouka vprašal očeta:

"Očka, kdo je bil Adamova tašča?"

"Adamova tašča? Adam ni imel tašče. To je bil raj!"

Uslužbenca ministra za notranje zadeve se pogovarjata. Eden pravi:

"Moje delo je tako tajno, da niti sam ne vem, kaj delam."

Policist na cesti sreča kmeta, ki za seboj vleče vrv. Začuden reče:

"Se ti je zmešalo? Zakaj pa vlečeš vrv za seboj?"

"Pa jo ti porivaj pred seboj, če si že tako pameten!" mu zabrusi kmet.

Policista se pogovarjata:

"Kje si bil rojen?"

"Doma. Kje pa ti?"

"V bolnici."

"Ubožec! Si bil hudo bolan?"

"Gospod direktor," reče tajnica, "na telefonu je vaš prijatelj, ki pa ga ne poznam."

"Ja, kako pa potem veste, da je moj prijatelj?"

"Rekel je: A si ti, baraba?"

"Sinoči so se na premieri moje drame ljudje domala stepli pred blagajno!" pripoveduje pisatelj v stanovski družbi.

"No, in? So dobili denar nazaj?"

"Kako se imenuje Bosanec, ki zna vključiti fen?"

"Fenomen."

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski
zbornici v Trstu dne 21.4.1999
pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193
dne 6.4.1957
ISSN 1124 - 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. -
Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata
Urad Vlade RS za Slovence
v zamejstvu in po svetu
in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver
(odgovorni urednik),
David Bandelj, Andrej Černic,
Erika Jazbar, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Sergij Pahor,
Mitja Petaros, Anka Peterlin,
Nadia Roncelli, Matjaž Rustja,
Tomaž Simčič, Breda Susič,
Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE

Lojzka Bratuž, Silvija Callin,
Jadranka Cergol, Peter Černic,
Marija Češčut, Danilo Čotar,
Liljana Filipčič,
Diomira Fabjan Bajc,
Lučka Kremžar De Luisa, Peter
Močnik, Milan Nemac, Adrijan
Pahor, Bruna Pertot, Ivan
Peterlin, Alojz Rebula, Peter
Rustja, Marko Tavčar, Zora
Tavčar, Evelina Umek, Neva
Zaghet, Edvard Žerjal in
člani uredniškega odbora.

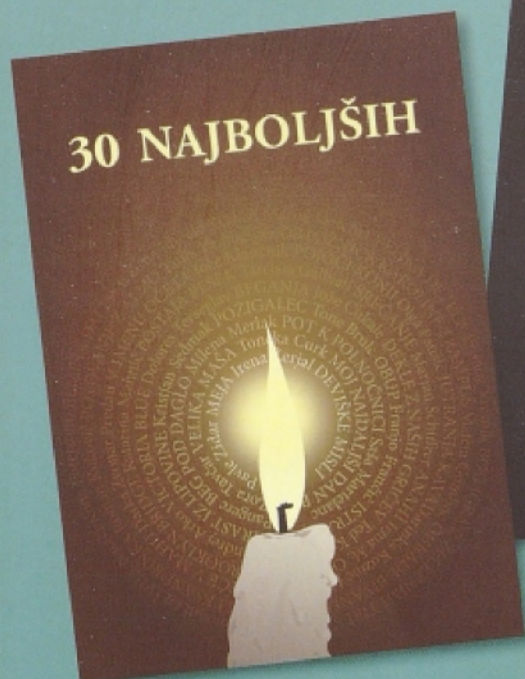
Posamezna številka Mladike
stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo
in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:
Evropa 50,00 €,
Amerika 60,00 €,
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim
računom 11131331 -
Mladika - Trst.

Na banki: Zadrúžna kraška
banka - Banca di Credito
Cooperativo del Carso (IBAN: IT58
S089 2802 2010 1000 0016 916;
SWIFT: CCRTIT2TV00).

ZALOŽBA MLADIKA

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija

tel. +39 040 3480818 • fax +39 040 633307

uprava@mladika.com • redakcija@mladika.com

www.mladika.com

